DE POLITIAE MOSIS OBSERVATIONE;

Quid in populo Dei obſeruari, quid non obſeruari ex ea oporteat, poſtquàm gratia & veritas per Chriſtum facta eſt, & Euangelio promulgata.

Libellus nunc primùm ad communem ædificationem perſcriptus atque in lucem editus

à

FRANCISCO IVNIO.

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex officina Plantiniana,
Apud Franciſcum Raphelengium.
cIↃ. IↃ. XCIII.

Illustribus

BATAVIÆ ORDINIBVS,

Nobilissimis viris, Dominis amplissimis,

FRANCISCVS IVNIVS S. P. *à Domino.*

DISCIPLINARVM omnium, Illustres ordines, quæ πρακτικαὶ vulgò, id est, actiuæ appellantur, eiusmodi natura est, vt semper quidem cognitio earum scientiáque maneat, actus verò certis occasionibus iustóque tempore occupetur. Ratiocinationem earum mens constanter retinet, opus corpore alternis agente & quiescente perficitur. Si qua autem πρακτικὴ disciplina est in humanis rebus, quæ regnum suo quodam iure in omneis obtineat; profectò ea est quam politicam appellamus. Hæc iusti & honesti magistra: hæc custos ordinis: hæc publici & priuati iuris ad bonum commune vindex:

in hac, Polyænus inquit, insunt omnia: hac salua seruantur cuncta: hac denique pereunte nihil in publicis & priuatis rebus non perit atque corrumpitur.

Sed etsi primas in rebus humanis huic disciplinæ, quam πολιτικὴν siue νομικὴν vocant, optimo iure omnes tribuimus consensu vno, ex communi ipsius naturæ testimonio, certoque iudicio rationis nostræ: hîc tamen humana fermè ratio non titubare solùm, sed impingere solita est, partim fallentibus tenebris mentis, partim labente infirmitate nostra, partimque studiis singularibus in diuersa singulos abripientibus. Nam omnes quidem natura docet ordinem esse in rebus humanis, in primis autem publicis, oportere: sed in ordinis illius quem esse oportet determinatione hæremus omnes miserrima labe & deprauatione naturæ: Hîc illud verè accidit, quod vulgo dici solet, Quot capita, tot sententiæ. Atque hoc quidem malum hominibus non mirum est contingere, quorum intellectus ad breue tantùm & in obscuro videt, ratio obtenebrata est, voluntates differentes, iudiciaque corrupta: vnde in conclusionibus & determinationibus nostris cùm mutationes in nobis, tum in-

ter nos diſſenſiones exiſtunt innumeræ.

Quapropter ſi quis Legislator purus eſſet ab omni vitio, qui purè ſimpliciterque, ὡσανεὶ ἐν ἐσόπτρῳ ἀσπίλῳ καὶ ἀκηλιδώτῳ, ſuis legibus exprimeret ſuæ puritatis modum; eius lex regina aliarum omnium habenda eſſet. Cùm autem ne omnes quidem, nedum vnus, hoc opus præſtare poſſint, aut vnquam adhuc præſtiterint, quæcunq. leges humanæ ab hominibus profectæ ſunt, eæ primas ſibi arrogare ſimpliciter nullo iure poſſunt in ſuo genere, quia ſemper ineſt aliqua imperfectio. Nam quicquid homo ſapit vtiliter in hoc ipſo humano ordine de quo nunc agitur, id nunquã niſi per rationẽ, nec niſi à paucis, & per longũ tempus, idque admiſtis erroribus quamplurimis, ab eo inueſtigari poteſt atq. obtineri.

Magnam olim fuiſſe Ægyptiorũ (apud quos Moſes fuit inſtitutus) ſapientiã, omnes hiſtoriæ confitentur: & quicunque ex Græcia philoſophi in ſummo pretio exſtiterunt, ij fermè omnes eo nomine ab auctoribus etiã profanis celebrantur, quòd Ægyptiorum diſciplinas hauſiſſent corám. Exſtant præclara illorũ inſtituta non pauca apud Herodotum, Diodorum Siculum, & alios: & illud memoratu dignũ quod Plu-

 tarchus

tarchus narrat, Reges Ægyptiorum secundum legem eos adiurasse qui iuri dicundo erant præfuturi, etiamsi rex ipse iuberet ab ipsis aliquid iniusti in iudicio pronunciari, vt id ne facerent. Quam laudē inter Rom. Cæsares Traianus imitatus, quū strictum ensem corā magnatibus suis præfecto prætorio traderet, dixisse legitur, Cape hunc ensem: &, si bonus fuero, pro me; sin malus, eo contra me vtitor. Verùm vtcunque illæ Ægyptiorum leges aliis præstiterint, ea tamen fuit imperfectio corporis illarum, vt euincere & demonstrare sit facilimum, iure primas illis in genere politico non posse tribui.

Quinetiam si quæ leges humanæ sunt quarum corpus in pretio habeatur; meritò ius illud futurum est, quod Iustiniano auctore ante mille sexaginta annos coagmentatum est ex sapientissimorum hominum prudentissimorumque monimentis. At eæ tamen ipsæ leges imperfectionem suam clara voce quasi enunciāt, si ius vetus cum nouo aut Iustinianeo (vt vocant) instituerís comparare, quod Iurecoss. faciunt; & sequentia tempora alias leges, alios mores, alias modificationes, restrictiones, & ampliationes, mutationes denique omnis generis

neris

neris quàm multis in locis desiderauerunt.

Sin autem ad leges Mosis comparandas cum illis omnibus veniamus; profectò iniqui in Deum auctorem illarum, & in Mosem fidelem seruum Dei in tota domo illius fuerimus, nisi perfectionem diuinam & omni exceptione maiorẽ in illis legibus agnoscamus. Nam etsi quod ad res politicas & forenses attinet, multa in humanis legibus, ac præsertim in iure ciuili scripto compareant, quæ cum Mosis legibus (quas diuinas prædicamus esse) maximam habent conuenientiam; qua in re probanda aliquot præstantes Iuriscoss. non infeliciter memoria nostra desudarunt: hæ tamen leges Mosaicæ & auctoritate, & ordinatione sua atque applicatione longo interuallo cæteras omneis superant. In statuaria κανὼν πολυκλείτειος antecelluit, in politica Mosaicus.

Nam si ad auctoritatem respexeris; has leges non homo; sed Deus sapientissimus, iustissimus, & incorruptissimus ipsius vniuersitatis, singulorumque in vniuersitate hac commorantium iudex tulit in domo sua, id est, in Ecclesia, perfectionem pulcritudinis à Deo supra res creatas omneis obtinente, vt Prophetæ vtamur verbis:

 illas

illas tulerunt homines tenuibus ſapientiæ vmbraculis prædití, veſtigiis obſcuriſſimis ducti, iniuſtitiæ labe deprauatiſſimi, & corruptionis periculo ex omni parte infectiſſimi: qui prout cauſæ imperfectæ ſunt & inſufficientes (vt vocant) minimè poſſunt perfectum legum effectũ & ſufficientem ipſi progignere.

Sin ad naturam applicationemq́ue legum oculorum aciem retuleris, hæ leges ordinatione ſui & applicatione ita perfectæ ſunt, vt imperfectione vacent; illæ nunquam ita perfectæ eſſe poſſunt, quin à cauſa imperfecta, rebusq́. imperfectis, & actionum imperfecto modo accedat contaminatio. Naturam appellamus rationem legum in ſeipſis; applicationem verò, earum ipſarum rationẽ accommodationemq́ue ad ea de quibus feruntur leges.

Nam vt de natura earum dicamus paucis; quid verbis Moſis melius, euidentius, breuius? de quibus meritò Lucilianum illud emolliens dixero, quum ad venuſtatem dignitatemq́ue illius collocationis reſpicio,

Quàm lepidè lexeis compoſtæ! vt teſſerulæ, omnes,
Endo pauimẽto, atq. emblemate vermiculato.

Quid

Quid rebus in ſeſe verius? quid tam inter ſe coagmentatum, tam conſentiens, tam ex omni parte vnũ, quàm illud eſt? Nihil in eis ἄτοπον, nihil ἀνακόλουθον, nihil ἐναντίον, nihil ἐναντιοφανὲς, ſi purgato mentis oculo penitus introſpexeris; ἄρτια & ἀπαράλλακτα omnia: vt diligentiſſimè Auguſtinus ad Voluſianum ſcribens epiſtola 3. declarauit.

De applicatione verò quid dicturi ſumus? ad quam animum noſtrum & cogitationem quoties conuertimus, toties incredibileis ſui amores excitat diuina illa ſapientia. Hæc enim leges ſuas omneis & ſingulas quaſque nõ communi ratione ſolùm aptauit Iudæorũ genti ex reliquorum hominum perditiſſimorum numero collectæ, quà homines erant in rerum natura; verumetiam ſingulari quodam modo perſonis, rebus, & circumſtantiis contemperauit omnia prouidẽtiſſimè, quà corpus erat filiorum Dei, & domus ipſius ex lapidibus viuis adunata per gratiã: vbi innumerabilibus ſignis atque documentis cùm tranſeuntibus, tùm permanentibus in omne tempus data cõfirmatio de fœdere, promiſſionibus, & veritate, fide conſtantiaque diuinæ illius gratiæ nulla hominum vitioſi-

tate intermorituræ, & de auctoritate Legis. Sic præcepta moralia absolutissimam morum, quà Deum, quà homines officiis iustis prosequentium veritatem docuerunt absolutissimè: sic præcepta ceremonialia absolutissimam fidei ad Deum per homines ex mundo hoc prauo contendentium: sic præcepta iudicialia absolutissimam ordinis ad mores fidemque colendam pertinentis in ea Repub. quam instituit Deus.

Ioan. 5. Atque hæc causa est, cur Iudæi olim (vt verbis vtamur Christi) se vitam æternam *Math. 5.* in Lege Mosis habere prædicabant. Hæc eadem causa, cur Christus sub lege factus constanter docuit, se non venisse vt abole- *Ioan. 1.* ret, sed vt impleret legem: hæc causa, cur Apostoli gratiam & veritatẽ, quæ temporibus vltimis per Christum facta est, semper ab auctoritate & præsignificationibus Legis confirmarunt, cùm omnes Legem Mosis ortu, re, ratione, modis denique omnibus diuinam esse agnoscerent.

Quemadmodum autem pij homines rerum istarum conscientia ad religiosam fidem atque obsequiũ Legis olim adducti sunt; sic etiam studiosi quiq. pietatis & veritatis θεοδίδακτοι, auctoritatem Legis illius senserunt ipsi, & apud omnes prædicarunt.

Sed

Sed non omnes ſtudioſi ſalutaris huius ac cæleſtis doctrinę πηδαλίῳ τεχνήεντος ἰθυνέσθαι in iſto quaſi pelago didicerunt. Etenim hi, propterea quòd tota ratio Legis diuina eſt, ſingula quæque Legis illius membra eſſe καθολικὰ, id eſt, vniuersè ad omnes perſonas, res, tempora, loca, & alias circumſtantias arbitrati ſunt pertinere, atque promiſcuè; tanquam ſi rationis cõmunis in Lege nihil nõ exiſteret: illi (propterea quòd particularis atq. ſingularis rationis eſſe quamplurima vel auctoritate Chriſti & Apoſtolorum eius fuerant cõfirmati) omnia ſine exceptione atq. indiſcriminatim iuris particularis fuiſſe iudicarunt; & nunc omninodeſiiſſe, atque intercidiſſe auctoritatem vniuerſæ Legis. Vtrique παραλογιζόμενοι, & inſcitè ex parte Legis de toto cõcludentes. Nam totum hominis nec immortale eſſe verè concluſeris, quia anima immortalis eſt; nec contrà mortale eſſe, quia mortalis corpore. Sic illi quaſi profundo merſi, veritatem Euangelij amiſerunt; hi quaſi in ſcopulos abrepti, auctoritatem ipſam dignitatemque Legis diuinæ imprudentia maxima perdiderunt.

Ac de iis quidẽ præceptis quæ purè ſunt ἠθικὰ, & verſantur in ratione tradenda morum

rum pietati, iustitiæ, humanitati, & honestati conuenientium, nemo sanus magnopere visus est vnquam dubitare. Id Ballionis potius, aut alterius cuiusuis bipedum nequissimi fuerit, hominis proteruè naturam abiurantis, quàm viri vllius boni. Cùm enim præceptis illius moralibus certissima iusti & iniusti ratio conuenienter naturæ, & ad perfectionem illius à Deo sit exposita, quam rationem τὸ ἡγεμονικὸν esse hominis (siquidem verè homo est) sapientes omnes voluerunt: quid est quod in ea Lege desiderari ab vllo possit, quæ rationẽ amissam profert, corruptam instaurat, & imperfectam diuinitus perficit documentis salutaribus? Certè quicquid iuris communis & rationis est secundùm naturam, & secundùm gratiam, quam naturæ superinduxit Deus, id vniuersum ita est in Lege Mosis propriè aut analogicè expositum, vt qui ad eam de cõmuni iure quicquam se putabit addere, is meridianum Solem facibus certet adiuuare.

Cùm autem ius commune sit quidam cõmunis fons alterius iuris illius quod particulare appellatur, haud secus quàm sensus communis fons vniuersalis est singulorum sensuum, quibus omnes τὰ αἰσθητὰ so-

lemus percipere; profectò tam iniquũ est, si in cõmuni fonte iuris & rationis ius particulare quæsiueris, quàm si in communi sensu auditum aurium, oculorum visum, & singulorũ αἰσθητηρίων functiones singulas desideraueris. Non est nostri muneris, vt ista quæramus in fonte, sed vt ex fonte deriuemus; quem fontem deposuit in Ecclesia Deus.

Sed in ducendis ex Lege riuis, omnes vitiositate sua, non pauci aliena auctoritate ab officio suo aberrarũt. Nam rerum moralium, de quibus ex illo iure cõmuni constat, tum particulares conclusiones, tum singulareis determinationes ex eis procedentes, non omneis, nec omnibus, nec ad omnia, nec omnino, nec in omne tempus. Lege defixit Deus: sed earum potius modum exemplis Legis illius demonstrauit. Earum autem aliç ad homines humanámque societatem respiciunt, aliæ ad Deum & res diuinas. Quapropter rerum humanarũ exemplum iudicialibus politicísque legibus, diuinarum ceremonialibus exhibuit Deus: exemplum dico, non formam expressam omnium, quæ ad vtrumuis in societate humana requiri possunt.

Ac de ceremonialibus quidem Legibus,

quæ

quæ ad cultum diuinum fuerunt imperatæ, grauissimæ olim apud bonos controuersiæ exstiterunt. Nam, vt nihil dicam de innumerabilibus hypocritis, qui inde à principio in ceremoniis proram & puppim (quod aiunt) salutis posuerunt, & in quibus increpandis euincendisque Prophetæ & pij quique ante aduentum Christi operam consumpserunt diligentissimè; nihil de Nasaræis siue ἀφανισταῖς illis (vt Epiphanius vocat) qui in sententiam contrariam ruentes vltrò, abolebant omneis Legis diuinæ ceremonias: quis nescit, quanta contentione inde ab aduentu Christi de vsu & obseruatione ceremoniarum fuerit disputatum? Vrgebant Iudæi, negabant Gentes: vrgebant ex Iudæis Christiani facti non pauci, quos Nazaræos dixerunt orthodoxi Patres, negabant Apostoli, & quicunque ex Christianis de veritate Christi & complemento ceremoniarum certiores facti, libertatē Christianam ad ædificationem, ac non destructionem propugnabant. His cuniculis Ecclesia Antiochena, Galatarum, aliæ propemodùm labefactatæ sunt, nisi Deus Apostolorum cura ministerioque vigilantissimo prospexisset. Testatur historia sacra Act. 15. testatur Paulus Galat. 3. & sequenti-

quentibus. *Vsq. hodie*, inquit Hieronymus, *per totas Orientis Synagogas inter Iudæos hæresis est quæ dicitur Minæorũ, & à Pharisæis nunc vsque damnatur, quos vulgo Nazaræos nuncupant; qui credunt in Christum filiũ Dei natum de Virgine Maria, & eum dicunt esse qui sub Pontio Pilato passus est & resurrexit, in quẽ & nos credimus. Sed dum volunt & Iudæi esse & Christiani, nec Iudæi sunt, nec Christiani.* Non alio ex fonte profluxerunt singulares aliquot controuersiæ, quæ horum importunitate, illorum inscientia, & omnium imprudentia priscam & orthodoxam Ecclesiam exercebant: cuiusmodi fuit illa de diei decimiquarti ad Pascha obseruatione, ex qua Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, siue Quartadecimani dicti, qui suis decumanis fluctibus perdiu Ecclesiam diuexarunt. Hæ autem dissertationes de Legalibus ceremoniis, exstincto iam olim ceremoniarum vsu exstinctæ sunt. Faxit Deus ille Pater, faxit Dominus Iesus Christus, gratiæ & veritatis illius effector, quam Lex olim præsignificabat indictis ceremoniis, vt corpus illud sanctissimũ, quod his temporibus vltimis redemit suo sanguine, veritatem & gratiam ipsius tanta fide colat, vt de ceremoniis abstineat dimicare, & membra Christi suaque ipsius

Epist. ad August. cuius princi-piũ, Tres simul ep.

propter

propter humanas lacinias & ἐθελοθρησκείας deſinat tandem conſcindere.

De iudicialibus verò & politicis legibus, quæ ad homines ſpectant & communem ſocietatem ipſorum, non eſt æquè vetus in Eccleſia diſputatio. Nam primis illis Eccleſiæ Chriſti velut incunabulis, Imperatores & Reges Ethnici habenis reipub. præfuerunt, & Dynaſtas, Eparchos, ac Magiſtratus omneis ſui generis, aut meritis ipſorum, aut fumo & gratia, aut quæſtione legitima de eis habita (vt ab Alexandro Seuero narrat Lampridius factum) præfecerunt, per quos Chriſtianis minimè licuit de ratione iudiciorum exercendorum laborare. Quapropter ſanctiſſimi illi viri de eo quod ex vſu Eccleſiæ eſſet pro conditione eius ſolliciti, ad quæſtionem hanc de vſu & auctoritate legum iudicialium Moſis animum non adiecerunt. Satagebant enim ſapientiſſimè, vt ſua pietas ad omnia vtilis Eccleſiæ eſſet: non ad quæſtiones ſuperuacancas, curioſas, aut communi bono aduerſaturas euentu ſuo mentes piorum traduceret, aut per imprudentiam rapi alieno facto pateretur. O diuina pectora! ô animos ſapientiſſimos! ô prudentiam admirabilem! ô ſobrietatem dignam, quá oculis

lis ferant quicunque ad opus Domini vocati sunt!

Postquàm verò mutatus est status Reip. voluntate Dei, & Christiani Imperatores dati, hic sensim ad Ecclesias irrepsit quæstio de iure Mosis politico, & obseruatione illius. Quo tempore sapientiss. illi & orthodoxi Patres hûc orbem sine grauiore strepitu (quod aiunt) circumagi videntes oportere, cùm à rerum secularium καὶ τῶν τοῦ βίου πραγματειῶν (vt appellat Paulus) sollicitudine abstinuerunt, tum Magistratibus ordinariis suam in dicendo iure ferendisque legibus auctoritatẽ intactam reliquerunt. Siquid autem contra rectam rationem cernerent institutum, quam in natura & scriptura Deus explicauit, id aut sedatis modestisque monitionibus curauerunt corrigi, aut patienter (si quod ἕλκος χειρώνειον, aut malum ἀδιόρθωτον esset) pertulerunt, ne fortè commune bonum totum spe boni vnius commouerent. Id enim sæpenumerò efficit hominum importunitas, vt dum malum vnum curare tentat, labefactet bonum reipub. interdum etiam vniuersum. Optimè statuebant illi rationem æternam esse moderatricem & arbitram humanarum legum, quam quidem natura

& Scri-

& Scriptura docent: huius verò æternæ rationisquamdam ἀπόῤῥοιαν esse humanas leges, quæ ratione singulari varient pro varietate rerum; salua manente, atque adeò præcipiẽte varietates illa æterna lege. Cùm autem rerum humanarum nec cognitionem, nec procurationem sibi esse imperatam, neq. verò esse vtilem ad functionem suam animaduerterent: ideò circumclusi cancellis vocationis suæ, auctoritatem iudiciumq́. de ferendis legibus animo æquissimo iis permittebant, ad quos humana societatis humanæ cognitio & procuratio pertinebat.

L. 1. de libero arb. cap. 6.

Hanc rationis cõmunis & legis æternæ differentiã à particulari ratione & humanis legibus, quæ temporariæ sunt, Augustini verbis demonstrabimus; longioribus quidem illis, sed cõducentibus maximè ad huius rei intelligentiam. *Responde mihi*, ait *Augustinus, vtrum ista lex quæ literis promulgatur, hominibus hanc vitam viuentibus opituletur? Cui Euodius, Manifestum est, inquit: nam ex his hominibus vtique populi ciuitatésque consistunt. Quid ipsi homines, inquit Augustinus, & populi? eiúsne generis rerum sunt, vt interire mutaríve non possint, æternique omnino sint; an verò mutabiles, temporibúsque subiecti sunt?*

Euodius,

Euodius, Mutabile planè, inquit, atque tempori obnoxium hoc genus esse quis dubitet? Tum Augustinus, Ergo si populus sit bene moderatus & grauis, communisque vtilitatis diligentissimus custos, in quo vnusquisq. minoris rem priuatam quã publicã pendat; nónne rectè lex fertur, qua huic ipsi populo liceat creare sibi magistratus, per quos sua res, id est, publica administretur? Cui Euodius, Rectè prorsus. Hic Augustinus, Porrò si paulatim deprauatus idem populus rem priuatam rei publicæ præferat, atque habeat venale suffragium, corruptúsque ab eis qui honores amant regimen in se flagitiosis consceleratísque committat, nónne item rectè, siquis tunc exstiterit vir bonus qui plurimũ possit, adimat huic populo potestatẽ dandi honores, & in paucorum bonorum vel etiam vnius redigat arbitrium? Et id rectè, ait Euodius. Cùm ergo, Augustinus inquit, duæ istæ leges ita sibi videantur esse contrariæ, vt vna earum honorũ dandorum populo tribuat potestatem, auferat altera; & cùm ista secunda ita lata sit, vt nullo modo ambæ in vna ciuitate simul esse possint, num dicemus aliquam earum iniustam esse, & ferri minimè debuisse? Cui Euodius, nullo modo. Appellemus ergo, Augustinus inquit, istam legem (si placet) temporalem; quæ quamuis iusta sit, commutari tamen per tempora iustè potest. Euodius annuens, Ap-

 pelle-

pellemus. Subiicit Augustinus, Quid? illa lex quæ summa ratio nominatur, cui semper obtemperandum est, & per quam mali miseram, boni beatam vitam merentur, per quam denique illa, quã temporalem vocandam diximus, rectè fertur recteq́; mutatur, potest ne cuipiã intelligenti non incommutabilis æternaq́; videri? An potest aliquando iniustum esse, vt mali miseri, boni autem beati sint; aut vt modestus & grauis populus ipse sibi magistratus creet, dissolutus verò & nequam ista licentia careat? Euodius, video, inquit, hanc æternam esse atque incommutabilem legem. Tum Augustinus, simul etiam te videre arbitror in ista temporali nihil esse iustum atque legitimum, quod non ex hàc æterna sibi homines deriuauerint. Nam si populus ille quodam tempore iustè honores dedit, quodam rursus iustè non dedit; hæc vicissitudo temporalis, vt iusta esset, ex illa æternitate tracta est: qua semper iustum est grauem populum honores dare, leuem non dare. an tibi aliter videtur? Assentior, ait Euodius. Vt igitur, Augustinus inquit, breuiter æternæ legis notionem quæ impressa nobis est, quantum valeo, verbis explicem; ea est, qua iustũ est vt omnia sint ordinatissima. Tu, si aliter existimas, prome. Cui Euodius, Quid tibi vera dicenti contradicã, non habeo. Concludit itaque Augustinus dicens, Cùm ergo hæc sit vna lex, ex

qua illæ omnes temporales ad homines regendos variantur, num ideò ipsa variari vllo modo potest? Intelligo, ait Euodius, omnino non posse. Neque enim vlla vis, vllus casus, vlla rerum labes vnquam effecerit, vt iustum non sit omnia esse ordinatissima.

Hactenus Augustini verba, quæ certo cõsilio in locum istum intulimus, quòd & sententiam Patrum orthodoxorum continent euidentissimè, & omnibus ὀρθότατον κανόνα præbent de tota hac causa rectè & ratione certa iudicandi. Senserunt illi (vt verbis Lyrani vtar) moralia manere, quia sunt de lege naturæ, quæ est immutabilis: iudicialia verò exclusa esse, inquantum habebant vim obligandi in lege; etsi possunt de nouo institui in lege noua, quantum ad illa quæ regimini Christianorum videntur accommoda. Ac propterea contenti rebus præsentibus, vetera Legis instituta non vrserunt, & cõtenti vocatione sua, in alienam minimè irruerunt: ne aut Iudaizare, aut tamquã sutor vltra crepidam (quod aiunt) suis iudiciis excurrere temere putarentur. *In cap. 3. epist. ad Rom.*

Etsi autem sanctissimi illi Patres, viri sapientissimi, præcepta illa iudicialia neq. absolutè esse publico necessaria, neque ad se functionemque suam pertinere sermoni-

bus, scriptis, exemploque suo palàm demonstrarunt: tamen exstiterunt his vltimis temporibus homines zelo pietatis, veritatis, & iustitiæ acti, qui eorũ vsum in repub. Christiana redintegrari cõtenderunt oportere, & nos auctoritate diuina ad obseruationem eorum obligari. Quibus ex aduerso obnitẽtes alij, omnem promiscuè vsum & obseruationẽ eorum tollendam putant eadem religione, qua ceremonias præfigurantes Christum oportet aboleri, & permanere abolitas. Vtrique zelum habent, quem laudo: sed scientiam ab vtrisque hac quidem in causa desidero; & multi boni accensi studio veritatis, charitatis, pacisque publicæ mecum desiderant.

Atque hunc quidem laborem fuissemus libenter omissuri, si aut ratio publici nos siuisset quiescere, aut bonorum virorum postulatio; qui hoc officium à nobis, imperitiorum, & sua, & omnium causa aliquoties exegerunt. His recusare nos operam nostram religio fuit. Nos ad publicum iuuandum vocati sumus rerum argumento, & scriptorũ modo: quam rem voluisse etiam non assecutis, abunde pulcrum atque magnificum est. *Etenim ita sentio* (vt cum Plinio dicam) *peculiare in studiis causam eorum*

Præfat. natur. hist.

esse,

esse, qui difficultatibus victis vtilitatẽ iuuandi gratiæ placendi prætulerunt, & res vtiles vt dicerent vtiliter, operã suam cõsumpserunt.

Quid ergo? dixerit quispiam, nónne te & Patrum illorum sanctissimorum exemplis, quos antè dixisti, & Iurisprudentium ac Magistratuum piorũ auctoritate potiùs deterreri oportuit ab hoc argumento iam instituendo, quàm huc adduci importunis aliorũ postulatis, ac fortè imprudentium?

Equidem non sum nescius eorum cancellorũ, quos functioni huic meæ circumposuit Deus; nõ exemplorum, quæ orthodoxi Patres in Ecclesia Dei præbuerunt; non auctoritatis, quã in hac re Prudentibus iuris & iusto Magistratui attribuit Deus, & ab audacibus gladiatoriisq. animis vindicaturus est. Sed tamen in hac quæstione aliquas etiam partes nostras esse (opinor) iudicaturi sunt, quicunque naturam, modumque, & finẽ illius trutina iusta expenderint. Etenim quæstionis huius natura est, vt partem sui communem habeat, partemque singularem: Ita se habet ipsius modus, vt partem regularum eius describat Theologus, auctoritatem & coactionem Magistratus parti earũ admoueat: Finem denique Theologus proponit sibi communionem

nionem ſanctorum, & vniuſcuiuſque in communione hac cõſcientiam; Magiſtratus, ſocietatem humanam ordinemque in ſocietate hac perneceſſariũ. De illis Theologum ſilere qui iubet, Theologiã abdicat: de his ſiqui Theologus laborat, ſeipſum perdit, & grauiſſimam iniuriam facit Deo vocanti, Eccleſiæ cuius cauſa vocatus eſt, & vocationi ſuæ, διὰ τῆς πολυπραγμοσύνης καὶ ἀλλοτριοπραγίας, ἢ φιλοτιμίας ἀκρίτου. Sunt quos iuuat δεκασμὸς impudens, nunquam ſubducturos ab eo manum, niſi crura (vt aiebat Tullius) frangãtur ipſis: quos homines, vt noxiæ par pœna ſit (quod olim XII. cauebatur) otio perpetuo damnari velim. Sed an propterea viros bonos, vocatione inſtructos, & in ea ſeſe religioſè continentes, ab officio ſuo æquum fuerit abſiſtere? an diſſimulare ea, quæ in cõmunione ſanctorũ proferri à ſeruis ſuis mandauit Deus? an naturam, modum, finemq. negligi cum vocatione ſacra coniunctiſſimum? an infirmarum conſcientiarum (vt appellantur vulgò) negligi tranquillationem?

Ac naturam quidem communem partim, partimque ſingularem diximus eſſe quæſtionis huius; quia cùm ad omnes homines communiter, quà homines; & ad

omneis

omneis eos qui præſunt, quà ad munus publicum ſunt vocati, pertinet: tum verò ſingularem quamdam rationẽ habet, quia hæc ad politicum, illa ad Theologum pertinent ſingulariter. Etenim ſecundũ principia & rationem communem omnium, ſiue naturaliter in vnoquoque, ſiue gratioſe in ſanctis & piis informatam, hæc quæſtio & cognitio eius ad omneis pertinet aliquo modo: nemo homo eſt in vulgo, in Eccleſia, nedum in iis qui præſunt, ſiue Iuriscoſs. ſiue Theologis, quem non his principiis, hac ratione imbutum eſſe oporteat. Singulos noſtrum decet cor hominis, non elephanti corium, vt communes illas notiones ſentiant, ac non ſtupeant ἀναίσθητοι. Hæc principia ſi neſcit Theologus, quomodo ex eis concluſiones doceat? Hæc communione naturæ omnibus hominibus ſunt inter ipſos communia.

Inter eos verò qui præſunt, aliquid amplius commune eſt. Nam ex principiis illis notionibuſque cõmunibus omnium certâ ſcientiâ cõcluſiones generales ſpecialéſque ab vtriſque opus eſt confici, ſupra quàm à vulgo, ſecundùm auctoritatem ipſorum, ad commune ſocietatis humanæ bonum. Itaque & Magiſtratum prudenteſque iuris

plus in his rebus quàm vulgus cõuenit cernere, ad politici ordinis institutum; & seruum Dei, ad vsum sacri ordinis & institutionem conscientiæ.

Verumtamen hæc ipsa, vtcunque sint τῶν προεστότων communia, suis repagulis à Deo prouidentissimè fuerũt circumclusa, & discreta terminis: quos quisquis mouet temerè, de publico meretur pessimè. Quid enim? terminum priuati agri qui mouerit, hunc ferit Dominus maledictione: ecquis Enceladus Ætnæos ignes maledictionis illius, si commoueat publicum, queat effugere? Attendant, obsecro, quicunq. vtramuis paginã in rationibus societatis humanæ faciunt, ad hos cancellos vocationis suæ. Sunt enim sui hominum societati, quam Magistratus regunt; sunt & sui cõmunioni sanctorum, quam serui Dei præeuntes pascunt, à Deo optimè constituti.

Deut.27.

Magistratus ex principiis naturalibus scientia politica conclusiones generales & speciales cõficiunt, & determinationes singulares disponunt ad societatem ordinémque humanum accommodas, secundùm rationem æternæ legis in natura hominis adumbratam. Theologi & serui Dei quotquot sunt, principiis naturalibus scientia diuini-

diuinitus inſpirata concluſiones generales & ſpeciales ſuperſtruunt, & à determinationibus ſingularibus ad ſocietatem ordinemque humanum accommodatis (quæ alterius fori & cognitionis ſunt) abſtinentes, ſocietatem ſanctorũ & conſcientiam cuiuſque in ea communione colunt determinationibus ſpiritualibus, ſecundùm rationem æternæ legis in verbo Dei & ſacra Scriptura informatam. His cancellis, opinor, tota natura harum adminiſtrationum ab illis ita ſecluditur diſterminaturque, vt mirari ſatis non poſſint homines hac memoria noſtra exiſtere, quos ex hac adminiſtratione in illam, & ex hac diſciplina in illam, quaſi deſultorios in quadrigarum curriculum, non pudeat incurrere.

De natura functionum diximus, de modo videamus. Duplex igitur eſt in his functionibus præſtandis modus: communis vnus, & ſingularis alter. Nam etſi regula naturæ omnibus hominibus, regula gratiæ omnibus piis eſt indita ad informationem ipſorum; tamen eos conſtat qui functiones publicas obeunt priuatis anteſtare: tũ quia omniũ legum, quaſi regulę publicæ, ac non priuatæ ſolùm, cuſtodes & adminiſtri ſunt; tum quia ſua accedit προεστῶτων omnibus

ad com-

ad commendationem regulæ, quam aliis præstituunt, auctoritas. Atque hæc quidem secundùm naturam functionis suæ cõmunia sunt vtrique hominum generi, qui in politia, & Ecclesia præsunt: nã & regulam publico exhibent, & auctoritatem adiunctam habent. Sua est Magistratui iusta auctoritas, sua ministerio, in iis rebus quas antè circumscripsimus.

Sed tamen singularis est vtrique ordini ratio, modusq́ue & imponendæ regulæ, & auctoritatis exercendæ. Nam regulam ponit Magistratus in rebus humanis suam, de suo, & auctoritate sua; Theologus verò & verbi administer quisquis est, nec suam, nec de suo, nec auctoritate sua fert legem; sed diuinam, de verbo Dei ipsius, & auctoritate Dei, cuius interpres solùm ac nuncius appellatur. Magistratus vim regulæ & auctoritatis suæ cogendo firmat: hic affirmat docendo, & vim cogentem in rebus sacris ac diuinis vindicat soli Deo. Hęc in regulis & auctoritate earũ dispescenda planè sunt singularia: quæ si Magistratus negligit, pessundat hominum societatem: sin arrogat Theologus aut administer Christi, is aut seruus nequam, aut prædo in grege Domini atque tyrannus est.

Quæcun-

Quæcunque autem de natura administrationis vtriuſque, & de modo diximus, eo maximè confirmantur, quòd finem habent quàm diuerſiſſimum. Eſt enim finis iſte Magiſtratui propoſitus, vt ſocietati humanæ & communi bono cōſulat ſecundùm hominem in rebus terrenis & temporalibus; Theologo autem ille, vt ſocietati piorum, quam communionem ſanctorum dicimus, & ſaluti conſulat in rebus cæleſtibus & æternis ſecundùm Deum. Secundùm hunc vtrumque finem inde à principio fuit in his adminiſtrationibus ſeorſim natura & ratio ſapientiſſimè à Deo inſtituta.

Etſi in his ipſis adminiſtrationum finibus aliquid eſt vtriſque commune, & diligenter ab omnibus obſeruandum. Nam & Magiſtratus ſuo ordine politico ad portum ſalutis æternæ ſocietatem ſuam adſpirantem iuuat; & Miniſter Eccleſiaſtico, per fretum ſocietatis humanæ, opemque Magiſtratus boni: Magiſtratus in hac vita regit, Miniſter per hanc ad illam dirigit. Hinc fit, vt multarum quoque actionum aliqua ſit inter hos ordines communicatio, non autem (vt ἀβδηρολόγοι & ambitioſi putant) confuſio. Quid enim confuſioni

cum

cum ordine? quid luci cum tenebris? Ordinem vnum altero iuuari volo, non perimi: vtrumque seruari, non perdi: cupio vt sua cuique natura, suus modus, & sui fines constent contra imprudentiam & improbitatem hominum temerè in alto ludentium, tamquam si in portu agerent.

Hoc autem opus commune est Iurisconss. & nostrum: illorum, vt ordini publico consulant: nostrum, vt conscientiæ; quorum vtrumque agitur in hoc argumento. Curemus æquam vtrique partem, & in commune, quod expedit communi adferamus. Ego prior scribere institui, non fortè rogatus prior; sed tamen à bonis etiam rogatus qui iuri dant operam. secundas operas (spero) præstabunt illi, & quod à me pressiùs dictum est, fortè etiam minus populariter; id illi meo exemplo adducti amplius & commodius declarabunt. Ego me illis fauere & fauturum esse pronuncio ex animo, qui commoditati publicæ in hac causa amplius feliciúsque prospexerint, adducti exemplo & adiuti, si fortè, opella mea. Neque enim præscribere Iuriscoss. & Magistratui cogito; sed meam sententiam in hac communi causa postulantibus perscribere; suas conclusiones & determi-

nationes

nationes politicas, quæ iuris humani sunt, intactas relinquendo, & conclusiones diuinas, quæ iuris diuini ex sacra Scriptura sunt, conscientiis laborantibus, aut minùs certis exponendo.

Argumentum graue, difficile, periculosum, anceps; at necessarium: quo & priuatorum conscientiæ conquiescant, & qui publica auctoritate sunt, munera vocationis suæ bona fide certiùs exsequantur: Quemadmodú profectò omneis eos confido facturos, qui ex veris principiis conclusiones vtiles & necessarias secundùm rationem rectam in suo genere, & ex conclusionibus determinationes secundùm modum constitutionemque rerum confici videbunt oportere.

Hoc verò argumentum, Illustres Ordines, quia & res attingit politicas, quarum in his partibus curam felicissimè sustinetis, & ad fulciendas piorum conscientias omnino pertinet; vt qui præsunt bona conscientia præesse; & qui obsequuntur, eadem conscientia obsequi & parêre possint: V. A. visum est προσφωνεῖν, & sapientissimo iudicio vestro totum permittere. Quodsi (vt spero) probabitis, hoc scriptum non tamquam operis mei, sed tamquam

muneris

muneris vestri in publico exstare cupio: quo & vestra fides in rei huius publicæ procuratione, quoad eius fieri potest, illustretur, & mea ipsius erga pium quemlibet Magistratum, ac præsertim erga V. A. religio in omnem posteritatem fiat quàm spectatissima. Illustres Ordines, Deum opt. max. Patrem Domini nostri Iesu Christi oro, vos gratia cælesti sua seruet incolumes, consiliis præsit, actionibus benedicat, & regionis huius ciuitatibus singulis veritatem cum iustitia & sanctimonia, Reique toti publicæ felicitatem sub vestro præsidio largiatur quàm diutissimè. Lugduno Batauа IIII Idus Octobres cIↃ. IↃ. XCIII.

DE

THESES THEOLOGICÆ
DE
LEGIBVS MOSIS IVDICIALIBVS
ET EARVM OBSERVATIONE.

THESIS I.

LEX est rationis ordinatio ad commune bonum, ab eo qui curam communitatis habet, instituta.

II.

Hæc aut est æterna, puta conceptus immutabilis formáque rationis in Deo principe vniuersitatis existens ante omnia tempora, aut informata & tradita in tempore.

III.

Quæ in tempore, aut lex naturalis est, aut naturæ adueniens.

IIII.

LEX naturalis est, quæ innata creaturis ratione præditis, informat eas notionibus naturæ communibus, id est, principiis & conclusionibus aliqua participatione adumbrantibus æternam legem.

V.

Quæ naturæ aduenit, ea adnascitur, aut infunditur: hanc diuinam, illam humanam legem appellamus.

VI.

LEX *diuina est, quæ inspirata à* DEO *& infusa rationalibus creaturis informat eas notionibus communibus & singularibus supra naturam, ad finem supernaturalem supernaturali ductu transmittendas.*

VII.

LEX *humana est, quam ferunt homines ratione procedentes ab illis legibus, tum ad communes conclusiones iustas, honestas, vtiles, & necessarias, tum ad particulares determinationes conditioni personarum quarum bono fertur, rerum negotiorúmve de quibus fertur, & circumstantiarum quæ eis accidunt accommodas.*

VIII.

Harum legum perfectum exemplum est in lege Mosis. Nam legem naturalem præceptis moralibus, diuinam ceremonialibus adiunctis ad documenta gratiæ, humanam politicis & iudicialibus declarauit.

IX.

DE *naturali & diuina lege inter bonos*

& pios conuenit : quarum neutram potest oppugnare quisquam sine indignissima in Deum, naturam, omnes, adeóque seipsum iniuria.

X.

De *humana lege & iudicialibus præceptis Mosis variant sententiæ: quia iudiciis humanis contemperata sunt; humana autem iudicia neque ex communibus principiis conclusiones, neque ex conditionibus particularibus singulas determinationes iustas, omnes, omnino, omni tempore ad omnia possunt conficere, aut alios conficientes animaduertere.*

XI.

Ac iudicialia quidem præcepta Mosis principio siue auctore diuina sunt: sed quæ dicuntur de humanis legibus, pleraque ad Mosis iudiciales pertinent, quia has quidem tulit ipse Deus, sed ita vt tamen modo humano sint.

XII.

Etenim omnes hæ leges partem sui immutabilem obtinent, partémque mutabilem; illam semper, hanc interdum secundum personas, negotia, & circumstantias eos qui subsunt obligantem.

XIII.

Immutabile est, quicquid ratione certa ordi-

 natum

natum est ad commune bonum ab eo cuius est auctoritas, secundum formam rationis illius æternæ, quam adumbrauit in natura, aut in verbo expreßit Deus.

XIIII.

Id tribus modis cognoscimus, principio, obiecto, & fine illius.

XV.

Principio vel fundamento secundum formam rationis æternæ est ordinatum, quicquid ex principiis à natura inditis aut à Deo reuelatis purè concluditur: vt Deut. 22. quum ædificabis domum nouam (nimirum ex vsu Syriæ) tum facies loricationem ad tectum tuum, vt reatum sanguinis non imponas domui tuæ.

XVI.

Obiecto sic ordinatum est, quicquid ad iustum legitimúmque obiectum actionis lege imperatæ respicit: vt Deut. 24. ne afficiuntor morte patres pro filiis, nec filÿ pro patribus afficiuntor morte.

XVII.

Fine sic ordinatum est, quicquid ad sanctum iustúmque finem secundum eamdem æternam rationem, velut catholicam regulam, contendit: vt Deut. 19. vnicus testis in quemquam ne sur-

ne surgito pro iniquitate vlla, aut pro peccato vllo: nam finis est, vt vitæ humanæ habeatur ratio diligentissimè, nec vnquam nisi certo exploratóque indicio cuiquam adimatur.

XVIII.

His tribus momentis expenditur species legum, vtrum bonæ sint nec ne: & censentur bonæ, quæ tria hæc coniunctim obtinent; malæ, quæ destituuntur vel vno illorum. Sunt enim hæ conclusiones iustæ, honestæ, vtiles, & necessariæ, ex principiis certis & immotis factæ, & leges harum immutabiles.

XIX.

Mutabilia sunt cætera in humanis legibus, & conditionem mutationis implexam habent, duabus de caussis. Nam & ratio præcipientis leges interdum variat, & modus eorum ad quæ respiciant leges.

XX.

Ac ratio quidem hominis ferentis legem cum ratione proficit, præter rationem deficit. Quapropter si legislator in conscientia æternæ legis, aut in cognitione eorum ad quæ respiciunt leges profecerit, legem mutare potest, si euidens erit vtilitas, propter quam recedatur ab eo iure quod diu æquum visum est. Sed hæc caussa nihil at-

tinet ad legem Mosis, cuius auctor & sancitor Deus.

XXI.

Modus verò eorum ad quæ respiciunt leges, semper mutabilis est, & mutatur plurimum: ac propterea leges quæ de eis ordinant, mutari possunt ad commune bonum, & plerumque mutari necesse est.

XXII.

Mutabiles itaque sunt in lege Mosis particulares illæ determinationes, ad quas ex immotis principiis communibúsque conclusionibus proceditur secundum modum & conditionem eorum quæ subsunt ordinationi legis.

XXIII.

Subsunt autem ordinationi legis personæ, res, (quibus actiones complectimur) & circumstantiæ: quarum conditioni ius accommodatur lege, fiuntq́; determinationes iubendo vetandóque, munerando & puniendo, atque permittendo.

XXIIII.

Vt autem modus & conditio eorum quæ subsunt legi, sic ius determinationum duplex: commune, & singulare.

Com-

XXV.

Communis modus & conditio personarum est, quà considerantur vt homines in rerum natura ex communi & humana lege: singularis, quà considerantur vt Iudæi, vocati in fedus, promißiones, veritatem, ordinem, & signa gratiæ.

XXVI.

Communis rerum modus, prout communiter sunt in vsu hominum atque occupantur: singularis, prout ad singularem præterea federis, promißionum, veritatis, ordinis, federatorumque vsum aut significationem adhibentur ex institutione Dei.

XXVII.

Itidem circumstantiarum: quibus personæ & res quasi vestiuntur pro conditione ipsarum reali (vt vocant) aut instituto gratiæ.

XXVIII.

De his ergo omnibus determinationes fiunt, cùm humanis legibus ex communi aut singulari iure, tum legibus Mosis; communiter pro naturæ modo, & particulariter ex instituto gratiæ mutabiles.

XXIX.

Ac Mosis quidem leges quæcunque iuris

munis sunt, aut ratione communi obligant, aut analogia: quapropter aut ipsas leges seruari opus est, aut earum analogiam; vt de suis legibus Iurecoss. præcepere.

XXX.

Sed hæc analogia in circumstantiis solùm mutabilis est, in fundamento rationis vel substantia minimè. Proinde qui iure communi ciuiliter ex lege Mosis reus mortis est, idem reus mortis hoc tempore habendus est: nam vnica est iustitiæ ratio & immutabilis. Circumstantiæ verò, vt in factis, sic in iure variant quam plurimùm, quadam rationis analogia.

XXXI.

Quæcunque verò leges iuris particularis sunt, in ritibus ac ceremoniis positæ, omnes fuerunt mutabiles: pleræque iam mutatæ sunt, non modò in circumstantiis, sed etiam re ipsa; præsertim quæcunque ad vmbram futurorum fuerant institutæ. Nam rectè olim Scholastici, præcepta Mosis iudicialia esse mortua, ceremonialia hæc mortifera.

XXXII.

Sunt autem ceremonialia aut specie substantiáque, aut circumstantiis. Specie; si principio, obiecto aut fine typico vel ceremoniali fundatæ sunt.

sunt. Circumstantiis, si alia insuper accidentia ceremoniis applicantur.

XXXIII.

Principio ceremoniale est, ut Leuit. 25. Terra ne venditor lege mancipij. Obiecto, ut Exod. 20. Altare terreum facito mihi (quod ambulatoriæ fuit Reip. Israelitarum) & quæcunque Exod. 25. & sequentibus imperantur. Fine, ut Exod. 13. Sanctifica mihi primogenitum, & sexcenta alia.

XXXIIII.

De circumstantiis ceremonialibus iudicium idem: siue ad speciem ipsam ceremonialem accidant, siue ipsæ per se constituant speciem ceremoniæ: ut cùm dicitur, Non facies ullum opus in die Sabbathi.

XXXV.

Sed plurima in eis præcepta sunt, quæ compositam quandam ex morali, iudiciali, & ceremoniali iure rationem habent promiscuè, ac non unius sunt duntaxat generis.

XXXVI.

In his autem quæ mixti sunt generis, quod morale est permanet: quod absolutè iudiciale, mutatur circumstantiis: quod ceremoniale, uniuersè perit. Cuiusmodi sunt obseruatio diei Sabbati.

bathi. Exod. 20. Lex de homicidarum receptu in vrbes perfugij, Num. 35. purgatio de homicidio cuius incertus auctor, Deut. 21. & similia.

XXXVII.

Atque in hunc modum pleræque se habent leges Mosis iudiciariæ: quæ tum ius politicum naturæ commune & singulare gentis participant, tum ceremoniale ab instituto gratiæ. Has autem nec rectè intelligimus, nisi τὸ ἠθικὸν ἀπὸ τοῦ τυπικοῦ distinguamus, nec quisquam earum obseruationem strictam hoc tempore cum ratione potest exigere.

XXXVIII.

Nam pars earum (vt ita dicamus) mortalis est, atque mutabilis, pars mortua, & pars mortifera. Qui autem figit mutabiles aut mortuas pro absolutè necessariis, libertatem; qui mortiferas, vitam mentibus Christianis, quantum quidem in ipso est, è medio tollit.

DE

DE LEGIBVS MOSIS IVDICIALIBVS ET EARVM OBSERVATIONE.

Cap. I.

De iustâ Legis definitione & diuisione.

CHRYSIPPVS olim de lege dicturus, dignitatem summam, vtilitatem, necessitatemque illius his verbis legitur descripsisse: Lex est omnium rerum diuinarum humanarumque regina, quam præsidem oportet esse & bonis & malis, principemque ac ducem, ac proinde regulam esse iustorum & iniustorum, eorum causa animantium datam quæ à naturâ politica sunt & societatem cum ratione colunt, præcipientem ea quæ oportet fieri, quæ verò facienda non sunt prohibentem. Hæc descriptio Legis, secundùm naturam à Chrysippo & aliis consimiliter, aut in eamdem sententiam tradita: qua lege mortales quique inde à principio ad certum ordinem in societate humanâ seruandum adducti sunt: prout dignitatem, vtilitatem, necessitatemque illius agnouerũt naturâ duce, & teste experientiâ. Cùm autem salutaris Dei gratia hominibus illuxerit, ex quâ Christiani dicimur & sumus; quo plus veri-

tatis

tatis & perfectionis legi illius gratiæ Iesus Christus seruator noster attulit, eo plus dignitatis, vtilitatis, & necessitatis animaduerti à nobis opus est in Ecclesia eius: vt legibus certis contineamur in officio nostro; non solùm quâ homines sumus, socialis vitæ & communicationis participes secundùm naturam; verùm etiam, & quidem maximè, quâ Christiani sumus, adsciti ad communionem & consortium cælestis vitæ secundùm gratiam hîc in terris colendum atque obseruandum. Quemadmodum enim eo quòd Christiani simus, non desinimus homines esse, sed homines Christiani sumus; ita etiam statuendum nobis est, eo quòd Christianis legibus tenemur, non continuò nos humanis legibus solutos esse. Nam gratia naturam perficit, non autem abolet: Ac propterea leges quibus natura ipsa continetur, instauraturque, restituit amissas, corruptas instaurat, & tradit incognitas. Itaque de sanctissimo hoc vtilissimoq. argumento dicturi, quantum ex ratione Theologicâ ad tranquillandas hominum conscientias opus videtur fore; vt intelligatur quid sit id de quo agitur, à definitione Legis primùm instituemus sermonem nostrum: deinde verò distinctis generibus eius quàm breuissimè fieri poterit, ad singulare illud genus, cuius causâ hic labor susceptus est, declarandum & determinandum veniemus.

Legem igitur secundùm communem quandam & analogicam rationem definiemus in hunc modum.

Thes. 1. L E X *est rationis ordinatio ad commune bonum,*

ab eo

ab eo qui curam communitatis habet, instituta.

Sunt quidem aliæ definitiones à viris doctissimis iam olim profectæ: cuius-modi illa Stoicorum est: Legem esse λόγον ὀρθὸν, προστακτικὸν μὲν τῶν ποιητέων, ἀπαγορευτικὸν δὲ τῶν οὐ ποιητέων, id est, rationem rectam, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Et horum vestigia secutus Cicero Rationem summam esse dicit, insitam in naturâ, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria: angustiorem hoc pacto faciens definitionem illam quam olim Stoici tradiderant. Sed, quia per causas res definiuntur euidentissimè, definitionem illam aliis prætulimus: præsertim cùm aliæ definitiones quæcunque adferuntur fermè (quod vitiosum est) angustiores sint eo quod definiendum à nobis hoc loco suscipitur. *De legib. 2*

In hac igitur definitione, pro eo quod alij rectam rationem appellant Legem, quæ enunciatio figuratè dicitur, maluimus distinctè Genus & differentiam Legis exprimere, dicentes; *ordinationem esse rationis.* Nam Genus est *ordinatio*, quæ est actus πρός τι, id est, relationem perpetuam ac necessariam ostendens inter ordinantem & eos qui ordinationi subsunt. Differentia verò ad legis naturam & speciem determinandam pertinens *rationis* voce exponitur. Nam aliæ quidem sunt ordinationes tum à naturâ, tum à voluntate & appetitu rerum creatarum inuectæ; sed, quæcunque rationis est ordinatio ita temperata, vt ratio ordinantis afficiat rationem eorum qui subsunt, & horum vicissim ratio à ratione ordinantis

pendeat,

pendeat, ea demùm lex verè appellanda est: quæcunque aliter fiunt, eæ non leges, sed instituta dicendæ sunt, nisi quis fortè ὁμωνύμως vel æquiuocè loqui voluerit. Ac proinde ad iustam legis informationem genus quidem instituit ordinatio, speciem verò illius propriam ac necessariam triplex constituit modus ad differentiam legis omninò pertinens; nempe ratio ordinantis, ratio eorum qui ordinatione aguntur, & ratio ipsa ordinationis inter vtrosque interueniens: horum si quid desit, lex impropriè appellatur. Iam verò quia res ipsa adhibitâ causarum enumeratione faciliùs intelligitur, & omnes dubitationis causas omnino amotura est causarum enarratio; videamus paucis, quænam illæ sint in hac nostrâ definitione legis. Materiam legis ergo appellamus *rationem* vt subiectum, & totum rationis opus in distinctione iusti & iniusti positum, quod opus inter superiores qui præsunt, & inferiores qui subsunt, intercedit. Nā etsi lex, quà actus est, voluntati propriè tribuitur, quia actus à voluntate sunt; tamen cùm actus hic à ratione sit principatum in voluntatem ipsam obtinente, omninò æquius est principi rationi hunc actum tribui quàm voluntati administræ eius. Forma verò istius actus dicitur *ordinatio*, quia relatorum omnium ea natura est, vt relatio ipsa inter duos terminos relatos interueniens constituat eius rei formam quæ agitur.

Efficientem causam his verbis expressimus: *ab eo qui curam communitatis habet instituta.* Nam si quis, ad quem non pertinet cura communita-

tis,

tis, ordinare de ea voluerit, ineptè σκιαμαχήσας operam frustrà consumpturus est. Curam communitatis inesse ei necesse est, non solùm studio, verùm etiam vocatione & auctoritate iusta, qui de communitate instituit ordinare: siue ipsa sit vniuersa multitudo in communitate comprehensa, siue publica persona totius communitatis curam habens vocatione legitimâ.

Finis est, *Commune bonum.* Nam etsi lex de rebus singularibus etiam ordinat, tamen singulares ipsæ ordinationes legum ad bonum commune pertinent; tum quia particulare bonum ad commune, tanquam ad iustum finē suum, oportet contendere; tum verò quia natura ipsa constanter docet omnes partes vnius corporis ad totum ordinari; & vnius partis rationem seorsim constitutam re ipsâ imperfectam esse, donec ad rationem totius, cuius pars illa est, reuocetur.

Atque hæc quidem definitio legis propriè simpliciterq. de omni lege enunciatur, quæ in rebus creatis vnquam instituta est, aut porrò institui potest: sed tamen quia hoc ipsum legis nomen de summâ illa ratione diuinæ sapientiæ mouentis & dirigentis omnia ad finem iustum prædicari solet, eodem quoq. modo legis definitio hæc de illâ summâ ratiōne vel ordinatione communiter intelligenda est. Dicitur autem lex illa analogicè, ac nō tanquam ὁμογενὴς, id est, vnius generis cum legibus nostris: ergo definitionem quoque legis, quam modò asseruimus, sic analogicè oportet accipi, vt quā hæc dicuntur de Deo, intelligantur θεοπρεπῶς, & prout de Deo capi à nobis possunt;

poſſunt; quà autem de creatis rebus enunciata ſunt, propriè intelligantur.

In hunc modum, vt definitio Legis, ſic diuiſio illa prima accipienda eſt, qua vſi ſumus dicentes,

Theſ. 2. LEGEM *aut æternam eſſe, aut informatam & traditam in tempore.*

Etenim hæ duæ ſpecies non ſunt vnius generis propriè; ſed analogicè tantùm ad vnum velut commune caput referuntur, quamuis toto genere differentes. Quapropter etiam in hac diuiſione (quod genus Logici ἀφ' ἑνὸς πρὸς ἓν appellarunt) tum τὸ φύσει πρότερον καὶ ὕστερον, tum etiã τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον obſeruatur. Lex enim æterna & natura ſua prior eſt, & omnem Legis naturalis ac humanæ modum omnino ſuperat infinita virtute ſua.

Legem æternam Dei hoc modo definimus: eſſe *conceptum immutabilem formámque rationis in Deo principe vniuerſitatis exiſtentem ante omnia tempora*; nimirum ad commune bonum, prout in communi definitione fuerat antè propoſitum. Quibus verbis Legem illam æternam ſupra naturam legum aliarum omnium (vt modò diximus) aſſerimus. Nam vbi *conceptum immutabilem formámque rationis* legem æternam appellamus, purum putum actum eſſe demonſtramus: quemadmodum Deus αὐτοῦ ἐνέργεια eſt, à quo tanquam vniuerſali principio res omnes vniuerſæ pendent. Cùm autem formam illam rationis à Deo & in Deo conceptam eſſe ad commune bonum dicimus, manifeſtò legem æternam Dei à ratione reliquâ diuinæ ſapientiæ erga res creatas agentis & occupantis ſeſe diſtinguimus. Nam

ratio

ratio diuinæ illius ſapientiæ, quæ in rebus creatis agendis, mouendis,& ſuſtentandis emicat, ea in rebus omnibus omni tempore occupatur: Sed de ea ſolùm ratione diuinæ ſapientiæ hoc loco agitur, quæ homines ratione præditos inſtituit in perceptione ipſius; vt ea percepta ad obſequium iuſtum,faciendis iuſtis, contrariiſque fugiendis, adducantur communis boni contemplatione; in quo etiam priuatum (vt antè perſtrinximus) & particulare ſitum. Quapropter optimo iure huic legi laus illa aſſerenda eſt, quam humanitus de lege Chryſippus prædicauerat, Hanc reginam eſſe, præſidem, principemque, & iuſtorum iniuſtorumque regulam, cui politicas animantes & ſociales omnes opus ſit conformari. Hæc enim per ſe regula eſt; non autem dono, communicatione, aut participatione alienâ: Hæc æterna atque diuina eſt, eoque principium vniuerſale & exemplar regularum aliarum omnium: hæc immutabilis, ac proinde (vt cum Scholaſticis loquamur) nunquam ab aliâ vllâ lege regulatur. Regulam enim aliis omnibus adhibet conſtantiſſimam, ipſa vna & eadem indeſinenter permanens; non alia hîc, & alia alibi, nec alias aliter (vt Auguſtinus loquitur) ſed æternitatem ſuam veritatemque immutabilem in Deo ſupra res omnes regulaſque aſſerens ab omni mutatione atque interitu. Enimuerò cur non habeatur æterna & immutabilis regula regularum omnium, cùm nihil aliud ſit lex iſta, quàm ipſiſſima Dei ſapientia, rationem iuſti & iniuſti in rebus creatis ad imaginem ipſius determinans?

Ex hâc igitur immotâ & constante regulâ, quæ essentialis est maiestatis diuinæ illius, per communicationem & participationem quandam aliæ omnes regulæ, & ab hac (vt ita dicamus) regulatæ in rebus creatis extiterunt; aliæ tacito quodam modo atque instinctu informatæ, aliæ verò traditæ apertâ quâdam, siue Dei, siue eorum penes quos fuit auctoritas testificatione: Ac proinde hæc vna æterna dicitur; illæ in tempore extitisse, de quibus iam dicturi sumus.

Thes. 3. Earum legum *quæ in tempore* extiterunt, hæc prima diuisio, secundú principia vnde profectæ sunt: quòd *lex alia naturalis est, alia naturæ adueniens*: quia in rebus creatis quicquid est, illud omninò aut principium internum à natura habet in ipsis, aut ipsis aduenit foris à principio aliquo externo agente ipsa, atq. in ipsis operante; quicquid est, aut innatum esse, aut aduentitium illud necesse est: nihil in rebus humanis extra has duas principiorum sedes ne excogitari quidem abvllo potest. Ac proinde cùm lex omnino insit rebus creatis ad imaginem Dei, eam aut innatam esse, aut superuenire naturæ huic necesse est: extra distinctionem hanc nihil adinueniri verè aut confingi potest.

Lex naturalis siue ingenita sic definitur à nobis, vt communem illam & analogicam definitionem legis in principio positam necessariò coniungi oporteat: quia generalis est definitio illa, & communiter ad singulas species legum quæ adferri possunt ex æquo pertinens. Singularia verò, quæcunque ad legis naturalis definitionem sunt

opus,

opus, quà naturalis eſt, expreſſimus in hunc modum.

LEX *naturalis eſt, quæ innata creaturis ratione præditis informat eas notionibus naturæ communibus, id eſt, principiis & concluſionibus aliquâ participatione adumbrantibus æternam legem.* Thes. 4. Manent quidem illa conſtanter, velut ad legem naturalem hanc quoque pertinentia, quæ in ſumma illa definitione poſuimus. Nam materiale eſt iuſtum & iniuſtum ad rationem pertinens: forma in ordinatione conſiſtit: cauſa efficiens Deus eſt naturæ auctor, ad quem vniuerſitatis huius, inprimis autem hominum cura pertinet; Finis denique commune bonum eſt. Sed in ſpeciali hac circumſcriptione tria ſunt ſingularia, quæ in lege naturali cupimus obſeruari diligentiſſimè. Ea ſunt principium, quòd *innata* dicitur *creaturis ratione præditis*: actio, quòd eas creaturas *informare notionibus naturæ communibus*: & modus legis illius actionumque, puta, quòd *aliquâ participatione adumbrant æternam legem.*

Ac de principio quidem ſingulari & proximo, quia apud omnes conſtat, non ſumus plura dicturi: modò id vnum obſeruent ſinguli, aliud eſſe ſi de communi vel vniuerſali principio agitur, de quo in communi definitione diximus (id autem Deus eſt) aliud ſi de principio ſingulari interneque in nobis, quod naturam appellamus, vel potiùs vnoquoque noſtrûm.

Opus verò actioque naturalis iſtius legis etſi ab omnibus promiſcuè enunciatur, tamen non æquè ab omnibus omni tempore percepta eſt.

Cùm enim naturæ duplex ratio in scripturis ostendatur; vna integræ, in qua primi parentes fuerunt conditi; altera deprauatæ, in quam iidem lapsi sunt, & nos successimus: non dubium est, quin alius modi fuerit in natura integra informatio naturalis & notiones communes illius, atque nunc in hac corrupta est. Verumtamen quia nihil iam ad rem præsentem attinet de primigeniæ illius naturæ atque incorruptæ lege & informatione dispicere; omissa distinctione illa, agedùm cõmuniter de isto naturæ opere videamus.

Notionum ergo communium (quas Philosophi veteres κοινὰς ἐννοίας siue προλήψεις appellabant) duo sunt genera: vnum, de fine ad quem agimur naturali lege; alterum, de iis quæ ad finem eundem pertinent. Finis autem rationis illius practicæ, in iusto & iniusto positæ, proprius est bonum. ac proinde legis naturalis primum & summum præceptum est; bonum, velut finem naturæ, prosequendum & faciendum esse; auersandum malum. Notiones verò ad finem illum pertinentes trium sunt generum, prout triplex est ordo inclinationũ à naturâ in nobis dispositus. Harum enim aliæ vniuersales sunt, quibus substantia quælibet fertur ad bonum secundùm naturam, ad sui conseruationem adhibens quæ sunt commoda, & depellens contraria conseruationi ipsius; aliæ communes animantium, quas natura omnia animalia docuit, vt propagationi & conseruationi suæ speciei singula inseruiant; cujusmodi sunt coniunctio maris & fæminæ, liberorum educatio, & similia multa; aliæ denique

nique particulares hominis, secundùm naturam rationis, qua animantibus cæteris antecellit; quibus homo tum ad scientiam cognitionémve Dei & rerum omnium, tum ad vitam instituendam naturâ duce inclinat, vt assequatur bonum. His ergo inclinationibus ne cæcus quodammodo homo raperetur, notiones quoque naturæ communes adiecit Deus, & in hominibus singulis impressit, quæ lex esset homini ad res illas naturaliter inclinanti: vt homo, tanquam substantia vnâ indiuidua, de suo esse (vt ita loquamur) dispiceret; tanquam animal, de suâ specie; tanquam homo, de sua cognitione & vita cum ratione informanda.

Harum verò notionum, quas naturæ humanæ communiter inditas affirmamus, duas partes omninò statuimus: quarum vnam *principiorum*, alteram *conclusionum* communium nomine designamus. Principia ea dicimus, quæ per se nota sunt, & immota, & (quemadmodum Scholastici vocant) indemonstrabilia, id est (vt melius Græci dixerunt) ἀναπόδεικτα: quemadmodum, exempli causa, principium scientiæ est innatum menti, Deum esse; in vita, τὸ εἶναι nostrum, speciem nostram, iustitiam conseruandam. Conclusiones verò communes appellamus eas, quas ratio naturalis præeunte naturæ luce conficit ex principiis: vt Deum colendum esse; nostræ vitæ, speciei, iustitiæ adiumenta esse procuranda. Sic ad opus naturæ, siue integræ, quam antè dicebamus; siue deprauatæ, in qua nunc agimus, homini sanctus ille mundi oculus prospexit lege

naturali conuenientissimè, cùm principia, media, & finem naturæ tanta commoditate circumscripsit in singulorum mentibus, & à principiis (quæ inclinationes illas naturales generant) ad conclusiones ducens commodissimè iustum finem proposuit, ad quem natura duce nos omnes ferri fuerat æquissimum.

Sed istarum notionum actionúmque legis naturalis modus maximo nostro malo variauit. Fuit enim primus ille modus in natura integra integrè ac perfectè secundùm naturæ modum æternæ legi conformatus, eamque perfecta quadam participatione adumbrauit. Perfecta autem, dico, non secundùm perfectionis illius modum qui in æterna lege illa perfectus est diuina perfectione, & immutabilis; sed secundùm naturæ humanæ modum: in qua quemadmodum imago Dei perfecta fuit secundùm perfectionem humanæ conditionis, vt imago Dei, non autem vt Deus; ita lex naturalis fuit legis æternæ illius vmbra secundùm perfectionem naturæ nostræ, vt vmbra, non vt corpus substantiáque illius. Quo autem propiùs lex naturalis in homine abfuit à participatione & conformatione æternæ legis, eo perfectior lex illa naturalis fuit: quemadmodum nunc ex contrario, quo abest ab illa lege æterna longiùs, eo imperfectiùs lex naturalis dicenda est inesse nobis. Atque hæc causa est, cur in definienda naturali lege dicere maluimus, *aliqua participatione adumbrari æternam legem*: quia nihil ad institutú faciebat, si de perfecta aut imperfecta participatione naturali secundùm modum

dam naturæ noſtræ hoc loco ageremus; quandoquidem neque imperfecta, neque perfecta ipſa natura hominis perfectè æternam legem ſecundum modum legis ipſius percepit, aut participauit; ſed tantùm aliquatenus adumbratam in ſeſe habuit ſecundùm modum naturæ noſtræ. Hactenus de lege naturali: nunc ad eam quæ naturali ſuperuenit tranſeamus.

Legi naturali acceſſiones duas fieri oportuit; vt humano generi tum ad præſentem hanc vitam noſtram, tum ad futurā illam conſuleretur. Nam quia lex naturalis rerum communium eſt, ſinguli autem noſtrum res illas communes in particularibus & ſingularibus occupamus; alteram legis naturalis appendicem neceſſe fuit adhiberi, ſecundùm quam particularia & ſingularia ad legem communium dirigantur. Quia verò nemo homo vel ſecundùm naturam integram viuens, ſupernaturalem vitam & gratiam (quæ ad vitam perducit) lege naturali cogniturus fuiſſet, aut naturaliter etiam adepturus; ſuperiorem natura legem à Dei gratia neceſſe fuit admoueri. Vtriuſque in cauſa eſt noſtra imperfectio. Nam cùm lex naturalis in nobis imperfecta ſit; & nos etiam ex tanta imperfectiône & infirmitate laboremus, vt quo magis ad ſingularia venimus, eo amplius in turpes indignoſque defectus ab ipſa lege naturali delabamur; ex neceſſitate videndum fuit, vt certæ veluti ſepes & cancelli circumponerentur nobis humano ſubſidio, ne à naturali lege aberraremus temere. Cùm autem ſupra naturam nos euehere gratiosè Deus inſtituerit,

vt perfectione supernaturali atque æterna donaremur in Christo Iesu; videndum quoque id fuit, vt Deo auctore & duce, qui via est, veritas, & vita, legem viæ, veritatis, & vitæ illius haberemus.

Thes. 5. Hanc distinctionem verbis euidentibus in thesi quinta expressimus, dicentes, *Quæ Lex naturæ aduenit*, siue naturali legi, *eam aut adnasci, aut infundi.* Adnasci autem nihil aliud est, quàm natura quasi protrudente accedere ad naturalem illam legem quam paulò antè dicebamus: infundi nihil aliud, quàm ex superno principio supra nos omnes & naturam nostram in nos deriuari. Ex eo autem omnino sequitur, quemadmodum reipsa παραφυὰς siue adnascens surculus inferior est trunco cui adnascitur & ab eo pendet; Ita legem illam naturæ adnascentem naturali lege inferiorem esse, & eidem ancillari: è diuerso autem, superiorem illam, quæ supernè aduenit, esse naturalis legis arbitram. quapropter hanc diuinam, vt quæ à Deo vno est; illam humanam legem appellamus, vt quæ ab hominibus est, ordinem publicum ex naturalis legis illius iure & necessitate communi temperantibus.

Legem diuinam definimus hoc modo:

Thes. 6. LEX *diuina est, quæ inspirata à Deo & infusa rationalibus creaturis informat eas notionibus communibus & singularibus, supra naturam, ad finem supernaturalem, supernaturali ductu transmittendas.* Antequam verò de hac definitione dicimus, monendi sunt lectores pij nos hîc de lege diuina agere secundùm substantiam & genus ipsius; non

autem

autem ſecundùm formam externam vllam, qua aut enunciata eſt ſonante verbo, aut expreſſa ſcripto legibili. Nam quidquid enunciatum aut ſcriptum eſt auctoritate Dei, id quidem legis diuinæ eſt; ſed non continuò totam legis ſubſtantiam aut legem diuinam in genere ac vniuerſe complecti dicendum eſt. Hanc ergo diuinam legem à lege illa æterna, cuius naturam deſcripſimus ſuprà, idcirco diſtinguimus; quia non eſt eadem cum æterna lege, ſed illi proxima ac coniunctiſſima. Eſt quidem æterna lex, diuina lex: immò (ſi quis ad rem propiùs attenderit) magis diuina eſt, quàm hæc ipſa ſit quæ à nobis diuina hoc loco appellatur. Nam illa diuina eſt omnibus modis: hæc principio, & ſecundum quendam modum ſolùm diuina eſt: Illa eſſentialis eſt diuinæ maieſtatis, eoq. incommunicabilis (nam quid eſſentiale deitatis cum rebus creatis communicari poſſit?) hæc communicatione gratioſa à nobis participatur. Sed legem diuinam hoc loco ſecundùm quid (vt loquuntur vulgo) appellamus, non autem ſimpliciter: quo ſimplice modo lex æterna illa diuina eſt. Agimus enim hîc de lege diuina, non ſimpliciter, ſed cum circumſcriptione vel determinatione quadam proximè præcedente, cùm diximus legem quæ naturæ aduenit, eam adnaſci, aut infundi. Quibus ex verbis illud eruimus, non hîc demum agi de illa æterna lege diuina eſſentiali, incommunicabili, principe, regula regularum, & nunquam per aliam (vt antè diximus) regulata; ſed de ea propriè diuina lege ſermonem ſuſcipi, quæ naturæ

aduenit in tempore; non essentiali, sed aduentitia; nō incommunicabili, sed communicata; non principe regula regularum omnium, sed tamen proximè ad principem illam regulam pertinente tamquam imagine illius certissima à Deo data, vt per eam ad legis æternæ illius contemplationem, cognitionem, admirationemque proueha-mur. Illa enim regula est omnium secundum modum diuinæ maiestatis, quæ infinita est: hæc regula est hominum secundum modulum nostrum quodammodo, cui modulo reuelationes & communicationes suas contemperauit Deus.

Hanc ergo diuinam legem aliquo modo definituri, quemadmodum in circumscribenda lege naturali fecimus, tria posuimus, quæ ad determinandam legem hanc propriè singulariterque pertinent, principium, actionem, & modum ipsius. Principium his verbis expressimus; *quæ inspirata à Deo & infusa rationalibus creaturis*: actiones quoque istis, *informat eas notionibus communibus & singularibus supra naturam*: modum denique illis, *ad finem supernaturalem supernaturali ductu transmittendas*. Ac primùm quidem inter omnes de principio constat, etiam natura teste. Vt enim principium naturale est in nobis, Deum esse; ita etiam naturalis est ex eo principio certissimaque conclusio, Deum agere secundùm id quod est; Deum loqui, & sermonem suum secundùm modum ipsius cōmunicare cum creaturis suis. Quæ cùm ita sint, necessariò modum communicationis illius, siue modum principij

agentis

agentis in nobis circumſcribi à nobis oportuit *inſpirandi* & *infundendi* verbis; vt aliquo ſaltē modo principium illud communicationis diuinæ cum hominibus intelligeremus. In omni autem communicatione duplex obſeruatur modus: vnus, quo ab agente procedit communicatio; alter, quo ad alios peruenit atque ab eis percipitur. Modus proceſſionis, quo lex diuina à Deo profecta eſt, demonſtratur, cùm eam *inſpiratam* dicimus. Sic enim docemur, Scriptura teſte, prout Deus eſt ſpiritus, ſic in ſpiritu agere & loqui: nihil ſecundùm carnem, aut modum corporeum ſimpliciter in tota hac Dei actione quæri oportere. Vt autem procedit ab illo diuina lex, ita etiam procedit ad nos: qui cùm vaſa anguſta ſimus, inepta percipiendæ plenitudini reuelationũ eius, eo ampliorem beneficentiam a Deo aſſequimur, quòd legem illam ſuam *infundit* eodem ſpiritu, & ſenſim iniicit in ſpiritus noſtros virtute ſua: Nam lex naturalis ingenerat præceptiones ſuas; & Lex humana imperat corporali modo: ſed hæc inſpiratur & infunditur per modum ſpiritualem gratiæ.

Huius autem diuinæ legis opus in nobis eſt huiuſmodi, quòd *nos informat notionibus communibus & ſingularibus ſupra naturam*. Notionum genera duo in definienda lege naturali antè expoſuimus: nimirum principia, & concluſiones ex principiis per ratiocinationem aſſurgentes. Eamdem quoque rationem à Dei gratia communicante legem ipſius obſeruari, nemo bonus negaturus eſt. Sunt enim principia ſupernaturalia,

ſuper-

ſupernaturali virtute inſpirata & infuſa à Domino; & cõcluſiones ex principiis iiſdem oſtenduntur nobis, qui credimus, ſupernaturali modo. Nam etſi lege naturali principia & concluſiones naturales ſecundùm rationem humanam inſunt hominibus; tamen alia principia ſupra naturam inſpirari atq. infundi à Deo oportuit: vt finem illum ad quem ſupra naturam ordinati ſumus, & veritatem, quæ ad finem certò perductura eſt, poſſemus cognoſcere. Finis, Deus eſt, finis ἀκατάληπτος ſiue incomprehenſibilis, niſi prout ſeſe à nobis comprehendendum ipſe præbuerit. veritas quæ ad finem illum nos perductura eſt, nemini per naturam, aut vi naturæ potuit innoteſcere; præſertim verò ex quo tenebris ignorantiæ, & abyſſo peccati natura noſtra immerſa eſt. Nam ſi intellectus noſter (vt olim præſtantiſſimi etiam Philoſophi agnouerũt) ita ſe habet ad res naturæ manifeſtiſſimas, ſicut oculus noctuæ ad lumen ſolis; ac proinde earum veritas per rationem inueſtigata, non niſi à paucis, & per longum tempus, & permixtis erroribus quàm plurimis à nobis percipitur; quid obſecro, de adeptione ſupernaturalis illius finis, & de ſcientia veritatis illius dicturi ſumus? Hoc verò non ſcientiæ naturalis, ſed ſuperioris ſcientiæ lumen eſt: quo lumine ſingulos noſtrum in hac infirma natura oportet illuſtrari per diuinam illam inſpirationem & infuſionem, quæ agitur, vt principia ſuperioris illius luminis ſcientiæque prehendamus.

Horum autem principiorum concluſionumque ſupra naturam, quæ Deus agit & excitat in

nobis,

nobis, modus eſt per gratiam Dei duplex inſtitutus. Nam & communiter exhibet documenta cæleſtis gratiæ, & ſingulariter per ſpiritum informat ſuos in vera legis diuinæ conſcientia. Ac proinde quemadmodum à natura ipſa duplex ſenſus homini inditus eſt; communis, naturali lege, vt (exempli cauſa) Non occides; & ſingularis, teſtimonio conſcientiæ, At occidiſti (huius enim teſtimonium, vt Paulus loquitur, accuſat quemque, aut excuſat ſingulariter) ſic etiam à Deo duplex teſtimonium neceſſe fuit adhiberi, quo nos informaret: Vnum, notionum communium in mente: alterum, notionum ſingularium in conſcientia, vt legis diuinæ vſus efficeretur nobis ab ipſo ſalutaris, plurimùm communi, interdum etiam ſingulari teſtificatione & reuelatione illius, ordinariè, vel extra ordinem adhibita. Itaque harum actionum modus optimè ac conuenienter veritati à nobis inſtitutus eſt, cùm diceremus, eſſe his actionibus creaturas *ad finem ſupernaturalem ſupernaturali ductu tranſmittendas.* Nam quemadmodum principium agens in nobis ad informationem & cognitionem rerum diuinarum ſupernaturale eſt, ſic etiam ſupernaturale principium, quo ducamur in obſequio præceptionum notionumque illarum, agere in nobis neceſſe eſt: Cuius principij agentis in nobis & ductus ſupernaturalis nos mouentis ea eſt efficacitas; vt ſola virtute illius, non vlla facultate naturæ noſtræ, ad finem illum ſupernaturalem tranſmittamur; non ſecus quàm ſagitta ad ſcopum propoſitú mouetur à iaculatore, atq. tranſmittitur.

Rom. 2.

mittitur. Stat itaque illud certissimum, quod in definienda lege diuina diximus; & principium illius supernaturale esse, & supernaturalem quoque substantiam, opus, actionemque; & modum similiter finemq. illius vniuersam naturam transcendere: quas res ne integra quidē natura illa, in qua primùm homo conditus est, vlla vi sua fuisset adeptura, quantò minùs misera hæc nostra, ex quo labe ignorantiæ & peccati prostrata fuit?

Restat vt de humana lege videamus: quam in hunc modum definimus.

Thes. 7. LEX *humana est, quam ferunt homines ratione procedentes ab illis legibus tum ad communes conclusiones, iustas, honestas, vtiles, & necessarias, tum ad particulares determinationes conditioni personarum quarum bono fertur, rerum negotiorúmve de quibus fertur, & circumstantiarum quæ eis accidunt accommodas.* In hac autem definitione, quemadmodum in superioribus item ostendimus, non repetuntur ea quæ communi lege in prima illa definitione posita sunt; sed ea fermè solùm adhibentur, quæ ad distinctionem huius legis & speciem constituendam faciunt. Quapropter id quidem primùm de hac lege, vt de superioribus, constanter tenendum est, esse hanc quoque rationis ordinationem ad commune bonum, ab eo, qui curam communitatis habet, institutam. Sed in hac ordinatione humana specialis circumscriptio ex tribus locis plurimùm petenda est; nimirum ex principio, actione, & modo ipsius: vt in proximè præcedente definitione demonstrauimus faciundum.

Princi-

Principium humanæ legis duobus modis distinguitur ab iis quas antè diximus. Nam neque Dei essentialis est, vt æterna illa; neque à natura est simpliciter, vt illa quam naturalem dicimus; neque à Deo est, vt diuina illa quam postremo loco descripsimus: sed ab hominibus est, ex quibus lex humana appellatur; & ferunt eam homines procedentes à communi principio legum, quod rationem appellamus: Sed tamen hanc ita ferunt homines quibus est auctoritas, vt lex humana quasi partus sit legum antecedentium, non autem cum illis principio velut immediato, auctoritate, & dignitate comparanda. Quam distinctionem verbis euidentibus proponebamus, dicentes, legem humanam ferri ab hominibus, *cùm ratione procedunt ab illis aliis antegressis legibus.* Nam legis humanæ regula proxima est duplex: vna innata, quam legem naturalem dicimus; altera inspirata, quam diuinam: Hæ autem leges ex æterna lege, velut archetypo suo immutabili, processerunt. Ex his ergò fontibus lex humana procedit; hæc incunabula illius: à quibus si aberrat lex, degener est, indigna legis nomine: & si ὁμωνύμως, siue (vt loquuntur) æquiuocè in vulgo ita appellatur.

Actionum autem siue operum legis istius duo sunt genera, quæ his verbis in definitione nostra expressimus: *Tum ad communes conclusiones, iustas, honestas, vtiles, & necessarias; tum ad particulares determinationes accommodas.* Nam siue ex principiis innatis, quæ docentur naturali lege, siue ex inspiratis quæ docentur diuina, riui ducendi sint;

omninò

omninò ex duobus illis fontibus hæc duo procedunt & manant actionum genera; conclusiones puta, & determinationes conclusionibus accedentes. Etenim ex vtrauis illa lege duobus modis hi ducuntur riui: Vno, cùm ex principiis communibus leges deriuantur quædam ratiocinatione mentis nostræ per modum conclusionum; quemadmodum ex principio communi, neminem affici malo oportere; conclusio ducitur, Ergo non occidendum, non scortandum, non furandum, &c. altero, per modum determinationis; vt cùm ex conclusione illa communi, eum qui occiderit, mœchatus fuerit, &c. puniendum esse, existit legis humanæ vi & auctoritate determinatio huius aut illius pœnæ; Exempli causa; atrocioris, leuioris, laqueo, gladio, igne, lapidatione, mulcta, & consimilibus. His autem conclusionibus quas lex humana definit, quia vim habent aliquam ex naturali lege à qua deriuantur, duo attributa in definitione adiecimus: prius est, quòd *communes conclusiones* dicuntur; nempe vt à particularibus conclusionibus & singulari iure discernantur, quæ ad naturam humanæ legis minimè pertinent, sed potiùs ad priuilegium, vt propriè Latinis appellatur. Nobis autem non fuit animus dicendi de priuilegio; quia cùm singulare sit, ad rationem scientiæ non videtur propriè pertinere. Posterius attributum est ex abundanti (vt vulgò loquuntur) adiectum, vbi *conclusiones iustas, honestas, vtiles, & necessarias* à lege humana diximus effici. Nam alioquin hoc ipsum attributum omnino fuit ex eo intelligendum, quòd

legem

legem humanam diximus ab hominibus ratione procedentibus ferri: Ratio autem nullas conclusiones efficit in se, aut cuiquam imperat, nisi quæ iuri, honestati, vtilitati, ac necessitati sint coniunctissimæ.

Alterum legum humanarum opus expressimus *determinationum* voce. Determinationes autem appellamus eam partem humanæ legis, quæ conclusiones illas naturales circumscribit quibusdam singularibus (vt ita loquamur) terminis, non auctoritate naturæ, sed iudicio potiùs sapientum, commune naturæ ius particulariter rerum singularium modo accommodantium: quemadmodum in exemplo pœnarum antè dicebamus. Ex quo fit, vt determinationes particulares istæ non ex lege naturali vlla, sed ex humana vim suam obtineant solùm.

Harum verò actionum siue operum humanæ legis modus est positus in ea quam commoditatem appellamus: cuius commoditatis obiecta sunt tria in genere (nisi me animus fallit) particularium determinationum istarum causam adferentia. Nam aut primaria obiecta sunt, quorum bono prospicitur naturali, diuina, & humana lege; aut secundaria sunt, quæ ad illa tanquam ad finem suum ordinantur; aut denique sunt accidentia, quibus vtraque illa promiscuè vestiri solent quodammodo atque variari. Primi generis sunt personæ, quarum bono feruntur leges: Secundi generis sunt res, negotia, & facta, de quibus feruntur leges; In tertio censentur circumstantiæ; tum quæ necessariò personas & res indesinenter

ſinenter comitantur, vt ſunt tempus & locus; tum quæ per vices & ſucceſſione perpetua variantur, vt modus, cauſæ, inſtrumenta, & ſimilia. Nam cùm perſonarum, rerum, & circumſtantiarum omnium conditio variet tum in ſe ipſis, tum etiam inter ſe; æquitas illud poſtulauit, vt lege humanâ de ſingulis rebus iſtis conuenienter naturæ & publico ordini caueretur: quemadmodum in ſequentibus exempla ex lege Dei deprompta manifeſtò demonſtratura ſunt.

Cap. II.

De lege Moſis, & ſubſtantiâ illius in genere.

POSTQVAM de Legibus quæ communia ſunt breuiter expoſuimus, videtur iuſta docendi ratio à nobis poſtulare, vt de lege Moſis, cuius cauſa hoc ſcriptum inſtitutum eſt maximè, videamus. Legem Moſis appellamus vulgo Libros illos quinque, iuſſu Dei à Moſe exaratos, & in ſacrario depoſitos ab Eccleſia ſeruandos, colendoſque religioſiſſimè. Sed quia his libris continentur alia διηγηματικὰ ſiue in narratione poſita factorum humanorum, & promiſſionum diuinarum, alia νομικὰ ſiue ad ſubſtantiam & modum legis pertinentia; ſpeciatim legis Moſaicæ appellatione in hac noſtra cauſa volumus intelligi ea, quæ pertinent ad rationis ordinationem moralem illam, quam antè circumſcripſimus; non ad rerum antè geſtarum promiſſionúmve narrationem in libris illis comprehenſam.

In hac

In hac igitur Lege Mosis, id est, in parte illa legitima, quæ per libros quinque illius, velut sanguis per totum corpus, diffusa est; statuimus veritate Dei & auctoritate freti, *exemplum perfectum esse earum legum* omnium, de quibus antè dicebamus. Exemplum esse demonstratur hoc modo: Quæ ad formam modumque exemplaris vnius aut plurium facta sunt, ea exempla dicuntur esse: Lex Mosis ad exemplar legis æternæ, & naturalis, & diuinæ, & humanæ facta est: harum igitur exemplum est. *Thes. 8.*

Exemplum esse hanc æternæ legis constabit planè, si naturalis, diuinæ, & humanæ legis ostenderimus exemplum esse; quia lex æterna harum omnium exemplar est immutabile, & hæ vicissim exempla æternæ legis.

Est autem lex Mosis exemplum legis naturalis, notiones naturæ communes lege naturali inditas exprimens conuenientissimè. Nam principia & conclusiones naturalis legis, id est, communes illæ notiones naturæ in lege Mosis perfectè exprimuntur, quæ in natura hominis non solùm corrupta, sed integra illa primigeniaque extiterunt. In natura enim corrupta nostra notiones eædē sunt, quæ antè fuerāt in integra; sed, quemadmodum natura ipsa facto parentū nostrorum corrupta est, in quibus principium naturæ fuit; eodem modo notiones naturæ huius, principiaque & conclusiones labem corruptionis & deprauationis susceperunt. Hæc autem principia omnia, quæ nunc in nobis deprauationis habent quam plurimum, quæque olim fuerunt integra

in primis parentibus nostris secundum perfectionē naturæ nostræ, facultate legis illius quam naturalem appellamus (vt Apostolus ad Rom. 2. docet) hæc, inquam, in lege Mosis perfectione summa à corruptione vindicantur, & in integrum restituuntur aduersus omnem impietatem & iniustitiam hominum veritatem in mendacio detinentium: denique perfectam lucem & dignitatem suam in se perfecta legis illius declaratione adepta sunt. Hanc perfectionem Moralem exemplis euidentissimis possumus confirmare, & Christus Matth. 5. interpres & testis est omni exceptione maior, perfectionem legis naturalis in lege Mosis declaratam asserens. Vnum exemplum in præsentia satis futurum est, de ea vindicta quam particularem vocant. Vltionem nostri hæc natura corrupta tantopere probat; vt etiam summi quique Philosophi (Platonem excipio & alios pauculos) ius illius à lege naturali profectum arbitrentur, & Aristoteles inter opera magnanimitatis recenseat. Hoc naturæ corruptæ opus: cuius naturæ lex adeò corrupta est, vt iam perniciosissimum istud malum ex lege naturali omnibus inesse videatur. Verùm excitata ex veterno suo natura nostra, & ad puros fontes naturæ ipsius reuocata sentit vltionem istam legi naturæ aduersari; cùm legis naturalis principiū cōmune sit, ne malefaciamus cuiquam: Ex eo enim principio conclusionem existere, ne offensa quidem accepta malefaciendum esse, nec hominem malè in nos lapsum per vltionē particularem nostram in malum amplius impellendum. Hoc autem lex

Mosis

Mosis tā perfectè asserit, vt nihil clariùs aut euidentiùs caueri possit. Nam & vniuersè dicitur in lege, ne vlciscitor: & speciatim priuata ista & diabolica vltio vsq. adeò prohibetur, vt ne asino quidē aut iumento illius à quo offensi sumus, studio vltionis damnū adferri sinat. Adeò naturā corruptā nostrā à misera illa perditaq. corruptione ad integritatē ipsius lege Mosis voluit reuocatā Deus, & rediuiuū legis naturalis exemplū præstitutum. *Leuit.19.* *Exod.23.* *Deut.22.*

Vt autem legis naturalis exemplum perfectum esse in lege Mosis, ita etiam diuinæ illius esse confirmamus euidentiore argumento. Nam cùm lex diuina supernaturalis sit à Deo proficiscens; lex autem Mosis sit ea ipsa lex quam Deus illis temporibus attribuit Ecclesiæ suæ, vt documenta supernaturalia gratiæ, tum præceptis perspicuis, tum etiam typis & ceremoniis exponeret; nec alia vlla lex fuerit olim à Deo data, aut pòst ipsius Christi Apostolorumq. testimoniis confirmata; omninò ex eo statuimus perfectū exemplū diuinæ legis illius, quā Deus inde à principio gratiosè cōmunicauit cū Ecclesia sua, in lege Mosis exsistere, velut certissimo diuinæ illius legis & supernaturalis symbolo, cui supernaturale testimonium multis modis sæpissimeq. perhibuit Deus.

De exemplo autem humanæ legis, quid iam opus est dicere? Nam vident omnes humana instituta exstare in lege Mosis quàm plurima, quæ non ex fonte principiisque naturæ simpliciter; neque ex diuina lege profluxerunt; sed humanis & politicis conditionibus temperantur. Prætereà & illud notum est, totum illud politicum & fo-

renſe temperamenti genus in lege Moſis à Deo inſtitutum eſſe: & Moſem tanta religione à ſuis iudiciis & auctoritate ſua ſemper abſtinuiſſe, vt in rebus etiam minoribus Deum conſuluerit, & ab imperio eius pependerit: denique eas ipſas leges nunquam niſi ex ſingulari mandato Dei, in librum Eccleſiæ authenticũ retuliſſe. Quis ergo non videat humanam Legem politicis & iudicialibus exemplis in lege Moſis declaratam eſſe, & hanc eſſe exemplum illius?

Atque hæc quidem exempla propoſita in lege Moſis fuiſſe credimus eo perfectionis modo, qui ab hominibus per illud tempus potuit comprehendi: ac proinde Legem Moſis non ſolùm exemplum eſſe illarum legum, ſed perfectum exemplum ſanctè affirmamus. Perfectum autem quum dicimus, non intelligimus ea perfectione legem Moſis perfectam eſſe, qua Deum perfectum appellamus, cui nihil poſſit accedere, & cuius infinita ſit omnibus modis perfectio; ſed perfectionem eam intelligimus, in qua nihil imperfectum eſt, quod poſſit detrahi; in qua quicquid eſt, perfectum eſt imperfectione vacans; ſiue (vt dicamus planiùs) perfectionem limitatam (vt vocant) intelligimus, ſecundum rei quæ traditur, & eorum quibus traditur, contemperatum modum. Nam quidquid eſt in lege, perfectum eſt, carens imperfectione; ſed id ipſum tamen quod in lege perfectum eſt, perfectius eſt in Euangelio; quia Euangelium ad plenitudinem temporum pertinet. Perfectionis enim creatæ ſiue communicatæ modus eſt duplex, in rebus omnibus

quæ mutationibus infestæ sunt: vnus est perfectionis absolutè, alter comparatè dictæ. Absolutam perfectionem eam appellamus, in qua nihil desideratur quod ad iustam & plenam rei naturam constituendam pertineat: Comparatè verò perfectionem eam hoc loco appellamus, quæ secundùm naturæ ordinem certis gradibus ad perfectionem absolutam contendit. Exempli causa, vir ætate iusta perfectionem habet naturæ suæ secundùm modum ipsius; puer verò perfectionem habet naturæ suæ secundùm ordinem eius: quæ perfectio, si cum statu virili comparetur, est imperfectio; si in se respiciatur, perfectio dicenda est; sed tamen quæ ad perfectionem maiorem natura fertur; prout omne imperfectum secundùm tempus prius esse perfecto solet, & ad perfectionem sui naturæ lege semper contendere. Quemadmodum autẽ successiua (vt loquuntur) rerum mutabilium se habet perfectio; ita etiam documentorum ad eas pertinentium. Nam aliter principia docetur puer, aliter viri docentur perfectionem scientiæ; etsi vterque doctrinæ modus secundùm principia seminaque ipsius vnam perfectionem habet. Proinde Lex Mosis secundùm principia eandem perfectionem continet, quam Euangelio credimus contineri; sed tamen posteriore perfectionis modo; quia minorum quasi pædagogus data est, vt ad perfectiorem doctrinam assurgerent. Atque hic ille modus perfectionis est, secundum quem legem Mosis perfectum exemplum legis naturalis, diuinæ, atque humanæ appellamus: vt quæ istarum legum prin-

cipia perfectè tradat, reipsa, aut exemplo suo, & omni imperfectione careat; quandoquidem perfecta Dei sapientia ordinauit ipsam, vt ad perfectionem Euangelij Ecclesiam ipsius adolescentem proueheret.

Quòd autem perfectum exemplum ea lege tradi aut reipsa aut exemplo dicimus, id certo consilio affirmamus: quia naturalis quidem ac diuinæ legis exemplum est ἔκτυπον, id est, ex illarum typo & immutabili regula expressum formatumque bonitate Dei & imperuestigabili sapientia: legum verò humanarum exemplum non ἔκτυπον, sed ἀντίτυπον est; non ex regula humanarum legum à Mose effictum; sed cum illis eo communicans, quòd leges omnes humanæ exempla illarum sunt, non aliarum legum exemplaria aut typi necessarij. Etsi hoc exemplum aliis humanarum legum exemplis propterea anteponendum est, quòd perfectum esse constat apud omnes bonos in suo genere; quam laudem nemo tã certò aliis humanis legibus potest tribuere: quia hæc à Deo posita, & confirmata, atque sancita est solemni testificatione; illę verò non itẽ.

Thes. 9. Harum autem legum, naturalis, inquam, & diuinæ, & humanæ variè spectatur auctoritas. Nam illarum, naturalis inquam & diuinæ Legis, auctoritas inter bonos & pios extra omnem controuersiam est posita; quandoquidem vtramque sui auctores ab omni controuersia, dubitatione, & suspicione omninò vindicant. Naturalem probat natura, diuinam Deus: à quibus auctoribus nomina sunt imposita. Naturam autem testificantem

cantem Legi suæ omnes homines sentiunt & agnoscunt, oppugnant mali studiis particularibus abrepti, & colunt boni; Deum verò testificantem communiter plurimi sentiunt, & pij soli percipiunt efficacissimè per communicationem Spiritus. Quæ cùm ita sint, verissimè illud statuimus, *neutram posse à quoquam oppugnari sine indignissima in Deum, naturam, omnes, adeoq; se ipsum iniuriá.* Nam quomodo non afficiat is iniuria Deum, qui legem ipsius oppugnat; cùm ille vnus sit principium vniuersale naturæ rerumque omnium quæ in natura sunt; & principium commune ac singulare gratiæ in Ecclesia sua? an verò non esset homo in naturam ipsam iniurius, qui Legem à natura datam & impressam in omnium mentibus tentat conuellere? an etiam iustus in quemquam hominum pronunciari possit, qui atrocissima ista contumelia Deum & naturam ipsam afficeret, sacras illas & inuiolabiles leges violando? an denique existimari posset eum hominem vnquam erga se æquum fore, qui & suum ipsius principium à se abiudicet, in quo viuit, mouetur, atque est, & omnia quasi lineamenta eius in lege naturali & diuina euidentissimè ducta expositaque omnibus obliteret? Quòd si harum legum tanta est auctoritas, nemini dubium esse potest, quin lex Mosis eadem auctoritate sit, qua legem naturalem ac diuinam tradit; principia antiquata renouans, restituens perdita, ignota communicans, & diuina prodens humano modo.

De humanâ autem lege, & præceptis iudicialibus quæ habentur in Mose, non est mirum si *variant* *Thes. 10.*

ſententiæ, nec ſatis de auctoritate eius inter nos conuenit. Cùm enim hominum conditio indeſinenter variet quam plurimũ, & iudicia de conditione ipſorum varient, & pro conditione iudiciiſque hominũ varient humanæ leges, & in his ipſis omnibus non hic ſolum ab illo, ſed vnus & idem plerumque à ſe ipſo diſſentiat, denique per ſe in omnibus εὔετπος ἄνθρωπος, quod vulgo dici ſolet; id contrà foret ſumma admiratione dignisſimum, ſi in iudicio de auctoritate legum iudicialium Moſis, & de humanis legibus, omnes homines inter ſe conſentirent. Iudiciorum enim ſumma eſt infirmitas, frequentisſima varietas, incredibilis diuerſitas, etiam in rebus leuioribus: & in re tanta quis iudiciorum certitudinem, ſtabilitatemque, & conſenſionem credat obtineri poſſe? Veruntamen nitendum eſt nobis, vt quoad eius fieri poteſt, iudicia hominum adunentur; & quia plurimum ad hanc rem poteſt, ſi cauſas iſtorum malorum, quæ iudicia humana torquent, aperiamus; pauca iam de eo argumento dicturi ſumus.

Iudiciorum humanorum hic ordo à Deo & natura fuit conſtitutus, vt ratio principia ex intellectu depromeret, ex principiis concluſiones necteret, concluſiones aptaret rebus particularibus, & ex cõditionibus particularibus, determinationes, iuſtas, ſingulas, omnes, omnino, omni tempore, ad omnia conficeret, & alios ratione iuſta conficientes obſeruaret. In his autem omnibus ad ſingula labaſcit iudicium noſtrum. Primùm enim intellectus non habet communia illa

conclusionibus forte

princi-

principia enodata & explicata, vt opus esset ad iudicium rectè de rebus tantis faciendum; neque voluntas intellectui excitando & recolendo inseruit, vt par est: ex quo fit, vt semper de turbido fonte iudicia hauriantur, obscura, turbida, impura, vitiosa. Deinde verò infirma est, imperfecta, & perturbata, deprauataque ratio, quæ ex qualibuscunque illis principiis de intellectu nostro deriuatis conclusiones tenetur facere; siue impediatur suis ipsius tenebris, siue particularibus studiis obscuretur atque traducatur, ad quæ voluntas omnibus momentis, innumeris modis, obiectis, & occasionibus abripitur. Tum vt conclusiones iustas quodammodò ex principiis indubitatis adstruat, res ipsæ particulares, de quibus iudicium nostrum per conclusiones suas ex principiis oportet statuere, nobis tam obscuræ sunt præ infirmitate nostra, & natura ipsarum, & numero (vt ita dicamus) innumero; vt nobis semper aqua (quod aiunt) hæreat, velut in caligine cæca palpantibus; præsertim si ad conditiones particulares rerum earum respicimus de quibus oportet iudicari. Etenim non solùm res ipsæ natura sua variantur, sed etiam conditiones in ipsis per momenta singula succedunt aliæ aliis; quas nulla creatura quamuis oculatissima & planè Lyncea, ne cælestis quidem, perfectè possit recognoscere, nisi instructa virtute gratiosa Dei supra naturam ipsius. & tamen sine hac cognitione rerum conditionumque particularium, quid fieri potest certi & explorati iudicij? quomodo iustæ determinationes iudicio certo adhiberi? Hinc illa iudicio-

iudiciorum peruersitas, hinc differentia; secundum quam nec singulas determinationes iustas cum ratione facimus, multo minùs omneis; nec omnino, nec omni tempore, nec ad omnia facimus; nec alios, si quando iustas determinationes faciunt, commodè facientes animaduertimus. Ex his tam multis & grauibus impedimẽtis illud consequutum est, quòd leges humanæ variè fuerunt traditæ, & varia de eis iudicia facta.

Thes.11. Cùm autem lex Mosis vna sit; non possumus de varietate illius queri (nam vna, certa, & definita est) sed de præceptis iudicialibus eius, quæ ad genus legum humanarum profectò pertinent, variantes sententias hominum ad certum aliquem modum tenemur reuocare; ne iudiciis illius à Deo datis iudicia nostra iniquè faciant iniuriam. Ac legem quidem Mosis vniuersè ab aliis legibus eo distinguimus, quòd tota à Deo auctore est, & totum instrumentum, exemplúmque perfectum omnium antecedentium legum complectitur: quæ duo ad confirmandam tuendamque illius auctoritatẽ, & supra quasuis alias extollendam, nos adducunt potentissimè. Ex his enim duobus constat legem Mosis cùm ortu & principio suo, tum substantia diuinã esse. Nunc autem quia non de tota lege instituimus dicere; sed de ea solùm illius parte quæ in iudiciis humanis & forensibus posita est; saltem eo argumento antestare aliis iudiciales leges & forenses Mosis dicendæ sunt, quòd Deus auctor illarum est certissimus: qui neque in principiis, neque in conclusionibus vllis, neque in rerum particularium

rium conditionumque ſcientia, neque in determinationũ cauſa, neq. in re alia vlla errare aut ſeduci poteſt. Hoc verò omnibus aliis Legislatoribus non poteſt non contingere, quia homines ſunt, à quibus nihil humani alienum: Deus autem ipſe lex ipſa æterna eſt & principium vniuerſale legum ſanctarum omnium, quæ aut à natura, aut à gratia ſunt, aut ab hominibus ſecundum ordinem naturæ & gratiæ ipſius ſanciuntur.

Etſi verò reſpectu principij & ortus hæc ipſa pars Legis Moſaicæ planè diuina eſt, ac proinde auctoritatem diuinam ſimpliciter apud Iudæos obtinuit; tamen quia Deus hanc partem Legis humanis legibus & *modo humano* conformauit; iniquè fecerint, qui Legem hanc iudicialem Moſis per omnia diuinam eſſe contenderint, eò quòd ortu diuina eſt. Nam ex parte aliqua vna inſcitum eſt concluſiones de toto confici in hunc modum: Leges Moſis iudiciales ortu diuinæ ſunt, Ergo modis omnibus diuinæ: præſertim cùm ortus rei foris aduenìat; modus autem rei cuiuſque ex materia & forma ipſius interna maximè cognoſcatur. Eſt autem materia iſtarum rerum in ſe mutabilis; forma verò legum forenſium à Deo ſecundum rerum earum modum ad tempus, non in æternitatem inſtituta, ſi ad humanas leges in ſe & forenſes Moſis reſpexeris.

Statuimus igitur, etſi hæ leges quas iudiciales appellamus, ortu diuinæ ſunt; eas tamen in ſe pro natura humanarum Legum aliarum quas ferunt homines fuiſſe à Deo modificatas: ita *vt* reſpectu *Theſ. 12.*

reſpectu

respectu principij & finis, omnia diuina sint, & immutabilia; respectu verò materiæ & formæ, certæ distinctiones obseruandæ veniant; ne rebus diuinis humana infirmitas, aut contrà humanis diuina auctoritas perfectioque tribuatur. *Etenim omnes hæ leges* non solùm humanæ aliæ, verùm etiam iudiciales Mosis, *partem sui immutabilem obtinent, partemq́ mutabilem.* Cùm autem vis legum ea sit, vt sua auctoritate obligent eos quibus feruntur leges; omnino ex eo sequitur, quicquid in legibus humanis aut etiam Mosaicis immutabile est, *eo semper* & immutabiliter *homines obligari*, quasi adamantino vinculo: Quæcunq. verò his legibus insunt quæ conditionem implexam mutationis habent, ea non semper constringere & obligare subditos; sed *interdum*, secundum voluntatem eius qui tulit legem, & personarum, negotiorũ, ac circumstantiarum quæ offeruntur modum. Nam Deus etiam in Legibus Mosis iudicialibus instituta sanciuit eiusmodi; quæ & conditionem mutabilitatis mutationisq. per voluntatem ipsius, siue expressam, siue tacitam habuerunt; & quæ personis illis, negotiis, & circumstantiis fuerunt conformatæ, quarum tota ratio à ratione præsente personarum, negotiorum, rerum, & circumstantiarum nostrarum, siue aliarum diuersa est. Restat itaque, cùm harum legum iudicialium pars immutabilis sit diuino, & pars mutabilis humano modo; vt deinceps de eo quod immutabile est, & quod mutabile, in Mosis legibus iudicialibus æquè ac aliorum hominum; distinctè videamus.

CAP.

CAP. III.

De eâ parte, quæ in Legibus Moſis iudicialibus & humanis aliis eſt immutabilis.

IMMVTABILE autem eſt æquè in humanis ac in iudicialibus Moſis inſtitutis, *quicquid ratione certa ordinatum eſt ad commune bonum ab eo cuius eſt auctoritas, ſecundùm formam rationis illius æternæ quam adumbrauit in natura, aut in verbo expreſſit Deus.* Nam quicquid eſt eiuſmodi, id certæ iuſtitiæ & æquitatis eſt, quæ ſemper vna eſt & conſtantiſſima. Hanc verò definitionem vt intelligamus, & rem totam percipiamus commodè, duo nobis ordine tradenda ſunt. Nam primùm excutiendæ ſunt huius noſtræ definitionis partes; deinde verò indicia ſignaque recognoſcenda, ex quibus in ſingularibus quibuſque legibus has ſingulas definitionis partes æquum eſt explorari. Thеſ. 13.

Legum igitur τὸ ἀμετάβολον, id eſt, immutabile definimus per cauſas, definitione conuenientiſſima; quemadmodum etiam legum ipſarum definitionem adhibita cauſarum enarratione in antecedentibus poſuimus. Quicquid ergò in lege eſt immutabile, ſecundùm cauſas ita definitur; vt reſpectu cauſæ efficientis dicatur *ordinatum ratione certa ab eo cuius eſt auctoritas*: reſpectu finis, *ordinatum ad commune bonum*; reſpectu formæ, *ordinatum ſecundùm formam rationis illius æternæ quam adumbrauit in natura aut in verbo expreſſit Deus.* De materia nulla quæſtio; quia nihil humanum eſt, de quo

de quo legibus humanis caueri non poſſit: Ac propterea nihil ad rem attinuit vt eam circumſcriberemus definitione noſtra.

In cauſa igitur efficiente humanarum legum duo concurrunt cauſarum genera, quæ in omni argumento prudentiſſimè diſtingui neceſſe eſt. Vna eſt, inſtabilis & varians plurimum, quam inſtrumentalem appellant Logici, puta Legislatorum, ſiue *eorum penes quos eſt auctoritas* condendi & ferendi leges: Altera conſtantiſſima, velut principium vnicum atque immotum omnium legum, & mouens omnes Legislatoris ad inſtitutionem ipſarũ, ac proinde verè & per ſe efficiens cauſa, quam *rationem certam* appellamus. Eſt enim ratio principium omnium legum: nec ſine ratione præſide ac principe legum, ſtatuta hominum pro legibus haberi debent: niſi fortè vt in rebus, ſic in earum nominibus indigna κατάχρησις vſurpetur. Cùm autem rationis huius, quam legibus ferendis volumus præſidere, modus in ipſa quidem abſolutè ſit perfectiſſimus; in hominibus autem ſingularibus plurimum habeat incerti; propterea rationem illam præſidem & auctorem legum ab incerto rationis humanæ de-induſtria diſtinximus, cùm *rationem certam* diceremus. Cùm enim certũ appellemus quicquid à noſtra dubitatione, & ab inſtabilitate ſui atque mutatione eſt alienum; omnino rationem illam extra omne dubium omneſque vices mutationum poſitam, illam principem, arbitramque humanarum legum, neceſſe fuit à ratione incerta (prout hominibus in concreto ineſt) diſtingui; & ſupra

eam,

eam, tanquã in arce ſocietatis humanæ, collocari.

De fine, nimirum quòd leges humanæ ferantur *ad commune bonum*, iam antè diximus in capite primo, cùm de legis definitione cõmuni ſummáque videremus.

Ad formam verò humanarum legum & iudicialium Moſis quod attinet, cùm iuſta omnis ratio definitionum poſtulet, vt ea demùm in definitionem adducantur quæ ad naturam rei definitæ propriè & per ſe pertinent: id primum pij lectores monendi ſunt, hîc à nobis agi de forma eſſentiali legum, non autem (vt vocant) accidentaria: & quia formam eſſentialem propriè appellamus eam quæ interna eſt; contrà verò externam, ſi cum eſſentiali & interna comparetur, eſſe conſtat internæ illius conſectariam; ſimpliciter hîc à nobis eam deſcribi formam humanarum legum, quæ interna & eſſentialis eſt: Ex quo fit, vt reſpectu illius formæ, ex neceſſitate quæuis humanæ leges partem ſui habeant immutabilem.

Huius autem eſſentialis formæ principium re vnum eſt, & modus vnus; ſed ratione triplex. Nam tria in circumſcribenda hac forma concurrunt: *ratio illa æterna* & immutabilis, in Deo principe vniuerſitatis exiſtens; tum lex naturalis, qua Deus rationem æternam ſuam *in natura adumbrauit*; poſtremò autem lex Diuina, *quam expreſſit verbo*: quæ tria, velut principia humanæ legis, vnum principiũ quodammodo ſunt; cùm æterna ratio vna ſit, quæ & naturalem ingeneret, & infundat diuinam legem. Nam illa naturalis quaſi veſtigium diuinæ eſt, hæc autem imago ipſius

impressa virtute Dei. Ex his tribus principiis, humanis legibus & ipsi quoque politiæ Mosis indita est interna illa forma, quæ legum humanarum constituit essentiam propriam & immutabilem: Nempe, secundùm quam humanæ leges sunt factæ ad imaginem, vel secundùm formam æternæ illius, & huius naturalis, ac diuinæ legis: ab his pendet; his inseruit, & ad has fertur vniuersè. Quapropter non di[illegible]nus humanis legibus inesse formam rationis illius æternæ aut naturalis, ac diuinæ legis: sed hoc tantum affirmamus, *esse hanc secundùm formam illarum*, hoc est, efformari ab illis & effingi iustum legis humanæ modum. Est igitur forma essentialis humanarum legum nihil aliud, quàm analogia & conuenientia ipsarum iusta cum æterna illa, & naturali, diuinaque lege, secundùm modum ipsarum: Nam humanæ leges, illarum sunt administræ. Atque hæc quidem de causis, ex quibus illius partis, quam immutabilem in legibus humanis appellamus, definitio confecta est.

Sed quia hæc generaliùs dicta, nec facilè capi ab omnibus; nec, si capiantur, tamen in iis quæ feruntur legibus semper commodè obseruari à quouis & agnosci possunt; veniamus ad secundum locum, qui est de indiciis ad euidentiam formæ huius internæ pertinentibus. Cùm enim forma illa nec oculis videri possit; nec rationi omnium in promptu esse, nisi per indicia, signaque certa ac necessaria ad notitiam illius homines perducantur: Idcircò faciundum est, vt expositus habeatur in oculis omnium istorum si-

gnorum

gnorum & indiciorum modus. *Hanc igitur partem politicarum legum immutabilem tribus modis cognoscimus, principio, obiecto, & fine illarum.* His tribus argumentis iudicia de humanis legibus fieri possunt conuenientissimè. Principium, vel fundamentum appellamus, à quo lex profluit, tanquam fonte proprio: Obiectum, de quo lex ordinat, tanquam materia iusta circa quam lex occupatur: Finem denique appellamus eum cuius causa lex est. Atque hæc tria non solùm in legibus, verùm etiam in actionibus humanis omnibus quàm diligentissimè opus est & semper explorari. Nam quemadmodum si quid à malo fonte atque impuro deriuatur, impurum est; si in locum alienum atque indebitum deriuatur, damnosum est; si fine & consilio malo (nam finis in rebus moralibus principium censetur, ex quo iustæ & iniustæ plurimú actiones dicuntur esse) iniustum est; Ita etiam in legibus quæ actionum humanarum præstituunt modum, hæc tria obseruamus: principium, obiectum, & finem ipsarum. Quapropter singula suo ordine æquum est expendamus. *Thes. 14.*

Est igitur immutabile primo modo, *quicquid principio vel fundamento ita se habet, & secundùm formam rationis æternæ ita ordinatum est, vt ex principiis à natura inditis, aut à Deo reuelatis purè concludatur.* Hîc autem principia videmus tria quæ antè dicebamus; principium summum & principem regulam principiorum, quam legem æternam appellamus; principium innatum & regulam illam ad exemplum legis æternæ in nobis *Thes. 15.*

naturaliter informatam, quam legem naturalem; principium denique ad nos superueniens gratia, quod verbum Dei seu legem diuinam nuncupamus, qua gratiosè Deus captui nostro accommodauit legis illius æternæ documenta. Atque hæc tria principia (vt antè dicebamus) vnum sunt quodammodo, si ad rem ipsam & quæ procedunt ab ipsis, respexeris. Nam illud ipsum quòd lex æterna ordinat diuinitùs & perfectissimè, Lex naturalis testatur pro naturæ modo, & lex diuina supra naturæ modum captui nostro accommodat. Quapropter respectu nostri vnum principium videntur esse; quia vna eademque ratio in conscientia communiter à tribus hisce principiis terminari solet.

Verumtamen quia ex principiis illis secundùm rationem procedunt conclusiones, in quibus eruendis infirma ratio hominum plerumque labitur, & res puras in principio ipsarum impurat in actu suo; propterea necessarium fuit determinationem illam rationalis actus à nobis adiici, quòd *purè concludatur.* Nam non omne quod ex principiis à natura inditis, aut ab eo reuelatis concluditur, idem principio vel fundamento est secundùm formam rationis æternæ ordinatum: plurima enim inter principia illa & conclusiones nostras impura intercidunt temeritate intellectus, & infirmitate rationis nostræ; sed id demùm ita ordinatum est, quod ex illis principiis purè, id est, citra impuritatem nostram & vitium rationis nostræ concluditur. Huius rei exempla à rebus quidem humanis adferri possint,

ex iure cōmuni ſumpta: ſed quia conſilium noſtrum eſt de legibus Moſis iudicialibus hoc loco agere; dabimus operā deinceps, vt ſingulis documentis noſtris quæ exemplorū luce opus habuerint, ex ipſa lege Moſis, id ∗ ∗ue ex prima & ſecunda legis tabula, diſtinctè afferamus exempla ad inſtitutum ſermonem noſtrum pertinentia: præſertim cùm omnes pij pro certo habeant nihil à Moſe omnino, ac ne in Politicis quidem & iudicialibus legibus, niſi purè ex principiis ſuis, & Deo auctore allatum eſſe.

De pietate igitur priore legis tabula comprehenſa exempla hæc ſunt. Si clàm incitabit te frater tuus, filius matris tuæ, aut filius tuus, aut filia tua, aut vxor tibi chariſſima, aut amicus tuus qui eſt ſicut tu ipſe, dicendo; Eamus & colamus Deos alienos, quos non noueras tu aut maiores tui; ne acquieſcito illi, neque auſcultato illi. Item, Præſtigiatricem ne ſinas viuere: & alia eiuſmodi. hæ leges politiæ principium & fundamentum habent ab æterna, & naturali, & diuina lege: ſecundum quod purè concluſiones fiunt neceſſariò; quæ concluſiones ex vi principiorum, à quibus procedunt, ſuā certā immutabilitatem obtinent. Eſt enim principium æternum & immutabile ſecundùm æternam, & naturalem, & diuinam legem, Deum colendum eſſe; & cultum diuinum ei ſoli tribui oportere; ex eo principio optimè concluditur purè ac ſine vllo vitio. Ex hac autem concluſione generali iterum purè nectuntur hæ duæ; Vna, neque doctrinam, neque doctorem auocantem à vero Deo & cultu ipſius au-

Deut. 13.

Exod. 22.

diendum esse; Altera, non esse ferendos eos qui arte nefaria Deo vero renunciauerint,& qui alteri res diuinas tribuant,aut beneficia quæ quidem nunquam nisi diuina sint,communicationesque, & reuelationes à Dæmonibus postulent.Hæ conclusiones tam sunt necessariæ, quàm principia ipsa; nisi quòd principia per se firma sunt, conclusiones verò ex principiis illis suis,quæ antè diximus, demonstrantur.

De officio autem in proximum secunda legis
Deut. 22. tabula imperato exemplum hoc esto. Cùm ædificabis domum nouam, tum facies loricationem ad tectum tuum,vt reatum sanguinis non impo-
Ibid. nas domui tuæ. Item; Ne esto virile instrumentum super fœminam, neque induito vir vestem fœminæ. Principium duplex secundum formam rationis æternæ ad harum legum institutionem pertinet: Vnum est,quemquam lædendum non esse: Alterum, honestè viuendum. Quæ duo principia ipsi Iurisconsulti olim, quamuis ignorantes Deum, velut columina & bases iuris humani posuerunt. Ex priore illo principio conclusio hæc purè conficitur: Ergo nihil quo lædi quisquam possit committendum esse: & particulariter, quia Syrarum ædium ea fuit ratio,vt in tecto earum commodè ambulare posses, non fuisse committendum vt vita cuiusquam de tecto periclitaretur: quemadmodum omninò fuisset euenturum, si tecta ambulatoria eiusmodi fuissent ἄφρακτα, & loricatione aut repagulis in ambitum ipsorum caruissent. Ex posteriore autem principio cõclusio illa procedit purè quam Deus

imperat,

imperat: honestè viuendum; Ergo & honestas conuenienter naturæ secundùm rationem cuiusque naturalem in toto vitæ instituto, & in ipsa quoq. specie vitæ colenda est diligentissimè. Quo argumento etiam in testamento nouo persanctè vtebatur Paulus, cùm de coma ad Corinthios scriberet, Apud vos ipsos iudicate, num decorum est mulierem non opertam Deum orare? an ne natura quidem ipsa hoc vos docet, quòd viro quidem comatum esse dedecori sit, mulieri contra comatam esse decori? Nam coma pro velamine data est ei. Statuit enim Apostolus vestigia Mosis imitatus, naturam ipsam non solùm æqui boni, verumetiam honestatis, itemque ordinis, & speciei ad honestatem pertinentis certissimam magistram esse; quo ex principio rectè concluditur, nos in ratione boni & honesti imitatores naturæ esse oportere; non autem re aut specie conuellere instituta illa naturæ, cuius auctor Deus. 1.Cor.11.

Immutabile est secundo modo, quicquid in legibus sic ordinatum est obiecto, vt ratione certa feratur ad commune bonum, secundùm eandem formam rationis illius æternæ, quam adumbrauit in natura, aut in verbo expressit Deus. *Est autem sic ordinatum ratione obiecti, quicquid ad iustum legitimúmque obiectum actionis lege imperatæ respicit.* Thes.16. Cùm enim homo ad actionem natus sit, & Lex inter homines sit actionum arbitra, vt actio non quæuis in quosuis, à quibusuis, aut quandocunque visum fuerit perficiatur; sed potiùs hæc actio, in hunc, & ab hoc, idque hoc modo, loco, & tempore præstari debeat, & illa ab illo: optimè pro-

ſpexit Deus, vt lege humana actionum obiecta *iuſta & legitima* determinarentur, id eſt, materiæ circa quas occuparentur actiones lege imperatæ. Has verò materias ſiue obiecta *iuſta legitimáque* appellamus, quia vtrumque opus eſt in obiectis actionum noſtrarum omnibus: tum vt *iuſta* obiecta ſint, id eſt, ex natura iuris, æqui, boni, ad actiones illas pertinentia ſecundùm naturā æternæ illius, & naturalis, & diuinæ legis; tum etiam vt *legitima* ſint, id eſt, vt lege humana ſuam habeant determinationem, & humano ordine ſanciantur. Id enim niſi obtineat; fieri non poteſt, quin loco ordinis in ſocietate humana perneceſſarij, horribilis rerum omnium ſuccedat perturbatio. Huius rei exempla (ne longiùs abeamus) ex iis ipſis depromi poſſunt quæ antè in locum
Deut. 13. primum adduximus. Nam cùm ita Deus præcipit de auctore apoſtaſiæ in Iudæorum gente: Ne parcito oculus tuus illi, neque clementia vtitor, neque celato illum; ſed omninò occidito illum: manus tua primùm eſto contra illum, vt morte afficias illum; poſteà verò manus totius populi; & obrues illum lapidibus ita vt moriatur: quia quæſiuit te depellere à Iehoua Deo tuo, qui eduxit te è terra Ægypti, &c. Cùm item dicitur: Præſtigiatricem ne ſinas viuere, & ſimilia; iuſtum obiectum legitimumque definitur accuratiſſimè, in quod ſtringatur gladius & iudicium exerceatur auctoritate Dei: adeo vt non potuerint Iſraelitæ, cùm leges iſtas principio ſanctas eſſe & immutabiles cognoſcerent, non exequi ſententiam quam Deus imperauit lege, cùm in obie-

in obiecta eiusmodi inciderent, id est, in homines reos compertos istorum criminum quæ Deus lege defixerat.

Quemadmodum autem in causis pietatis ad priorem legis tabulam pertinentibus; ita etiam in posteriore tabula aliorum in alios officia præcipiente exempla huius rei sunt euidentissima: vt cùm dicit Moses; Qui percusserit patrem suum aut matrem suam, omnino morti traditor: Item, qui maledixerit patri suo vel matri suæ, omnino morti traditor: Item, ne oderis fratrem tuum in corde tuo: Item, ne afficiuntor morte patres pro filiis, nec filij pro patribus afficiuntor morte: hic certè obiecta sunt euidentissima, vi legis æternæ naturali, & diuina lege simul contestata; de quibus præcipiuntur & interdicuntur ista quæ ex lege Mosis adduximus. Nam quemadmodum pater & mater obiecta sunt indigna, in quorum vitam aut salutem inuehant filij; ita ediuerso quicunque filij impium istud facinus patrauerint, hi legum istarum rei habendi sunt, & legitima illa animaduersione dignissimi. Similiter cùm alij fratres aliorum simus, natura teste & conscientia; profectò nihil indignius in hac societate humana, quàm fratrem odio esse fratri: & qui fratrem suum sibi ipse pro obiecto statuit in quod effundat virus odij sui, is legi æternæ, & naturali, & diuinæ à Mose ipso traditæ aduersatur. Illius autem postremi loci, Ne afficiuntor morte patres pro filiis &c. tanta est æquitas, & tam euidens in oculis omnium; vt nulla à nobis insuper opus sit declaratione. Quapropter etiam humanissimum

Exod. 21.

Leuit. 19.

Deut. 24.

illud Amatziæ regis officium auctore Spiritu D
fuit in scriptura sacra celebratum, cùm pœnar
2. Chron. 25. de iis sumeret qui coniurati regem Ioas patrer
ipsius interfecerant: cùm enim cõfirmatum esse
regnum penes ipsum, inquit Deus, interfecit ser
uos suos qui percusserant regem patrem suum
filios verò eorum non affecit morte, sed feci
sicut scriptum est in lege, in libro Mosis, præce
pisse Iehouam, dicendo: Ne moriuntor patre
pro filiis, & filij ne moriuntor pro patribus; se
quisque propter peccatum suum moriuntor.

Iam de loco tertio videamus ad Legis immu
tabilem constitutionem pertinente. Diximus
tertium τὸ ἀμεταβόλου in legibus cognoscendi mo
dum esse, finem earum.

Thes 17. Nam *Fine ordinatum est immutabiliter in huma*
na lege, quicquid ad sanctum iustumque finem secun
dum eandem æternam rationem, velut catholicam re
gulam, contendit. si finis legum humanarum se in
hunc modum habuerit, eæ secundum finem di
cendæ sunt immutabiles. In hoc igitur fine du
pliciter modus ipsius considerandus est. Nam
Finem quidem legis in seipso sanctum iustum
que oportet esse; in modo autem oportet secun
dùm rationem æternam illam esse constitutum.
Itaque *sanctus* est finis, ad pietatem pertinens; *iu*
stus est ad iuris & æqui boni veritatem. Sed quia
tota sancti & iusti ratio legibus humanis com
prehensa particula est tenuissima, & quasi vmbra
æternæ rationis illius, quam primo loco posui
mus; ideò in ipso quoque legum humanarú fine
explorandus est diligentissimè modus, vtrùm se
cundùm

cundùm æternam rationem illam παράμετρον finis propositus sit,nec ne :quia lex illa æterna (vt antè ostendimus) regula est catholica, id est, ad omnia vniuerse, & sine exceptione pertinens; abs qua nihil non oportet omni modo, tempore,& loco (vt ita dicamus) regulari, & leges suas modumq. vniuersè accipere, vt sanctæ & iustæ sint. In hunc modum omninò se habent leges à Mose Israëlitis datæ:quarum ne apex quidem vnicus à iusto fine legum in societate humana ferendarum aberrauit.

Hoc autem in iis ipsis exemplis, quæ antè attulimus, singuli obseruare possunt. Verbi gratia: Postquam Deus in auctorem apostasiæ sententiam tulit, hic finis illius adducitur; vt audiant omnes Israelitæ, & timeant, nec pergant vlli facere secundùm rem malam istam in medio tui. Ex quo sequitur suppliciorum finem esse; horum quidem,correctionem & emendationem eius qui reus est; illorum verò, exemplum & institutionem aliis exhibendam. Similiter qui vetat præstigiatricem viuere, idem alio in loco finem interdicti exposuit euidentissimè, dicens: Abominationi est Iehouæ quisquis facit ista; & propter abominationes istas Iehoua Deus tuus expellit gentes istas à facie tua. Integer esto cum Iehoua Deo tuo,&c. His etenim verbis non obscurè demonstrat Deus ad gloriam sui nominis, ad gratiæ suæ communicationem, ad salutem nostram, & ad sanctificationem saluti præuiam pertinere interdictum istud, & nos acquiescere huic interdicto propter hunc finem oportere.

Deut.13.

Deut.18.

Quæ

Quæ autem de his rebus ad pietatem ſpectantibus dicuntur ac fine ipſarum, eadem quoque accommodari neceſſe eſt legibus aliis ad humanitatem & poſteriorem tabulam Moſis pertinentibus. Nam omnium ratio eſt eadem; nempe vt ius naturæ ab omni iniuria perfidiaque hominum vindicetur, ſecundùm gradus in natura ipſa conſtitutos. Nam parentum in filios ſingularis eſt auctoritas; ergo ſingulari iure aſſerenda vindicandaque: aliorum in alios communis eſt obligatio, tanquã fratres natura coniunctos; Tuenda ergo germanitas & neceſſitudo fraterna illa: denique ſuum cuique ex his ipſis gradibus præmium ſuppliciumque tribuendum; & videndum ex lege, ne res bonis viris dignæ indignis, aut indignæ dignis conferantur. νόμοι γὰρ (aiebat Solon) ἀληθέστατοι οἱ δικαιότατοι. Ad hunc finem leges omnes ſpectare quæ ab hominibus feruntur eſt æquiſſimum.

Euidentiſſimus autem omnium eſt locus ille
Deut. 19. Moſis: *vnicus teſtis in quemquam ne ſurgito pro iniquitate vllâ, aut pro peccato vllo.* Nam etſi iuris communis eſt, vt iniquitates & peccata, quæ quidem reprehenſione digna ſunt, deferantur, caueantur, atque corrigantur: tamen Deus propter iuſtiſſimum finem ſanctiſſimè cauit ac prudentiſſimè, ne vnicus teſtis in quemquam ſurgeret, pro teſtimonio dicturus de iniquitate & peccato illius. Eſt quidem perneceſſarium, vt tollatur malum de medio noſtri; ſed alia eſt ratio latentis aut obſcuri, alia comperti mali, ſi malum aut planè lateat, aut vni ſolùm teſti, aut pluribus compertum

tum ſit. quia ſi cuius mali nullus teſtis eſt, nullius prætereà laborat conſcientia: latet enim. ſi cuius autem mali vnicus teſtis eſt, laborat quidem illius conſcientia; ſed inconſultum foret vnius ſolius hominis conſcientiæ permitti vitam alterius: nam etſi hoc non planè latet, obſcurum aliis eſt tamen: in rebus autem obſcuris interpretationes iudiciaque benigna ſunt amplectenda. Finis ergo iſtius legis eſt, non vt feratur iniquitas aut peccatum cuiuſquam ſimpliciter; ſed, potiùs vt vitæ humanæ habeatur ratio diligentiſſimè, ne vnquam periclitetur temerè; nec, niſi certo exploratoq. iudicio, cuiquam adimatur. Non eſſet autem certum exploratumq. futurum iudicium illud, cuius incerta cognitio; nec certa futura cognitio, ſi ab vno ſolùm teſte procederet: quia vnus teſtis (vt dicitur vulgo) nullus teſtis. Quem vnum teſtem cum animo ſuo oportet ſtatuere, à Deo ſupprimi peccatum & cognitionem illius, ſi plures non ſunt conſcij; ac proptereà de retegendo perſequendóve alieno facto laborari, cùm illius facti cognitionem præuertat Deus, ab ipſo minimè oportere.

His tribus modis quos hactenus expoſuimus, perinde *ſpecies legum expendi ſolet, vtrùm bonæ ſint an malæ*, ac momentis ponderibuſque res eæ quæ pondere conſtant ad trutinam expendi ſolent: Et quemadmodum nummus παραχάραχτος, id eſt, acciſus & minutus pondere ad iuſtum ſuum æquipondium cognoſcitur; ita etiam his modis humanæ leges. Nam harum legum *eæ cenſentur bonæ; quæ tria hæc momenta coniunctim obtinent:* Theſ. 18.

contrà

contrà verò malæ habentur ea, & malæ reuera sunt, quæ destituuntur vel vno illorum. Etsi interdum in legibus humanis, quemadmodum & in actionibus, illud vsuuenit, vt obiectum & finis earum idem omnino sint, & res vna eademque sit eiusdem legis aut actionis humanæ obiectum & finis; sed distinguantur ratione solùm. Exempli causa, obiecti & finis alia ratio est, si quis rē alienā furetur, vt rei furtim subreptæ domino obsit; alia, si vt suæ necessitati consulat; alia, si vt cōmodet alteri; alia, si vt voluptatibus & libidini inseruiat. Nam in his exemplis vnum obiecto & fine conuenit, reliqua obiectum à fine diuersum habent. Quæcunque igitur leges tria hæc coniunctim, siue re diuersa, siue ratione distincta inter se, obtinent rationi illi æternæ cōformata, eæ omninò pro bonis habendæ sunt. Cùm autem contrà vnico defectu rerum ad bonum pertinentium vitium rebus accidat, & efficiantur malæ; optimè statuimus eas leges & actiones, quæ vel vno momentorum illorum destitutæ sunt, malas atque vitiosas esse. cur autem? nempe quia leges humanæ de conclusionibus feruntur propriè, non de principiis: Conclusiones autem quæ ex principiis illis eruuntur, vi principiorum illorum iustæ, honestæ, vtiles & necessariæ sunt, & leges earum perinde immutabiles. Principia autē in rebus moralibus quoties cunq. appellamus, tria illa necessitate iusta coniungimus (vt cum Scholasticis loquamur) terminū à quo, siue fundamentum, vnde existit actio; terminum in quo, siue obiectum, in quo terminatur actio; & terminum ad quem,

ad quem, siue finem, in quo terminatur præcipientis legis aut agentis hominis intentio: qua ex intentione in rebus ethicis nostræ actiones plurimùm, & legum omnium conditio æstimatur. In his tribus principiis naturam boni & mali plurimùm circumscribentibus posita est fermè ratio illius ἀμετακινησίας siue immutabilitatis, quam ad humanas leges secundùm quemdam modum diximus pertinere. Nunc ad alterum locum, qui de mutabili parte legum humanarum est, transeamus.

CAP. IIII.

De eâ parte quæ in legibus humanis est mutabilis, & de mutationum causis.

DIXIMVS antè eam omnium legum humanarum rationem esse, vt partem sui immutabilem obtineant, partemque mutabilem; illam semper, hanc interdum secundùm personas, negotia, & circumstantias eos qui subsunt obligantem. Immutabilem eam esse, docuimus quæ principio, obiecto, & fine, rationi æternæ, quam adumbrauit in natura aut verbo expressit Deus, conformatur. Sequitur ergo, si quid est præterea in humanis legibus, quo tria illa essentiam iustæ legis constituentia quasi vestiantur, id esse mutabile, nec perpetuā rationē iusti auctoritatemq. obtinere. Sunt autē in eo genere actiones & circumstātiæ, de quibus posteà suo ordine dicturi sumus. actiones enim secundùm genus suum & per se mediæ sunt; proinde modò bonæ secun-

ſecundùm principia illa & circumſtantias habendæ ſunt; modò malæ, ſi quis defectus in iuſta principiorum illarum obſeruatione aut, in circumſtantiis ipſarum obtigerit. Quæ cùm ita ſint,
Theſ.19. ex antecedentibus optimè definimus, *cætera quæ feruntur humanis legibus* & in eis continentur, nimirum præter illos tres principiorú modos quos præcedente capite definiuimus, *& mutabilia eſſe, & conditionem mutationis habere implexam* in ſeſe: id eſt, ſemper mutari poſſe,& aliquando mutanda eſſe, ſiue (vt vulgò dicimus) mutari debere. vt idem breuiùs dicamus,humanas leges mutãdi non ſolùm eſt poſſibilitas, ſed etiam neceſſitas, quam neceſſitatem conditionem mutationis appellamus. Eſt enim hæc non ſimplex aut abſoluta neceſſitas; ſed ex hypotheſi vel conditione earum rerum mutationibus infeſtarum, de quibus proſpiciunt leges. Nam alia lex infanti fertur, alia viro; alia aratori ſerenti, metenti alia;alia vinitori fodienti, paſtinanti, putanti, alia vindemiam colligenti; alia (vt ex Paulo ſumamus exemplú) cælibi,alia coniugato. Quapropter optimè Paulus de hoc argumento ſcribens, neceſſitatem ſimplicem ſiue abſolutã legum à conditionali neceſſitate diſcreuit, dicens de legibus quidem abſolutè neceſſariis,*dicit Dominus*;de legibus autem conditionem implexam habentibus, *dico*
1.Cor.7. *ego, non Dominus.* Sic vbi de coniugatis habetur ſermo, ad quorum coniugium ſancta,id eſt,inviolabilis adeſt neceſſitas: iis, inquit, qui matrimonio iuncti ſunt, denuncio non ego, ſed Dominus; vxor à viro ſeſe ne ſeparato; quòd ſi ſeſe
ſepa-

separauerit, maneto innupta, aut reconciliator viro; & vir vxorem ne dimittito. Quum verò de iis loquitur Apostolus qui cum infidelibus cõiugati erant, itemque de innuptis, diuersa planè ratione in loquẽdo vtitur; quia his exemplis semper conditio mutationis implexa est ex personarum mutabilitate: quapropter de istis dicit; reliquis autem ego dico, non Dominus; si quis frater vxorem habet infidelem quæ consentiat ad habitandum cum eo, ne eam dimittito: & vxor quæ habet virum infidelem qui consentiat ad habitandum cum ea, ne eum dimittito. at si infidelis seipsum separet, separatus esto, &c. & aliquanto pòst ibidem: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Est igitur in iis quæ superiore capite diximus, absoluta necessitas; in his necessitas secundùm quid, ex conditione puta rerum singularum de quibus feruntur humanæ leges.

Sed quia mutationes sine causa & ratione iusta admittere, præsertim in legibus ad rationem æqui boni, & ordinem publicum pertinentibus, turpis leuitatis foret ac inconstantiæ; antequàm de mutabili conditione legum, rerumque dicimus quæ aguntur legibus, videndum est nobis in hoc loco de causis, ex quibus humanæ leges natura sua dicuntur mutabiles. Nihil dicam hoc loco de illo axiomate in rebus omnibus constantissimo atq. exploratissimo; quæ ortum habent, ea interitu carere non posse: quæ ortu & interitu constant, iis necessariò inesse mutationem: quæ à principio mutationibus infesto oriuntur, ea

non magis vacare mutationibus quàm principium ſuum à quo proceſſerint: & ſi qua ſunt eiuſmodi, quibus leges humanæ demonſtrantur ex facto mutabiles. hîc enim de iure ipſo, non de facto quærimus: neque id ſolùm dicimus, leges humanas mutari, ſed (quod amplius eſt) mutari iure. Huius ergo mutationis quæ iure legibus humanis conuenit, duas omninò cauſas comperimus: quarum vna eſt, à modo & conditione perſonæ ferentis leges, altera à modo eorum, ad quæ reſpiciunt leges. Nam in vtroque mutatio frequenter accidit; qua ex mutatione exiſtit mutandi humanas leges neceſſitas; quæcunque inſuper ab aliis adferuntur, aut ad hoc argumentum adferri poſſunt, ea mihi quidem optimo iure videntur ad alterum ex his duobus capitibus referenda eſſe: de quibus deinceps ordine, quàm breuiſſimè fieri poterit, dicturi ſumus.

Theſ. 10. Ac primum quidem quod ad perſonam Legiſlatoris attinet, cùm lex nihil aliud ſit, niſi rationis qua homo præditus eſt ordinatio; omninò ſtatuimus, prout ratio Legiſlatoris variat, ita & legem illius, quæ rationis eſt ordinatio, mutationibus ſubiectam eſſe. Variat autem duobus modis ratio hominis ferentis legem. Nam aut aſſurgit in melius, aut etiam abit in peius: *in melius quidem, ſi ratio ipſius cum ratione recta* principiis æternæ, humanæ, & diuinæ legis conueniente *profecerit*; *in peius verò, ſi præter rationem illam* communem & principiis illis immutabilibus conſentientem *defecerit*. His poſitis, ita concludimus; *ſi Legiſlator in conſcientiâ æternæ legis, aut in cognitione eorum*

ad quæ respiciunt leges profecerit; tum demùm legem ab eo mutari posse, si euidens erit vtilitas (vt verbis Vlpiani vtar) *propter quam recedatur ab eo iure quod diu æquum visum est.* Sin autem ignorantia, aut infirmitate sua, aut studio eò delabatur miser, vt conscientiam æternæ legis illius, aut cognitionem eorú ad quæ respiciunt leges, minùs attenderit, minúsque tenuerit; eum affirmamus turpi hoc defectu cùm sibi, tum publico esse iniurium: sibi, quia rationem negligit, quam à legis latore & principe necesse est eo ampliùs curari & coli, quo plus auctoritatis habet; publico autem, quia causa publici & ad bonum publicum ratione & auctoritate illa sua instructus est, qua in contrarium abuti est indignissimum. *L. 2 ff. de constit. princip.*

Sed quid si legem bonam commutet altera tam bona? hoc enim aliquando potest contingere, vt (exempli causa) si quem sontem quem lex gladio addixerat, addicat laqueo; nonnè hæc quoque mutatio, dixerit quispiam, potest contingere? si contingit, nónne falsa antecedens illa distributio futura est, aut in melius solùm, aut in peius mutationes legum existere? Agnosco id quidem, fieri nonnunquam posse vt lex æqua succedat æquæ, & fieri posse vt vna peræquè ac altera nitatur æquitate iusta: sed tamen non sequitur, si nulla euidens est vtilitas propter quam recedatur à recepto & consueto iure; non sequitur, inquam, legem pristinam cum ratione mutatam esse. Nam vt demus legem hanc cum illa in se æquo iure esse; in publico tamen, cuius causa feruntur leges, non potest eadem esse ratio

vtriusque illius legis: quia mutatio huiusmodi, temeritatis, ac non æquitatis est, si non extat euidens vtilitas per eam publico accessura: Deinde (quod rei caput est) mutatio ista non iuuat, sed nocet publico; quia mutationibus minuitur legum auctoritas, quæ nunquam nisi propter maiorem vtilitatem communem conuelli aut commoueri debet. Qui ergo sic mutat legem, vt æquæ vni substituat tam æquã alteram; nisi vtilitate publica & quidẽ maiore eò adducatur, is & sine ratione, & contra rationem facit. Sine ratione facit, quia rem ratione constitutam abrogat ex sola animi sui libidine atque voluntate: contra rationem facit, quia publico damnum adfert, minuens illam vim obligantem & constringentẽ legum, & auctoritatem earum propinans illudendam. qua ratione & hic quoque legislator impetius deficere præter rationem communem illam dicendus est: Quia, vt demus leges inter se omni ex parte æquales esse, non est tamen æqualis earum ratio ad commune bonum, & respectu illius; cui nunquam non obest secundùm se legum permutatio.

Sed hæc causa in humanis legibus, quas homines solùm ferunt, etsi verissima est; tamen *nihil ad legem Mosis attinet, cuius auctor & sancitor Deus.* Cùm enim earum legum quæ simpliciter humanæ sunt, ratio & auctoritas humana sit, quarum illa in homine, dum hîc viuit, semper imperfecta est; hæc à summa auctoritate Dei & ordinatione pendet; certum est humanas leges & ratione & auctoritate imperfectas esse. Est autem

id de

id de natura imperfectarum rerum, vt contendant ad perfectionem sui, id est, ad mutationem sui in melius. Ergo vel natura ipsa testificante, confiteamur omnes & singuli necesse est, leges humanas, quæ quidem simpliciter humanæ sunt, esse mutabiles, quia principium habent ab imperfecta ratione & auctoritate. verùm in Lege Mosis vtrumque longè aliter se habet, ratio, atque auctoritas. Nam quicquid Moses præcepit lege, id certissimè à ratione æterna est purè profectum; etiam ratione naturali in rebus naturæ, & ratione diuina in rebus gratiæ contestante. Sic nullam in se imperfectionem rationis lex Mosis vnquam habuit, aut habuisse dicenda est. Quòd enim se accommodauit populo illi cui ferebatur, & illis temporibus; id certè rationis est maximæ: tantum abest, vt eo nomine accusari imperfectionis in se, aut rationis minutæ possit. Auctoritatem verò lex Mosis vtramque habuit: quod nemo homo sibi potest assumere. fuit enim auctor & sancitor legis illius publica testificatione Deus, cuius summa est & ineluctabilis in ferendis legibus sanciendísque auctoritas. tum auctoritatem humanam & subordinatam (vt vocant) si in lege Mosis desideraueris, fuit Moses vir Dei, Legislator Israelitarum, vt Deut. 33. nominatur, Qui auctoritatem illam obtinuit non solùm institutione Dei, & signis contestantibus amplissimis, verùm etiam consensione iudicioque communi Israelitarum omnium, prout Exodi 20. & 24. populus auctoritatem in eum transtulit, & institutionem diui-

nam religione ductus comprobauit. Hæc duo faciunt, vt rationem legislatoris illius in se affirmemus non potuisse proficere, quia ad rationem & auctoritatem illam diuinam respicimus, cuius instrumentum fuit & administer Moses.

Etsi non propterea statuendum est, nihil ad legem Mosis accedere post illud tempus potuisse: Nam saltem Euangelium doctrinamque euidentiorem salutaris gratiæ superuenire à Christo oportuit. Sed agimus hîc de ratione legis in se; non autem de ratione illius in nobis vel secundùm nos amplius exponendæ: agimus de principiis legis, cuius summum principium est æternum, αὐταρκέστατον, & immutabile; non de modo & conditione illius. Respectu huius principij, id est, auctoris & legislatoris, dicimus nihil attinuisse mutabilitatem adscribi legi Mosis; quia rationi legislatoris nihil vnquam potuit aut potest accedere, cùm omnia illi sint planè exposita,

Hebr. 4. γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, vt auctor ad Hebræos inquit elegantissimè. Enimuerò huius rei argumentum est euidentissimum, si quibus in rebus legis latores possunt proficere, eas non posse Deo accidere hoc loco demonstremus. Nam si ratio mater est humanæ legis, & ratio hominis potest incrementis suis augescere, hæc incrementa iustam legibus mutationem afferunt. Non potest autem ratio Dei legislatoris augescere: non ergo mutari leges respectu rationis eius. Quinetiam augescit ratio legislatorum, proficitque duobus modis: Nam aut in conscientia æternæ legis, id est, rationis ipsius naturali &

diuino iure conuenientis cum æterna lege; aut in cognitione eorum ad quæ reſpiciunt leges, dicendus eſt proficere. Lex æterna velut matrix quædam eſt & forma πρωτότυπος primigeniaque humanarum legum: materia in iis verſatur ad quæ reſpiciunt leges, & quibus legis latores commodè non poſſunt proſpicere ad commune bonum, niſi res illas ſecundum mutationes etiã quaſque & ἰδιοπαθείας cognouerint. In hoc vtroque argumento homines proficiant, & vtrique ſtudeant neceſſe eſt, quicunq. leges laturi ſunt: Deo autem explorata ſunt & comperta omnia ſecundùm imperueſtigabilem ſapientiam & infinitã ſcientiam ipſius. Nam Deus ipſe eſt æterna illa ratio, recta, & immutabilis; ex quo velut fonte profluit omnis tam naturalis, quàm ſupernaturalis diuinæque rationis in res creatas communicatio. Quomodo igitur in ratione proficiat, ſiue augeſcat is qui principium vniuerſale & infinitum rationis eſt, non ſolùm in natura, verùm etiam ſupra naturam rerum? Hæc imperueſtigabilis illa ſapientia, quam modò dicebamus. De ſcientia verò & cognitione rerum omnium, ac non earum ſolùm ad quas reſpiciunt leges, quid dicturi ſumus? Infinita eſt ſcientia illius, infinitè res omnes ſecundum eſſentiam, potentiam, actiones, paſſiones, & affectiones denique omnes, communes & particulares, vniuersè & ſingulariter comprehendens. huic infinitæ ſcientiæ quid poſſit accedere? quemadmodum optimè ſanctus ille Iiob olim diſſerebat. Si ergo nihil Deo in vtrauis hac cauſa poteſt accedere, & Deus auctor *Iob 28.*

eſt illius legis quam legem Moſis appellamus; hoc certè reſpectu legem Moſis ſupra alias humanas leges extolli neceſſe eſt, quòd ab eo legislatore prodiit cuius ratio eſt perfectiſſima: humanæ autem omnes ſunt ab iis legislatoribus, qui nunquam niſi imperfectâ ratione dictante leges ferre poſſunt; ac proinde mutare eaſdem leges quas ipſi tulerunt; ſi ratione profecerint.

Theſ. 21. Altera cauſa mutationis, quam antè conſtituimus, omnino eſt neceſſaria; nempe modus eorum, ad quæ reſpiciunt leges. Nam quiſquis res mutabiles ratione & modo immutabili adminiſtrandas & procurandas putat, is domi prudentiam parentum in regendis liberis; ruri, peritiam aratorum in colendis agris; in alto, peritiam nautarum in obſeruandis ventis damnaturus eſt; & dum conſtantem perpetuamque rationem ſeruare putat, res ipſas quibus ratio conſulit, contra rationem perditurus. In omnibus rebus procurandis ſapientiam & rationem duplicem opus eſt adhiberi: Vnam communem, & particularem alteram. Sapientia & ratio communis eſt, quæ ab homine ſpectatur ſimpliciter ſiue abſolutè, ſecundùm naturam ipſius in ſe ſapientiæ. Particularis eſt ſapientia ſiue ratio illa, quam homo ſecundùm quid, id eſt, ſecundùm modum earum rerum adhibet, in quibus occupari opus eſt ſapientiam & rationem ipſius. Hæc duo ſapientiæ rationiſque genera in rebus omnibus agendis opus eſt concurrere. Nam quiſquis priore illa non vtitur, inſipiens eſt planè; quiſquis poſteriore, ſaltem quodammodo inſipiens eſt; vtcunq.

sibi sapientiæ illius rationisque communis nomine applaudat ipse. Cùm itaque *earum omnium ad quæ respiciunt humanæ leges modus conditióque sit huiusmodi, vt tum semper mutabiles sint res in sese* (nam solus Deus immutabilis) *tum ex facto mutentur plurimum*; omnino iustè ex eo concludimus, propterea quòd eæ res sunt mutabiles, ac mutantur plurimùm, *etiam leges quæ de eis ordinant mutari posse ad commune bonum, & plerumque mutari etiam oportere*: Quia res alias aliis contemperari necesse est; præcipuè verò eos qui publica auctoritate sunt præditi, vt rationem suam totam consumant ad commune bonum, eos inquam (si quisquam) æquissimum est ratione vti diligentissimè, vt consilia, leges, & actiones suas earum rerum modò quibus præsunt & conditioni accommodent, si rectum clauum (quod aiunt) in sua gubernatione tenere volunt; sed integra semper tamen communi illa ratione & sapientia; quæ leges necessarias docet simpliciter obseruandas, & in rebus particularibus flectendam administrationem suadet vtiliter. Atque hæc posterior rerum in legibus humanis mutabilium ratio ad leges quoque ciuiles à Mose latas pertinet, de quibus speciatim deinceps dicturi sumus.

CAP. V.

De eâ parte speciatim, quæ in legibus Mosis est mutabilis.

POSTQVAM igitur legibus humanis, non solùm ratione communi illa, verùm etiam

hac singulari quadam, de rebus mutabilibus mutabiliter diximus prospici; restat nunc vt in legibus Mosis, quid mutabile de rebus mutabilibus constitutum fuerit, demonstremus. Lex enim Mosis (vt antè capite secundo dicebamus) etsi quodammodo secundùm principium diuina est, tamen secundum formam externam suam modo humano est, & quodammodo humana quoque dicenda est. Vt ergo in legislatore, sic etiam in lege ab eo lata rationem duplicem opus est conuenire: Communem, quæ est immutabilis iure meritissimo; & singularem quamdam, quæ temperamento iusto mutabilis. De communi ratione & immutabili, eaque perfectissima in lege Mosis exposita, anteà diximus: de mutabili locus difficilior videtur esse. Quamobrem definitionem primùm mutabilis illius partis sumus allaturi, deinde verò ex definitione partes singulas excerpturi, & minutatim explicaturi κατὰ μέρη, quæ ad huius quæstionis intelligentiam opus videbuntur.

Thes. 21. *Mutabiles sunt in lege Mosis particulares illæ determinationes, ad quas ex immotis principiis communibúsque conclusionibus proceditur secundùm modum & conditionem eorum, quæ subsunt ordinationi legis:* aut, si quis ita mauult (vt commodiùs definitionem hanc cum immutabilis definitione comparet quam tertio capite tradidimus) Mutabile est, quicquid versatur in particularibus illis determinationibus, ad quas ex immotis principiis communibusque conclusionibus proceditur, &c. In hac autem definitione nihil de genere, nihil de

causis

causis externis dicimus, id est, efficiente & fine; quia omnia hæc ex communibus legis definitionibus, quas antè posuimus, expromi possunt. Est enim vnum & commune genus singularum partium, ac totius in vnaquaque lege; similiterque causa efficiens, & finis; puta rationis ordinatio ad commune bonum ab eo, qui curam communitatis habet, instituta. Hîc ergo solùm partem legis mutabilẽ ex causis internis, quæ rei naturam constituunt, definimus; nempe ex materia, & forma illius. Harum enim mutabilium legum materia versatur in determinationibus, quas particulares vocant. Forma verò, illius relationis est quam posteà subiicimus in definitione, dicendo: ad determinationes illas ex immotis principiis communibúsque conclusionibus procedi secundùm modum & conditionem eorum quæ subsunt ordinationi legis.

De materia igitur, priore loco videamus. *Determinationes* ex conclusionibus, conclusiones ex principiis nasci solent; Principia igitur, siue naturalia, siue à gratia sint supernaturalia, per modum rationis gignunt conclusiones; quasi fundente intellectu de se eas res, quæ certa scientiæ via & ordine in ratione hominis concluduntur. Conclusionũ duo sunt genera, vt ex præcedentibus facilè intelligitur. Nam aliæ cõmunes sunt, & particulares aliæ. Exempli causa, Principium cõmune est, proximum, id est, hominem ab homine amari oportere; conclusio communis est, eum non lædendum, & suum cuique tribuendum, &c. Conclusio particularis vel singularis est,

Petrum.

Petrum, Ioannem, Mæuium, non lædendum esse. Hinc *determinationes particulares exsurgunt*, Petrum, Ioannem, Mæuium hoc aut illo modo, tempore, loco, &c. lædi minimè oportere. Determinationes propterea appellantur, quia sunt ordinationes siue dispositiones (vt ita loquamur) terminales, vltra quas procedi non potest: quia in rebus singularibus atque indiuiduis omnis scientia, ratio, & rationis actus terminatur: Scientia communium est, singularium est determinatio secundum scientiam. Hæc via in omni doctrinarum genere theoretico & practico semper est obseruanda. Atque hæc causa est, cur determinationes istas, materiam humanarum legum, particulares appellamus; quia minuta omnia ad iustam actionem pertinentia, secundùm quamuis particulam quę personis, rebus, circumstantiis potest contingere, aut in eis singulariter obseruari, determinantur humanis legibus: quæ singularia quis nescit mutari quamplurimùm, & subinde in infinitum mutari posse?

Forma verò mutabilium istarum legum siue partium quæ sunt in legibus, tota in relatione versatur. Cùm autem in relatione omni tria quædam opus sit obseruari, terminos duos, (vt ita loquamur) & medium, singula in nostra definitione paucis complexi sumus, vt forma mutabilium istarum legum fieret euidentior. Nam primus & summus terminus huius relationis est designatus *immotorum principiorum communiumque conclusionum* appellatione: Vltimus verò terminus, *particularium determinationem*: inter hos duos

duos terminos modus relationis interuenit, quòd à summo termino illo ad hunc vltimum *proceditur secundum modum & conditionem eorum quæ subsunt ordinationi legis.* Hæc tria ad iustitiam humanarum legum, siue constitutionem earum iustam necessarium est concurrere: nempe ex ratione cõmuni per principia conclusiones communes duci; & ex particulari modum & conditionem earum rerum de quibus lex ordinat, explorari; vt secundùm illum particulares illæ determinationes fiant, quæ propriæ sunt humanæ legis. Atque hæc quidem vniuersè dicta sunt de illis determinationibus ad quas respiciunt humanæ leges.

Sed quia in illis determinationibus circumscribendis dicimus eas fieri secundùm modum & conditionem eorum quæ subsunt ordinationi legis, tria sunt ordine à nobis explicanda: Primum, quænam ea sint quæ subsunt ordinationi legis: Secundum, qui sit eorum modus quem præcipimus in legibus humanis obseruari: Tertium, qui modus determinationum ad ea pertinentium.

Primum locum his verbis definimus: *subsunt ordinationi legis, personæ, res (quibus actiones complectimur) & circumstantiæ: quarum cõditioni ius accommodatur humana lege, fiuntq; determinationes secundùm illam, iubendo, vetandóque; munerando, & puniendo, atque permittendo.* Non sum nescius aliter ab aliis tradi diuisionem eorum, quæ subsunt ordinationi humanæ legis. Nam veteres Philosophi obiectum humanarum legum duplex statuebant Thes. 23.

tuebant solùm; personas, & res, quæ ad vsum personarum pertinent. Alij (vt Iustinianus ex Caio Iurisconsulto) posuerunt triplex; Omne ius, inquiunt, quo vtimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. alij denique circumstantias in quibus fermè tota personarum, rerum, & actionem vis consistit, putauerunt distingui oportere. Hæ diuisiones omnes, etsi modo differunt, re tamen substantiaque inter se optimè conueniunt. Nam qui personas & res solùm definiuerunt obiecta esse humanarum legum, sapientissimè animaduetterunt hæc duo summa esse capita, ad quæ respiciunt propriè humanæ leges; Actiones verò & circumstantias quasi appendices illarum essẽ, & relatione quadam necessaria cum iis comprehendi. Qui actiones insuper adiecerunt, eas à rebus certo consilio distinxerunt & à circumstantiis illarum: quia ad commoditatem docendi putabant pertinere, vt iure de personis rebusque exposito, ius actionum seorsum traderetur quæ iis dari solent ad iuris sui vindicationem. Qui circumstantias prætereà adhibent, ideò faciunt, quia circumstantiæ plerumque in causis Iudicialibus sunt eiusmodi, vt ex eis species causarum iudiciorúmque pendeat: quemadmodum euidens est ex 34. Theseos argumento. Quamobrem vtcunq. eas res circumscribere placuerit quæ subsunt ordinationi legis, non refert magnopere; modò hæc quatuor, siue implicitè, siue explicitè, retineantur vnà in ratione legis & determinationibus illius: Nam harum rerum conditioni ius commune, quod recta ratio di-

Inst. de iure nat. gẽt. & ci. § penul. L. 1. ff. de stat. hom.

tio dictat, accommodatur & contemperatur humanis legibus; & secundùm illam conditionem, fiunt determinationes de personis, rebus, actionibus, & circumstantiis. Etenim res bonæ iubentur, & vetantur malæ: personæ pro benefactis afficiuntur præmiis, & malefactorum nomine puniuntur: ac postremò quia summũ ius sæpe summa est iniuria, neq. omnia in rebus humanis ad rigorẽ iuris semper examinari aut curari possunt, permissiones adhibentur, quibus pro infirmitate personarũ, incommoditate rerum, aut circumstantiarũ qualitate, ius illud cõmune, quod à recta ratione est, reflectitur quodammodo, & cõstituitur ἐπιεικές. Hunc modum Legalis virtutis (vt cum Modestino loquar) optimè Quinctilianus expressit his verbis: Si ius cõfessum est, hæc ferè quæruntur; Vtra lex potentior: ad Deum pertineant, an ad homines; rempublicã, an ad priuatos; de honore an de pœna; de magnis rebus, an de paruis; permittat, an vetet, an imperet. Nam quòd locum illum de honore, vel præmio, vel benefactorũ remuneratione Modestinus prætermisit, certo cõsilio fecit; cùm omnis munerandi potestas iam illo tempore penes Imperatorẽ esse videretur: quam ob causam postea Imperatoribus administri proximi fuerunt dati, qui bonorum fortiumq. hominum benefacta apud illos in memoriam reuocarent, & de attribuendis præmiis admonerent; quod genus hominũ Græci auctores τοὺς ἀπὸ μνήμης, Latini recentiores Græcorum exemplo, à memoria nominarunt: Cuius officij memoria hoc tempore nulla, vix mentio nominis.

L. 7. Inst. orat. ca. 7.

L. 7. ff. de legib.

Modus

Thes.24. Modus vel conditio rerum quæ ſubſunt ordinationi legis (nam hic ſecundus locus eſt, de quo recepimus nos eſſe dicturos) neceſſariò eſt obſeruandus, vt ritè ex eo teneatur ius determinationum quæ fiunt humana lege: quandoquidem æquitas ex eo modo poſtulat determinationes fieri, & ſine eo iniquæ determinationes omnes futuræ ſunt. Quod itaque principio huius capitis dicebamus, duplicē eſſe rationis modum qua feruntur leges, idem etiam de iis quæ ſubſunt ordinationi legum, tenendum eſt. Nam *eorum modus & conditio ſimiliter eſt duplex; communis, atque ſingularis*: & ad ſingula ea omnino hæc diuiſio pertinet quæ ſubſunt ordinationi legis. Communis modus & conditio dicitur, quæ à natura eſt, & in reipſa ſimpliciter: ſingularis eſt, quæ ad naturam accedit quocumque modo, & conſideratur ſecundum quid, in eo quod ſubeſt ordinationi legis. Cùm autem eorum de quibus lex ordinat genera quatuor paulo antè fuerint tradita, præſtat iam expendi in ſingulis ea quæ de modo & conditione ipſorum docuimus.

Thes.25. Primus igitur eſt perſonarum locus. de quarum modo ſic paucis ſtatuimus: *communis modus & cōditio perſonarum eſt, qua conſiderantur perſonæ abſolutè ſimpliciterque, vt homines, in rerum natura ex communi & humana lege: Singularis, qua conſiderantur ſecundùm quid, vt Iudæi, vocati in fœdus, promiſſiones, veritatem, ordinem, & ſigna gratiæ.* Hîc enim ſubiectum vnum & idem, quod hominem appellamus, diſtinguitur communi & ſingulari modo. Communi ſubiectum conſideratur

ratur, vt homo simpliciter; singulari verò considератur, vt Iudæus olim, & hoc tempore, Christianus. Ad communem autem hanc personarum conditionem obseruandam pertinent duo, fundamentum conditionis istius, & considerationis modus. Fundamentũ est natura omnium hominum inter se communis, secundùm quam omnes æquè sunt homines, vna specie comprehensi, & obstricti vna humanitatis lege: ad quam officiosissimè colendam curandamque, secundùm naturam tam olim Iudæus tenebatur, & nunc tenetur Christianus, quàm alius quisquam. Considerationis modus, secundùm quem personarum conditionem accuratè oportet obseruari, est recta illa ratio de qua antè dicebamus; quæ ratio primùm quidem ex communi naturæ lege in rebus communibus, deinde verò ex humana lege & humano ordine explorari solet. Nam in hunc modum æquè Iudæus olim, aut his vltimis temporibus vir Christianus exploratur; atque alius quisquam; & recognoscitur vnusquisque in hac vita, quà homo est, specie cum hominibus aliis communicans; verùm ex ratione recta cum aliis hominibus & communi naturæ lege, & humana communicet. Quemadmodum enim ex quo Iudæus erat factus, aut ex quo Christianus est quisquam, non desinebat ille, aut hic non desinit homo esse; ita etiam ex quo Iudæus aut Christianus est, non desinit communi & humana lege obligari: sed contrà, quo amplius in Deo proficit, eo religiosius se ipsum debet cõmuni & humanæ legi accommodare; ne aut naturalis ra-

tio & ordo humanus ab ipſo oppugnetur, aut libertas Chriſtiana, quæ ad ædificationē data eſt, ſcandalo & offenſioni ſit; prout recta ratione omni & naturali ipſa præcipitur.

Singularis verò perſonarum modus & conditio, quæ quidem à nobis hoc loco agitur (nam cæterarum affectionum in hominibus conſideratio nihil ad cauſam præſentem attinet) eſt ea, qua conſiderantur homines ſecundùm acceſſionem gratiæ ſalutaris, ad quam Deus vocat Eccleſiam ſuam; tum ex Iudæis olim ante aduentum Chriſti; tum ex Chriſtianis hoc noſtro ſeculo, ex quo promulgatum eſt Euangelium Chriſti priore aduentu eius. Hîc autem quia de legibus Moſis agere conſtituimus, propriè & directè (vt ita dicamus) conſiderantur homines ſingulari modo & conditione, quà Iudæi erant, obſtricti lege Moſis ſecundùm ordinationem Dei. Nam hoc reſpectu, præter ius illud commune quod antè diximus, ius ſingulare Iudæis oportuit accedere, propter ſingularem hanc conditionem ipſorum, eo quòd Iudæi eſſent. Eſt autem hæc conditio, non naturalis, vt communis illa; ſed gratioſa, ac proinde per Dei gratiam in gente illorum ſingularis. Atque hanc gratiam, quæ ſingulari conditione exornauit Iudæorum gentem, Deus etiam circumſcripſit modis ſingularibus; vt intus & foris tum Iudæi ipſi probarent ſeſe, tum ab aliis probari & recognoſci poſſent. Ad hanc autem Iudæorum circumſcriptionē & diſterminationem hæc quinque pertinebant, quæ totidem vocibus antè expreſſimus. primum eſt fedus, quo Deus

gentem

gentem Iudæorum ſibi aſſumpſerat, dicendo; Ero Deus tuus, & tu mihi populus. Secundum promiſſiones in Chriſto ad fedus accedentes: Nam cum Iudæi ſtare federi non poſſent, Deus promiſſiones ad fedus adiecit, quibus gratiosè teſtatus eſt ſe, quamuis labentibus & transgredientibus popularibus Iudæorum, tamen præſtiturum fidem veritatémque federis conſtantiſſimè propter filium dilectionis ſuæ. Tertium eſt veritas, ſiue complementum aliquod & præſtatio rerum quas Deus federe ac promiſſionibus declarauerat genti Iudæorum. Nam cùm federis promiſſionumque illius Iudæis factarum ratio fuerit duplex; vna temporalis, æterna altera; omninò iam ſuo tempore, & ſuo ordine veritatem rerum temporalium Deus præſtitit Iudæis omnibus; ſpiritalium verò veritatem ſuo modo perceperunt pij; quemadmodum Abraham vidiſſe diem Domini & de eo exultauiſſe dicitur. *Ioan. 8.* Quartum eſt ordo publicus, quem Deus tum in politeia, tum in Eccleſia Iudæorum conſtituit obſeruandum, tantiſper dum in federis, promiſſionumque veritate, pro ratione temporum illorum alebantur, & ad expectationem futuri amplioris boni excitabantur. Poſtremum eſt ſignorum; quæ ad hæc omnia adiecit Deus, vt gens illa in expectatione promiſſionum veritatiſq. diuinæ cõfirmata conquieſceret in fide illius; nam fides obſignabatur documentis ſignorum impetratis à Domino. Secundùm hæc igitur omnia, Iudæus priſcis illis temporibus ratione ſingulari quadam erat ſupra communem hominum aliorum conditionem

euectus: & non solùm legibus communiter cum aliis tenebatur, quà homo; verùm etiam singularibus, quà Iudæus gratiosè adscitus ad tantorum bonorum participationem.

Secundus locus est rerũ; quarũ modus & conditio itidẽ distinguitur, & eodẽ iure. Nam *communis rerum modus est, prout cõmuniter sunt in vsu hominũ atque occupantur: Singularis verò prout ad singularem prætereà federis, promissionis, veritatis, ordinis, federatorumq; vsum, aut significationem adhibentur ex institutione Dei*: id est (vt dicamus paucis) communem rerum modum & conditionem natura facit, & lex humana respicit naturæ administra: singularem verò facit in hoc argumento (nam de aliis rebus nec libet dicere, nec verò expedit huic instituto) supernaturalis institutio Dei per gratiam. Nam Deo auctore, quæ res secundùm naturam naturaliter occupantur in vsu naturali ipsarum, eædem res secundùm gratiam supernaturalem supernaturaliter occupantur in vsu gratioso quem instituit Deus: nempe vt federi, promissionibus, veritati, ordini, & federatis (ad quos illa pertinent) inseruiant vsu, aut significatione à Deo instituta. Atque hinc factum est, vt quemadmodum Iudæus duobus modis consideratus est, communiter, quia homo; & quà Iudæus, singulariter; ita etiam Iudææ siue Chananææ, & cæterarum rerum quæ ad res sanctas significandas fuerunt occupatæ, duplex fuerit conditio & modus; naturalis, quo Iudæi naturaliter vtebantur, Chananæam arantes, colentes, habitantes, & fructum percipientes illius; & singularis

Thes. 16.

laris siue supernaturalis atque gratiosus, secundùm quem illi Chananæa pro tessera præsente federis, promissionum, veritatis, & ordinis diuini vtebantur, prout fuerat ad finem illum supernaturali instituto gratiæ Iudæis habitanda, & colenda tradita. Huc respexit nominatim Deus præcepto quinto decalogi de honorandis parentibus lato, cùm subiiceret promissionem illam; vt prolongentur dies tui super terrã quam Iehoua Deus tuus dat tibi. Neque enim solùm ad naturalem vsum illius terræ & naturalem vitæ huius commoditatem respexit Deus, aut pios animum voluit aduertere: sed (quod amplius est) ad consortium attendi & communicationem salutarem federis, promissionum, veritatisque diuinæ in Ecclesia ipsius, quæ terminis Chananææ tum erat circumscripta priuilegio singulari, & à cuius communicatione alienos præstabant sese quicunque honorem parentibus debitum proteruia sua denegabant. In hunc quoque modum de vrbe Herosolymorum, de monte Sionis, de templo, de regno Dauidis, & rebus aliis præter naturam à Deo institutis ad significationem gratiæ, iudicium fieri necesse est; vt in lege Mosis explicanda communis rerum modus à singulari hoc semper distinguatur. Denique omnia perinde obseruanda, atque in ratione personarum antè obseruari diximus oportere.

Tertius locus est *circumstantiarum*: quarum modus necessariò tam distinguendus est, quàm personarum & rerum. Nam harum æquè ac illarum modus & conditio vna communis est,

altera ſingularis: & iis circumſtantiis perſonæ,& res ipſæ, pro conditione ipſarum reali (vt vocant) aut inſtituto gratiæ veſtiuntur quodammodo,communiter & ſingulariter. Circumſtantias autem appellamus,quæcumq. & perſonas,& res, de quibus imperatur lege, circumſtant & quaſi veſtiunt, ſiue neceſſitate perpetua, vt tempus & locus; ſiue perpetua viciſſitudine, quæ ex voluntate aut caſu ſolet contingere,vt ferè fit in actionibus vel factis, cauſis, modis,atque inſtrumentis: harum enim circumſtantiarum ſemper conditio fluxa eſt. Semper quidem locus & tempus nos & res noſtras comitatur, nec quidquam extra locum & tempus facere poſſumus: In factis verò,& factorum cauſis,& modis,& inſtrumentis rerum agendarum,pro natura,voluntate,caſu, tanta eſt varietas,vt nunquam circumſtantiarum iſtarum numerus adferri poſſit.

Cùm autem hæ circumſtantiæ interdum perſonarum & rerum circumſcribant modum communiter, & interdum ſingulariter; viciſſim ex eo ſequitur circumſtantiarum modum ex perſonis aut rebus modò communem effici,modò ſingularem: & prout perſonæ aut res in operibus naturæ aut gratiæ occupantur;ita circumſtantias communiter ſecundùm naturam & cõditionem realem ipſarum, aut ſingulariter ſecundùm gratiam & inſtitutum gratiæ accipi oportere. Exempli cauſa; dies ille ſabbathi ſecundum naturam dies communis eſt; ſecundùm gratiam dies fuit ad teſtificationem diuinæ voluntatis ſanctificatus, & exceptus ex aliorum numero ſingulari modo.

Simi-

Similiter Chananæa, & vrbs Hierosolymorū,& Sion,& Templum,&c. loca fuerunt secundū naturam ad vsum communem pertinentia naturali modo; Sed singulari instituto dei Sacramenta fuerunt gratiæ, priscæ Iudæorū Ecclesiæ data; ex quibus iura singularia in Iudæis constituta sunt.

Ex hac itaque diuersa conditione & modo personarum, rerum, & circumstantiarum omnium, iusta effęcit ratio, vt duplex modus iuris ad eas res pertinentis existeret: quorū alterum ius commune, alterum singulare appellamus. Nam prout personæ rebus aut circumstantiis, & hæ vicissim illis, aliæque aliis determinantur communiter aut singulariter, ita ius determinationum se habet; quod ius accommodari singulari conditioni omnium eorū solet, ac determinari lege. Ius enim commune hominibus est, qua homines sunt, omnes ad societatem humanam ex natura pertinentes: Ius verò particulare est, quod hominibus ex instituto aut consensione distributis per partes indictum est: quemadmodum ius suum est monarchiæ, reipublicæ, municipij,&c.

Sed quia particularis illius iuris fundamētum est in consensione cōmunitatis, aut instituto eorum qui cōmunitati pręsunt: nos autem hoc loco non de quolibet particulari iure, sed de eo iure agimus, quod Deus per gratiam instituit Iudæorum genti: omissis aliis particularibus legibus, quæ infinitæ sunt & alienæ ab hoc instituto nostro, de eo solùm dicturi sumus, quod in Lege Mosis obseruandum putauimus: Quandoquidem de personis, rebus, & circumstantiis secun-

dùm vtrumque modum, communem & singularem, ius oportet esse; ius autem legibus definitur, & leges sunt publicæ iuris illius determinationumq; ex iure tabulæ. Nam *de illis rebus omnibus quæ subsunt ordinationi legis, in hunc modum determinationes sunt, cùm humanis legibus ex communi aut singulari iure, quod antè proposuimus; tum ipsis legibus Mosis*: quæ determinationes sine *communiter pro naturæ modo*, rerumque rerum quæ in natura accidunt; siue *particulariter ex instituto gratiæ sunt mutabiles*: quandoquidem gratiæ auctor Deus hæc perpetua, illa temporaria instituit in populo suo documenta gratiæ; de quibus iam propriè dicturi sumus, omissis cæteris humani illius iuris legumque determinationibus.

Thes. 28.

Cap. VI.

Quid iuris communis sit in lege Mosis mutabile.

Ex iis quæ modò diximus, manifestum est, in lege Mosis proinde atque in aliis quibuscumque legibus, duplicem iuris rationem esse, communem atque singularem: Communem iuris rationem appellari eam, quam Deus Iudæis per Mosen præscripsit communiter, quà homines fuerunt illi in natura rerum: Singularem verò aut particularem, quam præscripsit singulariter, vt hominibus admissis in participationem & consortium gratiæ. Primùm itaque de communi Iudæorum iure videndum est.

Thes. 29. *Mosis Leges quæcunque iuris communis sunt, aut*

ratione

ratione communi obligant, aut analogia. Quapropter aut ipsas leges seruari opus est, aut earum analogiam, vt de suis legibus Iureconsulti olim præcepere. Ius commune est, quo tenentur omnes: Iuris communis index est publicus, lex: ac proinde qua ratione ius obligat, eadem quoq. obligat lex, velut iusti & iniusti magistra. Est autem iuris communis, eademque legis fundamentum duplex: vnum proximum & semper necessarium, quod rationem communem appellamus; alterum remotius quidem, sed tamen cum ratione communi ex necessitate coniunctissimum, quod analogiam. Nam earum rerum quæ iure & lege cauentur, alia fundamenta adeò firma sunt, & ex ratione communi substructa potentissimè, vt iuris illius veritas atque necessitas à nemine bono in dubium vocari possit: Alia verò non ipsa per se fundamenta sunt, sed rationem fundamenti habent à simili; quia in similibus causis euidentia sunt iuris fundamenta, quod circumscribitur legibus. Atque hanc rationem vsque adeò natura iam olim dictauit hominibus, vt Iureconsulti in suo illo ciuili & humano iure eam senserint adhibendam, & adhiberi commodè præceperint. Cùm enim (vt dicebat Iulianus) neque leges neque Senatus-consulta ita scribi possint, vt omnes casus qui quandoque inciderint comprehendantur; sed sufficiat ea quæ plerunque accidunt, contineri: siue (vt Celsus) cùm ex his quæ fortè vno aliquo casu accidere possunt iura non constituantur; sed ad ea potius debeat aptári ius, quæ & frequenter & facilè, quàm quæ perrarò eueniunt:

L. 10. ff. de legib.

L. 4. ff. de legib.

L. 11. & seq. ff eod.

 Ideò

Ideò quum in aliqua causa sententia legum manifesta est, is qui iurisdictioni præest, ad similia procedere analogica interpretatione, atque ita ius dicere debet. Nam, vt ait Pædius apud Vlpianũ, quoties lege aliquid, vnum vel alterum, introductum est, bona occasio est, cætera quæ tendunt ad eamdem vtilitatem, vel interpretatione, vel certè iurisdictione suppleri. Quod verò contra rationem iuris præceptum est, non est producendum ad consequentias. Quæ cùm ita sint, optimè concludimus, alterum horum seruari semper oportere: Nempe aut ipsas leges, si recta ratione & directa ius eis expressum est; aut earum analogiam, si non extabit ius expressum de iis rebus quæ ex similium comparatione iudicari possunt. Ac proinde quæcunque leges simpliciter iuris communis apud Mosen ita sunt, vt ex ratione communi procedant, eadémq. obligent, eas omninò opus est obseruari: Quicquid autem est in iis legibus, quod ex ratione communi non videtur absolutè esse necessarium, eius tamen seruanda est analogia; ne aut ius ipsum aduersari iuri vnquam videatur, aut homines in iure sibi, *ὡς ἐν ἀνόμῳ πεδίῳ* conuersari.

Hîc verò pergrauis incidit quæstio: Quænam sit hæc analogia, & quibus in rebus mutabilis, aut immutabilis. Hanc quæstionem definimus in
Thes. 30. hunc modum paucis: ***Analogia iuris in circumstantiis solùm mutabilis est; at in fundamento rationis vel substantiæ minimè.*** Id autem ratione ipsa naturæ ita confirmatur, vt nemo bonus huic axiomati vnquam sit contradicturus. Nam cùm omnium

legum

legum Mosis ea natura sit, vt in fundamento substantiaque rationis ipsa ne minimùm quidem à iusta ratione communi & recta discesserint; communis autem ratio semper iusta sit & constantissima; quicquid eiusmodi est in legibus Mosis, id certissimi & constantissimi iuris esse affirmamus. Sed quia præter illud fundamentú rationis communis accedunt circumstantiæ communes, aut particulares, personis & rebus, quæ varietatem ipsis non mediocrem adferunt; hîc non summo iure per omnia agendum est: sed ex circumstantiis personarum, rerumque exploranda diligentissimè iuris analogia, nequid specie iuris contra ius & æquitatem committatur. Respectu igitur personarum & rerum simpliciter, ratio communis & ius commune obtinet: & quicumque personis aut rebus indulgent, aut contrà duriores sunt & iniquiores in eas ex animi sui sententia, non autem circumstantiarum analogiam accuratè expendunt trutina æquitatis, ij rectæ rationi & communi iuri aduersantur: quod ius non eo minùs commune est, quia à Mose dicitur; sed contrà eo ipso commune est, quòd à Mose æquè dicitur vt ab aliis dictum est. At eo certius & sanctius idem ius habendum est; quia â Mose dictum est, legislatore incorruptissimo, & fideli ministro in tota domo Dei. Respectu verò circumstantiarum, quæ sunt mutabiles, etiam mutabilis efficitur iuris analogia. Proinde *qui iure communi ciuiliter ex lege Mosis reus mortis est, idem reus mortis hoc tempore habendus est: Nam vnica est iustitiæ ratio & immutabilis. Circumstantia verò, vt in fa-*

in factis, sic in iure variant quamplurimùm, quadam rationis analogia.

Hoc dictum non potest commodiùs intelligi quàm allatis exemplis, quæ euidentiam rebus adferre solent. In toto autem exemplorum genere nullum est euidentius, quàm quod de pœnis reorum est, qui alicuius culpæ ciuiliter (vt vocant) reprehensibilis ex lege conuicti sunt. Nam alioquin si quid leges aut iubent, aut vetant, aut etiam permittunt, non potest in eo tam perspicuè ab omnibus ratio iuris illius obseruari; & à plerisq. satis est obsequium præstari legi, quamuis rationem illius non ita capiant. Præmiorum verò munerationumque exempla tum rara sunt & infrequentia, tum verò minùs exposita multorum cognitioni atque iudiciis. Sed pœnarum suppliciorúmve, quæ hominibus contra legem venientibus importantur, exempla sunt frequentissima, ad omnium cognitionem & in oculis omnium palàm exposita, & infestissima multorum iudiciis; quia plerique ad reorum excusationem, iudiciorumque accusationem specie misericordiæ facilè inclinantur. Quapropter ex hoc vsus legalis genere exempla sumpturi sumus, quibus hoc axioma postremùm declaremus.

Dicimus ergo eum qui iure communi ciuiliter ex lege Mosis reus mortis est, eundem reum mortis hoc tempore habendum esse: id est, & morti addictum, secundùm rationem à Deo præscriptam, & à iudicibus morti addicendum. Sed duas distinctiones certo consilio adhibemus, cùm istud de reo mortis ex lege Mosis pronunciamus,

ciamus, dicendo: *reum iure communi, ciuiliter.* Prior distinctio est respectu fundamenti, cùm reum dicimus *communi iure*: Posterior respectu ordinis, cùm adiicimus *reum ciuiliter.* Vtrumque autem est necessarium: quia ex lege Mosis quicunque rei fuerunt mortis, non omnes fuerunt ciuiliter rei, nec omnes communi iure; sed alij iure particulari, & secundùm diuinum ordinem ac ceremonialem quemdam fuerũt rei, alij communi, atque ciuiliter. Quæcumque autem leges in Mose eiusmodi sunt, vt ex iure cõmuni velut fundamento perpetuo, & ciuiliter secundùm ordinem publicum inter homines receptum, hominem addicant morti propter maleficiũ ipsius; eædem certè ex ratione & iure communi ciuiliter homines obligant; vt ex eis iudices sententiam ferant, & rei iudicentur iudiciaque lata subeant: quia illa virtutum omnium regina iustitia hoc vtroque casu concurrente est immutabilis, & immutabiliter ab omnibus obseruanda. Exempli causa, cùm lex pronunciat in homicidam hæc verba, Cùm quis arrogauerit contra proximum suum occidere eum astu, etiam ab altari meo rapito eum ad mortem: Item qui percutit patrem suum aut matrem suam, omnino morte plectitor: Item, Plagiarius, siue vendiderit hominem, siue deprehensus fuerit in manu eius, omnino morte plectitor: Item, qui maledicit patri suo aut matri suæ, omninò morte plectitor, & similia: Hîc certè concurrit vtraque ratio, quam disertis verbis iubemus obseruari; puta quòd isti homines rei mortis sunt, non simpliciter ex lege Mosis,

Exod.21.

Mosis, sed iure cõmuni tam ad alios omnes homines, quàm ad eos quibus lex illa data est pertinente; idq. ciuiliter, non autem Ecclesiastico vel ceremoniali instituto. Nam cùm ea omnia iuris communis sint, quæ recta ratio communis docet; & ciuiliter obtineant omnia quæ secundum ordinem ciuilem ad societatem hominum pertinent; hæc autem exempla omnia sint istius generis: non possunt qui aliud sentiunt, vtcunque præ se ferant humanitatis & clementiæ speciem, quin rectam rationem & communem ordinem imprudentes labefactent, nisi in hunc modum iudicare didicerint. salutaris hæc seueritas, quam dictat communis ratio, & ordo publicus postulat (vt verbis vtamur Tullij) vincit inanem speciem clementiæ. Quòd autem hæ leges à Mose scriptæ sunt, id certè minimè efficit vt iuris communis esse desinant, aut ciuiliter obligare: alioquin oporteret Mosem ab omni iure communi abstinuisse, & à ciuilitatis contemplatione, quam rem vel cogitare de Mose, vel Deo tribuere (qui Mosi & populo suo legem imperauit) est summè impium, & ab omni ratione alienissimum. Itaque homicida si ad mortem rapitur, fit conuenienter legi Mosis; sed ex ratione & iure communi, atque ciuiliter; cuius vtriusque rei exemplum absolutissimum extat in lege Mosis. Si patrem aut matrem filius percusserit; si alter alterum fuerit suffuratus indigno plagio; si quis parentibus maledixerit; eadem ratio iuris communis est, quæ pœnam capitalem statuit ciuiliter; nihil causæ adferri potest ex ratione communi aut humano ordine,

Epist. 2. ad Brutũ.

cur

cut istud supplicium non sit in reos istorum scelerum statuendum. contrà enim, hoc modo nisi statuitur, & rectæ rationi illi, & iuri communi, & ciuili ordini tæterrima fit iniuria: quibus omnibus secundùm æternam illam rationem, & naturalem diuinamque legem, vita hominum, & libertas, & parentum honor ab omni iniuria vindicatur diligentissimè; & indignus vita pronunciatur, quisquis proximum vita aut libertate (quæ cum vitá ferè comparatur) & parentes iusto honore spoliauit. Stat igitur firmum illud prius axiomatis antecedentis membrum, eos qui in lege Mosis rei mortis pronunciati sunt ex iure communi ciuiliter, hoc quoque tempore reos mortis haberi oportere.

Sed in altero regulæ illius membro alia ratio est. Nam etsi ex ratione communi iudicia fiunt de maleficis ciuili ordine, per determinationem simplicem, aut per analogicam; in circumstantiis tamen rationem diuersam opus est obseruari: quia ius commune secundùm rationem rectam de rebus propositis iudicat simpliciter, non examinatis & expensis circumstantiis particularibus, quæ interdum ad rei grauitatem leuitatemque plurimum momenti adferunt. Sed vbi accidunt circumstantiæ, tum pro modo & conditione earum ius commune fit analogicum: id est, modificatur ius ex modo earum rerum de quibus iure statuitur; ac proinde (vt scholasticorum more loquamur) ex iure communi simpliciter fit ius commune secundum quid. Hanc autem modificationem ratio ipsa adhiberi iubet, ne

forte

fortè (quod antè dicebamus) summum ius summa sit iniuria: Neque solùm illud ἀκριβοδίκαιον in ἐπιείκειαν & æquitatem vertit, dicendis sententiis, verùm etiam in cognoscendis & peruestigandis circumstantiis & cum ratione ex pendendis, antequàm feratur de factis sententia. Hoc pacto demum efficitur, vt de iure illo communi, quod per se est simplicissimum, circumstantiæ aliquid non minuant, aut detrahant quicquam; sed potiùs varient pro commoditate rerum. Quod dicimus, similiter exemplis, vt antè, illustremus: & quidem sumptis à suppliciorum modo, propter eas ipsas causas quas antè perstrinximus. Viri aut mulieres (inquit Moses) si erit ex eis pytho, aut ariolus, omninò afficiuntor morte; lapidibus
Leuit. 20. obruuntor: cædis eorum causa est in eis. Item, Is qui duxerit mulierem & matrem eius, scelus est, igne comburunto eum & eas, vt non sit scelus in medio vestri. In his exemplis & consimilibus non obscura sunt vtriusque illius partis, quam in regula antecedente statuimus, documenta. Nam primùm illud ex iure communi ciuiliter constat, Pythonem aut ariolum inter bonos ferendum non esse; quandoquidem pietas iure naturali & diuino imperatur, pietati verò Pythonum ariolorumque officia, responsa & consultationes aduersantur; quum rem planè diuinam eripiant Deo, & à Dæmonibus eandem postulent quicunque his artibus vtuntur, aut etiam ad eas attendunt quacunq. specie. Prætereà & illud quoque iuris communis est ciuiliter, magistros illos artis nefariæ, qui abiurata pietate & cultu veri

Dei

Dei ad scelera ista transiuerint, atque ex professo in istis sese occupauerint, dæmoniis mancipati contra ius naturæ diuinumque in populo Dei expositum, reos mortis esse: vt qui hoc vno scelerato studio Deo, naturæ, & rationi rectæ certo consilio renuncient. Ea denique ratione si quis mulierem & matrem illius duxerit, ex recta ratione & iure naturali est, vt damnetur factum: & quia factum est damnabile, conclusio ex eadem ratione & iure communi certa est, hominem facinoris istius reum, reum mortis esse: quæ duo ad veritatem pertinent prioris membri in præcedente regula positi; eum qui iure communi ciuiliter reus mortis fuit ex lege Mosis, reum quoque mortis in hoc tempore haberi oportere. Sed in circumstantiarum iure, vt in factis, discrimen ponendum est ex factorum analogia. Fieri enim potest, vt circumstantiæ huic aut illi sceleri accedant, quæ sceleris in iudiciis modum grauent, aut alleuent: ex quo fit vt qui morti adiudicatus est ex iure communi ciuiliter, teneatur simpliciter supplicio mortis; sed hoc supplicium grauius aut leuius efficiatur iusta sententia iudicis. Nam primùm ij quos lex addicit igni, arbitrio iudicis ex factorum circumstantiis laqueo, gladio, lapidatione, aut aliis prætereà generibus puniri possunt: deinde verò illud ipsum supplicium ignis grauius aut leuius institui potest. Sic iuri communi iudex satisfecerit, reum multando morte: circumstantiis verò ex iure quodam singulari satisfecerit arbitrio viri boni, si acerbiorem aut leniorem mortem reo inferri curauerit. Postremò

& illud quoque crebro vsuuenit, vt quod simpliciter ex iure communi capitale est, ex circumstantia factis accedente efficiatur leuius, nec nisi ab homine Tenedio, aut Dracone rigido in eum modum damnari possit. Atque hæ illæ sunt circumstantiæ, quæ supra iuris communis rationem in exercitio legum obseruari possunt, & quas iura communia permittunt arbitrio iudicis custodis legum. Quemadmodum autem qui iure communi ciuiliter ex lege Mosis reus mortis est, idem in hoc tempore reus mortis habendus est: ita è diuerso quisquis eodem iure & modo non est reus mortis, neque hoc tempore reus mortis habendus est. Ex iure autem communi dico, simpliciter, siue (vt vulgò loquuntur) cæteris paribus: quia secundum quid, id est, pro ratione circumstantiarum ad crimen accedentium mutatur interdum species maleficij; & crimen modò atrocius, modò leuius efficitur, vnde pœnarum varietas solet existere. Sed hanc varietatem nemo, nisi ex legitima & diligentissima cognitione maleficiorum & circumstantiarum omnium exploratione, legitimè potest adhibere. Atque hæc de iure communi satis. Nam quæ ampliùs huc adferri possunt, magis ad rationem iuris particularis pertinent: de quo deinceps dicturi sumus.

CAP.

CAP. VII.

Quid sit iuris particularis in Mose mutatum aut mutabile simpliciter.

POSTQVAM de iis diximus quæ ad rationem iuris communis ciuiliter in Mose pertinent, nunc de iure particulari nobis dicendum est: in quo distinguendo iudicium opus est prudentia & accuratione summa adhiberi. De his autem hoc modo statuimus: *Quæcunque leges iuris particularis sunt, in ritibus ac ceremoniis posita, omnes fuerunt mutabiles: pleraque iam mutatæ sunt, non modo in circumstantiis, sed etiam re ipsa; præsertim quæcunque ad vmbram futurorum fuerunt instituta. Nam recte olim scholastici, præcepta Mosis iudicialia esse mortua, ceremonialia hæc mortifera.* Iuris ergo particularis genera duo sunt; Vtrunque iuris moralis administrum: Nam iuri morali ad societatem humanam respicienti inseruit ius ciuile siue politicum, pro modo vniuscuiusque reipublicæ institutum, quod particulare: Morali vero ad cultum Dei & pietatem pertinenti inseruit ius Ecclesiasticum, quod ceremoniale vulgo appellatur. Quapropter etiam ritus, & ceremonias inter se distinximus: quia in iure politico sui sunt imperati & solemnes ritus; ceremoniæ vero propriè non nisi sacræ obseruationes in cultu diuino appellantur. Ac moralis quidem iuris ea natura est, vt ipsum per se constans sit & immutabile: quæ vero propter illud constituta sunt, & ad ipsum respiciunt tanquã ad finem suum, ea iura

Thes 31.

mutabilia esse vel eo ipso demonstratur, quòd sunt propter aliud; quandoquidem quicquid propter aliud est, id tum saltem mutatur vniuersè, cùm finem eius adepti sumus. Hæc autem iura (vt diximus) duûm sunt generum, quæ iudicialia vulgò & ceremonialia appellantur. Exempli causa: Lex ciuilis, eaque particularis est ad
Deut.25. honestatem pertinens, cùm mandauit Deus; cùm exibit exercitus contra hostes tuos, spatium esto tibi extra castra, vt egrediaris illuc foràs, videlicet purgaturus aluum tuam; & paxillus esto tibi præter arma tua: eritque cùm sessurus eris foris, vt eo fodias, & rursus tegas excrementum tuum. Et hoc quoque politicum est ad humanitatem pertinens, cùm inquit Deus; ne tradito seruum domino suo, qui confugiens ad te eripuerit se à suo domino: tecum maneto in medio tui, &c. Itemque illud, si ingrediaris vineam proximi tui, comedes quidem vuas pro desiderio tuo ad saturitatē tuam, at in instrumentū tuum ne indito, &c. Ceremonialia verò illa sunt; Cùm exibit exercitus contra hostes tuos, si fuerit in te quispiam qui non erit mundus casu nocturno, is exito extra castra, ne ingreditor in castra: sed erit appetente vespera vt lauet se aqua, deinde cùm occidit sol, veniat intra castra. Et illud: Ne inferto mercedem scorti, aut pretium canis in domū Iehouæ Dei tui pro vllo voto: Nam abominationi Iehouæ Deo tuo sunt pariter ambo ista. Hæc omnia exempla in hunc locum visum est congerere, vt palàm fiat omnibus, quantopere sit necessaria communis illa politicarum legum

vel iudicialium à ceremonialibus & Ecclesiastici distinctio, antequam de iure particulari, quo hæ species duæ continentur, aggrediamur enarrationem institutam.

Hîc autem ius particulare in lege Mosis appellamus, quicquid Deo visum est per Mosem populo suo in ritibus & ceremoniis, id est, in politeia & ecclesia ad societatem humanam & diuinum cultum indicere, secundùm particularem cõditionem illius populi cui legem ferebat Deus: quemadmodum ius Atheniensium, Lacedæmoniorum, Romanorum, aut Persarum, aliorúmve appellamus. Habent enim singulæ gentes, ciuitates, adeoque municipia ipsa, ac fermè vici affectiones quasdam particulares, propter quas particularia iura introduci solent, & possunt, & debent; quæ alibi si obtinerent, communitati damnosa forent. In hunc igitur modum Deus ius particulare populo Israëlis dixit, legesque particulares tulit, de quibus nunc instituimus ἐν τύπῳ dicere.

Hæ autem leges, quæcunque iuris particularis sunt à Deo latæ, omnes inde à principio suo fuerunt mutabiles. Nam omnes propter aliud latæ sunt, & de republica mutabili, & ratione rerum, personarum, circumstantiarumque mutabilium, & modo mutabili, & ad mutationem destinatæ: quæ res de legibus iis quæ simpliciter morales sunt, ac non institutæ secundùm quid, non potest cum ratione & veritate prædicari.

Etsi autem omnes huiusmodi leges sunt secundum se natura sua mutabiles; harum tamen

aliæ seruantur liberè, vbicumq. visum est, pro ratione cōmunitatū, aliæ ex facto mutatæ sunt, neque ampliùs obseruantur. Estq. hæc mutatio, quā de istis legibus iuris particularis affirmamus, longè amplior mutatione illa quam in capite præcedente de legibus cōmunis iuris dicebamus. Nam in illis circumstantiæ solùm dicuntur variare secundùm quandam rationis, quæ ius humanū dictat, analogiam; ac proinde mutatio fit ex parte duntaxat, eaq. minima: in his autē legibus, quæ omninò sunt natura sua mutabiles, mutatio fit siue ex parte, siue vniuersè; non solùm circumstantiarum (vt in illis quæ iuris communis sunt) verùm etiam rei ipsius imperatæ lege.

Rursum verò quæcunque leges hoc modo mutatæ sunt, aut voluntate hominum libera, pro commoditate personarum, rerum, ac circumstantiarum depositæ sunt; aut ex necessitate penitus antiquatæ; cuius generis sunt quæcunque ad vmbram futurorum fuerant institutæ. Nam quarum ceremoniarum corpus in Christo est, earum ratio tota & obseruatio in Ecclesia perijt; quemadmodū vmbræ adueniente Sole dispelli solent. Quapropter etiā optimè argumentatur Apostolus, dicens: Ego Paulus dico vobis, si circumcidamini, Christum nihil vobis profuturū: testor omni homini qui circumciditur, eū esse debitorē seruandæ totius legis: inanes facti estis, separati à Christo, quicunq. per legem iustificamini, & à gratia excidistis. & alibi: Ne quis vos damnet ob cibum, vel potū, aut respectu festi, aut nouilunij, aut sabbathorū: quæ sunt vmbra rerū futurarum, at corpus

(Margin notes: Colos. 2. — Galat. 5. — Colos. 2.)

pus est Christi. Quæ verò ceremoniæ ad ordinem potius cõmunem, quàm ad vmbram futurorum bonorũ pertinuerunt, eæ citra necessitatem absolutam pro arbitrio hominum & cõmoditate publica desiuerunt. Quapropter mihi quidem perplacet cõmunis illa scholasticorũ distinctio, qua præcepta Mosis judicialia mortua esse tradiderunt, id est, nõ ita viuere vt obligent; ceremonialia verò esse mortifera, id est, non posse amplius viuere, aut inter viuentes obseruari, quin rei mortis efficiantur quicunque operam dant eorum obseruationi, prout Hieronymus & Augustinus in Epistolis suis locuti sunt.

Iudicialia autem præcepta Mosis mortua esse cùm dicimus, simpliciter ea consideramus quà sunt iudicialia: Quemadmodum etiam de ceremonialibus, quà simpliciter ceremonialia sunt, hunc sermonem nostrum volumus accipi. Nam locum de ratione mixta illorum inter se, certo consilio in Caput sequens reiicimus. Iudicialium enim ea natura est, vt primùm communem rationem velut substructam habeant, cuius fundamento nitantur (hæc autem est immutabilis) Deinde verò ex particulari modo personarum, rerum, & circumstantiarum, posita sint in particulari iure: quod ius, quia in ratione particulari est positum, docet communis ratio esse mutabile: Ac proinde præcepta Mosis iudicialia omnia mori potuisse, & nunc esse re ipsa mortua extinctaque, & sublata ex communi vsu. De legibus verò ceremonialibus aliquid amplius nobis dicendum est; non tam quòd huius loci sint, quàm

quia plerumque ceremoniale quippiam in iudicialibus Mosis legibus interuenit: quo fit, vt hæc non possint commodè exponi sine illorum declaratione.

Thes. 32. *Sunt ergo ceremonialia præcepta in Mose particularis iuris, aut specie substantiáque ipsorum, aut circumstantiis. Specie; si principio, obiecto, aut fine typico vel ceremoniali fundata sunt, aut omnia simul obtinent; circumstantiis, si alia insuper accidentia ceremoniis applicantur.* Hæc ceremonialium institutorum distinctio adeò est necessaria, vt sine ipsa non possit commodè intelligi ceremoniarum ratio, prout opus est ad institutionem Ecclesiæ Christi. Nam quicquid ceremoniale est, id aut essentia, aut accidente ceremoniale dicendum est. quod si quis aliter manult; aut per se est ceremoniale quicquid est eiusmodi, siue interna constitutione ipsius; aut per accidens, siue affectione foris adueniente. Quod autem interna sui ratione naturáque ceremoniale est, id specie ceremoniale appellamus: Quod affectione & appendice foris adueniente, id ceremoniale est circumstantiis, etsi per se & natura sua generis est alterius. Quæ autem specie naturáque aut substantia sua sunt ceremonialia, ea tribus modis, siue separatis, siue coniunctis discernimus; quos modos antè in tertio capite exposuimus, cùm de veritate legum immutabili diceremus. Nam aut principio & ortu, siue fundamento suo ceremoniale est institutum; aut obiecto, ad quod institutum pertinet; aut denique fine, ad quem tendit institutum. Si quid horum, aut tria hæc simul, typum habeant vel

ceremoniam, institutum ceremoniale est. Typum appellamus, expressam rebus figuratiuis rerum verarum imaginem: Ceremoniam verò, expressam actionibus, quas institutum Dei sanctificauerit, sanctarum actionum, spiritualiumque & diuinarum imaginem. Horum inquam si quid est in lege, siue principio, siue obiecto, siue fine ipsius, siue duobus horum, siue cunctis; ceremoniale institutum appellamus. Sed præstat rem exemplis ex lege sumptis declaremus.

Principio ceremoniale est, vt Leuitici 25. Terra ne venditor lege mancipij. Obiecto, vt Exod 20. Altare terreum facito mihi (quod ambulatoriæ fuit reipublicæ Israelitarum) & quæcunque Exodi 25. & sequentibus imperantur. Fine, vt Exodi 13. Sanctifica mihi primogenitum; & sexcenta alia. Legem illam primam Principio ceremonialem esse statuimus, quia alioquin simpliciter & secundum se absolutè eiusmodi lex potest ciuilis esse, & ciuiliter ferri atque obseruari: Sed quòd à Deo imperata est populo Israelitarum, id ex principio siue fundamento ceremoniali profectum est; quia Deus se mancipem illius terræ, & terram vel regionem illam optima lege mancipij ad se pertinere, nec ad alium quenquam, ceremoniali obseruatione voluit ostendere, & Israelitas hoc pacto iussit constantissimè profiteri beneficium Dei: quemadmodum Domini vassallis suis quos vocant Feudatarios, aut etiam Emphyteutis solent imponere legem aliquam fiduciariam, aut aliam quamuis, & sibi dominium merum semper vindicare. Ex hoc fundamento in eundem modum legem de Thes. 33.

Chananæa tulit populo Iſraelitarum Deus; vt ſe regionis Dominum, illos Emphyteutas, ſiue colonos perpetuarios (vt Iuriſconſulti vocant) ex beneficio Dei & Domini ipſorũ eſſe oſtenderet.

Eorum verò, quæ obiecto ceremonialia ſunt, exempla in lege Moſis extant innumera, & quæ nemo ignorat eſſe ceremonialia: adeò per ſe euidens eſt & palàm in oculis omnium expoſita illorum ratio. Quæ omnia etſi natura ſua fuerunt mutabilia, vt antè diximus; tamen etiam ſecundùm tempora pro conditione & modo ipſorum mutationem ſubiuerunt. Eorum enim alia durabilia fuerunt conſtanter ad Chriſti aduentum vſque, complementum myſterij redemptionis noſtræ, & promulgationem Euangelij, tantiſper denique dum reſpublica ſtetit Iſraelitarum; alia durauerunt ad tempus vſque deportationis Babylonicæ; alia ad tempus illud vſque, cùm à Salomone templum exſtructum eſt & ſanctificatum Domino; alia ad tempus quo regnum fuit inſtitutum, & donec Iudices reipublicæ Iſraelitarum præfuerunt: alia denique durationem non habuerunt diuturniorem, quàm cùm Iſraelitæ ex Ægypto egreſſi in profectione ſua (quæ annorum fuit quadraginta) Chananæam verſus contendebãt; quod tempus ambulatoriæ reipublicæ Iſraelitarum appellamus. Pòſt enim fuit ſtataria, quàm in Chananæam ſibi promiſſam adueniſſet. Quid? quòd etiam ſingularia fuerunt, & ad ſingularem actionem & horam vnam inſtituta ceremonialia? huius generis Exodi 12. aliquot exempla extant, cùm Paſcha Iudæis imperatum ſingu-

laribus

laribus in illud tempus ceremoniis instructum est. vt cùm speciatim vno versu dicitur; Ita comedite pecudem illam: lumbis vestris succinctis, calceamentis vestris ad pedes vestros, & baculo vestro in manu vestra: & comedetis eam cum festinatione. Etenim hæ quatuor obseruationes illius temporis fuerunt solùm, neque in exemplum post illud tempus vnquam, aut in legem publicam à Iudæis tractæ sunt. Atque hæc illa causa est, cur exemplum legis illius, vt paulisper duraturæ, maluimus in hunc locũ adferre, quàm alia exempla legum quę diuturniorem auctoritatem in populo Dei habuerunt: vt hoc exemplo ratio mutandarum ceremoniarum fieret euidentior. Deus enim tum principio illo altare terreum fieri sibi iussit: cur posteà ligneum? nisi vt terreum intelligamus in antecessum, siue per prouisionem (vt loquuntur) fuisse factum, donec cultus amplius perscriptus & definitus esset? pòst Deus altare ligneum mandauit sibi fieri, Exodi 30. & obductum ære: Itemq́ue lacum vnum lauandis sacerdotibus: cur posteà altare auro obductum, plura altaria, & labra lotionis causa, & alia eiusmodi à Selomone curata sunt? nisi vt intelligamus ceremoniale institutum illud ad rempublicam Israelitarum tantisper attinuisse, dum certa sede & domo carebat Deus? De aliis ceremoniis iudicium idem. Nam objecta illa, de quibus lex cauit, pro conditione populi Israelitarum variauerunt quamplurimùm.

Exod. 12. 11.

2. Chro. 4.

Fine autem ceremonialia fuerunt instituta, cùm alia omnia, tum ea maximè quæ ad figurandum

randum Christum, personam, actiones, officia, beneficiaque eius olim pertinuerunt; vt exempli causa, cùm Deus mandaret, sanctifica mihi primogenitum, Exodi 13. Fuit quidem finis ille communis ad ordinem priscæ Ecclesiç pertinens, vt primogeniti deo sanctificati cultum ipsius in familiis singulis exercerent, & ministrarent Domino: quod officium penes primogenitos eo vsque perdurauit, dum Leuitæ in locum ipsorum singulari Dei institutione successissent, vt cautum est lege, Numerorum 3. Sed ille proprius finis ad Christi aduentum vsque perdurauit, sanctificatos fuisse primogenitos Domino, vt in suis familiis singuli typi essent Christi, eumque Dominum nostrum, & primogenitum inter multos fratres hac sanctificatione diuina adumbrarent. Atque hæc quidem de ceremonialibus institutis satis, quæ secundùm essentiam vel speciem suam ipsorum meritò ceremonialia dici possunt.

Ad genus alterum transeamus, quod circumstantiis ceremoniale est. *De circumstantiis ergo ceremonialibus iudicium idem fieri necesse est, siue ad speciem ipsam ceremonialem accidant, siue ipsa per se constituant speciem ceremoniæ: vt cùm dicitur, Non faces vllum opus in die sabbathi.* Circumstantiarum enim, vt in rebus aliis, ita etiam in ceremoniis duplex est ratio: vna, quòd speciei rerum aliarum accidunt, & circumstant eas, vt corpora circumteguntur vestibus, aut certè coniunctæ sunt: altera; quòd ipsæ interdum constituunt rerum earum quæ aguntur, speciem; ex qua res siue actiones nostræ bonæ dicuntur aut malæ. Nam

Thes. 34.

quæ

quæ res simpliciter & per se bonæ sunt, eæ interdum malæ fiunt circumstantiis. Est tempus, quo res bona aut media siue indifferens redditur mala, quia intempestiua est: Est locus, quo res bona siue indifferens redditur mala, quia non fit loco; similiterque modus est, & instrumenta, quibus res bonæ aut indifferentes efficiuntur malæ, quia nec modo, nec adiumentis commodis. Atque hac occasione circumstantiæ dicuntur factorum speciem constituere. Cùm autem humana facta determinentur legibus, meritò etiam leges cauerunt de circumstantiis, præsertim quæ ad speciem factorum nostrorum pertinēt: iisque non solùm communibus atque absolutis, verùm etiam singularibus & ceremonialibus, de quibus hîc nobis est sermo. Quamobrem de tempore quidem ita statuimus, omni tempore Deum coli à nobis oportere: sed Deus diem vnum speciatim instituit, quo vult coli à nobis singulariter, & huic diei adiunxit necessariam quietis ab operibus nostris obseruationem. Vtrumque ceremoniale, & diei, & quietis obseruatio. Ac propterea dici illius obseruationem in diem alterum transportauit Christus: quem & resurrectione sua sanctificauerat, & præscripsit sua in terris, vsq. dum in cælum ascenderet, & communi Apostolorum in Ecclesia obseruatione, quemadmodum ex scripturis sacris didicimus. Similiterque de loco: Est quidem (vt Paulus loquitur) Deus in omni loco Dominus noster omnium, ac proinde vbique in spiritu & veritate colendus: sed tamen locum populo Chananæam; cultui Ierosolyma, & 1. Cor. 1.

Sionem

Sionem montem, ac templum in eo consecrauerat; quæ singularis consecratio loci ceremonialibus legibus est deputanda. Atque hæ leges aduentu Christi desinerunt: Nam (vt inquit Apostolus) hæc vmbræ fuerunt futurorum, corpus autem est Christus. Hæc igitur & consimilia omnia, vt natura sunt mutabilia; ita lege mutationis fuerunt à Deo instituta, & prudenter ab iis quæ immutabilia sunt in lege, distinguenda. Sed quia pauciora sunt in lege Mosis instituta, quæ absolutè simpliciterq. iudicialia sint, & multa cum iudicialibus plurimum confunduntur, quæ aut specie aut circumstantiis sunt ceremonialia, in quorum confusione & coagmentatione internoscenda difficultas versatur maximè; nunc ad genus mixtum mutabilium in lege institutionum veniamus.

Colos. 2.

Cap. VIII.

Quid sit mixti iuris in Mosis legibus mutabile.

Fieri non potest, vt qui de legibus Mosis perinde iudicant ac si omnia ad vnum aliquod genus sigillatim referenda essent, & omni ex parte de eodem accipienda, ij leges Mosis aut bene interpretentur, aut conuenientem ex eis percipiant fructum. Nam *plurima in eis præcepta sunt, quæ compositam quandam ex morali, iudiciali, & ceremoniali iure rationem habent promiscuè, ac non vnius sunt duntaxat generis*: si qua sunt simplicem rationem morum, aut iudiciorum, aut

Thes. 35.

ceremo-

ceremoniarum ſeorſim habentia (ſunt autem
hæc pauciora) non obſcura eſt hac quidem in
parte eorum interpretatio. Itaque plurimùm ac-
cidit, vt quæ moralia, in cauſa pietatis, ſiue ad
Deum ſpectante, ceremoniis; in cauſa verò com-
munis noſtri aliorum in alios officij, ritibus iu-
dicialibus, vel politicis exornentur. Nec abſimi-
liter iudicialia ſiue politica tum de moralibus ali-
quid habent neceſſariò, puta rationem commu-
nem & fundamentum ipſorum; tum etiam de
ceremonialibus, ſiquid fortè (vt plerumque ac-
cidit) cum Dei cultu coniunctum habent; & ipſa
quoque per ſe aliquid inſuper iuris particularis
habent ex ritu politico, quem Deus illi reipubli-
cæ Iſraelitarum iudicauit commodum. Ceremo-
nialia denique ipſa ſic verſantur in ceremoniis &
obſeruationibus ſacris, vt tum doctrinam morum
ad fidem, pietatem, iuſtitiamque pertinentium,
velut fundamentum ſiue naturali ſiue diuino
iure diſpoſitum, neceſſariò complectatur; tum in
cauſis multis aliquid de iudiciali participent, quà
res politicæ cum Eccleſiaſticis coniunctæ ſunt, &
res humanæ cum rebus conſcientiæ.

Exempli cauſa; Iuris communis atque moralis
eſt ſimpliciter illud præceptum, Ne occidas: quo
ex præcepto ſequitur concluſio politica; occiſo-
rem auctoritate publica perſequendum eſſe &
afficiendum morte. Sed quid ſi non comperia-
tur? de hac ſpecie, proſpexit Dominus morali præ-
cepto ſapientiſſimè, quod partem ceremonialem
partemque politicam ſimul complectitur; cùm Deut. 21.
ita præcipit, Si quis inueniatur in terra, quam Ie-
houa

houa Deus tuus dat tibi vt hæreditario iure possideas eam, confossus iacens in agro; nec notum sit quis percusserit eum: tunc egressi seniores tui & iudices tui metientur spatium inde ad ciuitates quæ sunt circa confossum illum: eritque vt ciuitatis illius quæ proxima erit isti confosso, ciuitatis ergo illius seniores accipiāt vitulam de armento, quæ non sit ad vsum adhibita, quæ non traxerit iugum; & deducentes seniores illius ciuitatis vitulam illam in vallem horridam in qua nihil colitur neque seminatur, decollabunt ibi vitulam in illa valle: deinde accedentes sacerdotes filij Leui, quos elegit Iehoua Deus tuus ad ministrandum sibi & benedicendum in nomine Iehouæ, & ex quorum præstituto agetur in omni controuersia & omni plaga; omnes quoq. seniores ciuitatis illius qui sunt proximi, ad confossum istum, lauabunt manus suas super vitulam, decollatam in ea valle, & protestantes dicent; manus nostræ non effuderunt hunc sanguinem, & oculi nostri effundentem non viderunt: Expia populum tuum Israelem quem redemisti, Iehoua, & ne impone reatum sanguinis innoxij in medio populi tui Israelis. In hoc præcepto Dei moralia documenta duo sunt, quæ à plerisq. non admodùm, aut certè molli brachio, si fortè, obseruantur: vnum, quòd tota respublica rea est coram Domino innoxij sanguinis effusi, nisi rem persequatur: alterum, quòd si rei cognitionem peruestigare & consequi nullo pacto potest, purgare se religiosè debet, tum coram Domino, tum coram populo Dei reliquo, vt fidem suam populo
& Eccle-

& Ecclesiæ probet. Ad hanc rem, quæ moralis est, neq. aliter quàm ratione ciuili & Ecclesiastica coniunctim procurari potest, Deus præcepta adhibuit, quibus suas partes magistratui, & suas ecclesiæ præscriberet. Nam magistratui ciuilem quæstionem & peruestigationem diligentissimam, protestationemque coniunctam ceremonia; Ecclesiæ verò expiationem cõmuni nomine imperauit. In cæteris quoque generibus, iudiciali inquam & ceremoniali, eadem ratio tenenda est: quemadmodum exemplis sequentibus per occasionem suis locis demonstrabitur.

Postquam igitur rem ita esse ostendimus, de iure illius (id enim maximè hoc loco agitur) videamus. *In his quæ mixti sunt generis, quod morale est, **permanet**; quod absolutè iudiciale, mutatur circumstantiis; quod ceremoniale, vniuersè perit: cuiusmodi sunt obseruatio diei sabbathi, Exodi 20. Lex de homicidarum receptu in vrbes perfugij, Num. 35. Purgatio illa de homicidio, cuius incertus auctor, Deut. 21. Et similia.* Itaque in hoc mixto legũ Mosaicarum genere, **quas** iudiciales appellamus siue politicas, **tres partes** distinguẽdæ sunt, moralis, politica, & ceremonialis; & ius earũ sigillatim discernendũ. Thes. 35.

Prima pars, eaque omnium potentissima est, quam moralem appellamus. Nam hæc, siquidem simpliciter moralis est, ad pietatem iustitiamque & honestatem pertinet; iuris communis est, & rationis communis, siue ex naturali, siue ex diuina lege: ac proinde constanter permanet, neque vlla occasione aut facto potest contingere, vt restringatur aut reflectatur illius auctoritas.

tas. Hæc enim æterna ratio, per legem naturalem diuinamque sic rationi hominum imperat; vt quicquid iuris est, tum absolutè, tum secundum omnes casus & circumstantias definiat necessitate absoluta; cui nemo cum ratione potest obloqui, neque cum fructu aduersari.

Ea verò pars Mosaicarum legum quæ iudicialis est, quà absolutè iudicialis est (nã quod mixtum est, semper exceptum volumus) non mutatur ratione aut substantia; sed tum sibi in seipsa constat, tum in analogia, secundùm quam iudicium fieri potest de causis consimilibus: at verò in circumstantiis mutationes subit quàm plurimas, & pro tempore, loco, personis, factis, modo, causis, atque adiumentis, tum præteritis, tum etiam præsentibus, aut futuris, publicis atque priuatis variatur: Et quicunque in administratione humana omni consilia sua ita non temperant, vt varietati rerum varietatem iudiciorum accõmodent, ij rebuspublicis plurimùm incommodant; vel potiùs perdunt eas funditùs iudiciorum suorum obfirmatione: quia magis constantia quàm consilio iudicioque certant, sine quo respublica non potest consistere.

Pars verò ceremonialis, quæcumque extat in Mosis legibus & mixto earũ genere, ea hoc tempore periit vniuersè, neque homines ampliùs obligat in effectu (vt loquuntur) iure & auctoritate legis. Sunt enim ceremoniæ iuris particularis: quod ius tum natura sua mutabile est, vt antè diximus; tum verò in ceremonis mutatum re & circumstantiis: præsertim verò in iis ceremoniis

quæ ad rerum futurarum vmbram fuerunt instititutæ. Nam & ipsæ ceremoniæ Legis propter aliud fuerunt institutæ, ac proinde mutabiles, vt antè conclusimus; & nobis rem, cuius causa fuerant assecutis, mutatæ sunt; & circumstantiæ omnes mutationem earum legum non modò postulant, sed etiam flagitant. Etenim (vt percurramus singulas) tempus est diuersissimum; illud pueritiæ, hoc verò adultæ Ecclesiæ: quibus in temporibus si vnam & eamdem administrationem omnino desideres, dementiæ est, non sapientiæ. Loci ratio maximè differens: tum enim Chananæa, Hierosolyma, Templum, singulari instituto Dei relationem sacramentalem siue ordinationem ad rerum sacrarum significationem in Ecclesia præbendam habuerunt; nunc sublata illa institutio singularis tota, vt Deus vbiuis locorum in spiritu & veritate adoretur. Tum personæ fuerunt singulari beneficio Dei instructæ corporeis & carnalibus commodis, adiumentisque quàm plurimis, & ornatæ prærogatiuis singularibus supra omnes gentes; nunc ex omnibus gentibus vocantur promiscuè, quicunque ordinati sunt ad vitam æternam, citra commodorum adiumentorumq. illorum contemplationem. In factis quoque differentia omnia: Nam etiam multa facienda Iudæis præcepta sunt, quæ nulla ratione facienda præcipi Christianis possunt, aut ab illis exigi: tantum discrimen est in rebus omnibus. De causis quid dicturi sumus? sunt quidem nobis communes causæ cum priscis illis Iudæis; gloria Dei, communis salus, & communio societatis

Ioan. 4.

humanæ in natura rerum, & in Ecclesia Dei: sed Causæ particulares fuerunt illis, quas Deus sapientia sua infinita præscripsit verbo, secundùm quas tũ respublica illorũ fuerat aliusmodi, tum singulæ fermè obseruationes pro modo illius reipublicæ institutæ. Quòd si hæc vnica tum temporis causa extitisset, quòd multa perscripta olim & obseruata fuerunt ad futuri præsignificationem; hæc ipsa vnica & singularis causa subministratura est plus satis argumenti, vt agnoscamus immutatam esse conditionem istarum legum. In modo autem quàm maximum discrimẽ est; quia modum rerum & actionum omnium varietati rerum, quas antè diximus, cõtemperari oportuit: Itemque adiumenta & auxilia, siue instrumenta, quæcunque ad illius reipublicæ & Ecclesiæ institutionem pertinebant; cùm nunc carnalia illa atque typica omnia sublata sint, & in veritate consummata ea quæ illis instrumentis atque obseruationibus fuerunt adumbrata. Rectè igitur concludimus, quod ceremoniale fuit (nunc enim veritatem & corpus habemus ipsum) id vniuersè periisse: periisse autem, siue vsu, quia mutatũ est liberè; siue iure ipso, quia mutari ex iure & necessitate oportuit. Quis enim ceremonias illas in hoc tempore velit teneri mordicus, aut redintegrari, quas Deus instituerat olim, vt res futuras adumbrarent, consummata iam veritate; aut quas ordini & modo illius reipublicæ contemperauerat, sublata iam republica per voluntatem iudiciumque ipsius? Atqui ad hæc duo ceremoniæ omnes pertinebant: aut ad significandam veritatem,

tem, præcipuè futuram;aut ad cultum instituendum secundùm eam rationem qua Deus sese colendũ patefecerat, & circumscripserat cultoribus suis in illa republica & Ecclesia sua. His ergo sublatis,& ceremonias sublatas confirmamus.

Nunc ad exempla veniamus, quæ in propositione argumenti huius adduxi. sunt autem illa tria: quæ postquam explicauerimus, vnum præterea adhibebimus, quod his temporibus videtur pernecessarium propter difficultatem ipsius. Primum exemplum est de obseruatione diei sabbathi: quam obseruationem Deus sanciuit olim morali, & iudiciali siue politica, & ceremoniali lege: Nam legis moralis ex iure morali est, cùm Deus præcipit, Sex quidem diebus nos operari & facere totum opus nostrum;die verò septimo, id est, vno de septem nos recordari, diem esse Domini vnum de septem institutũ, quem diem in religioso cultu Domini consumamus,sanctificemusque. Non possunt boni mores,ne secundùm naturam quidem ipsam,apud eos homines constare,qui vnum de septem diebus non obseruant & sanctificant Domino. Huic verò morali instituto accedit politicum, idque politicis obseruationibus multis insuper instructum in lege Mosis,cùm dicit Deus:non facies vllum opus in eo die, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec seruus tuus, nec ancilla tua, nec bos tuus,nec asinus tuus,&c. Quod præceptum ratione politica magis expressit Moses,dicendo,vt quiescat seruus tuus & ancilla tua sicut tu. Huic præcepto seuerissima fuit adiuncta sanctio, cùm Deus diceret; *Deut. 5.*

Exod.31. quiſquis prophanauerit ſabbathũ, omnino morietur, hominis facientis opus in eo excindetur anima in medio populorum ſuorum ~~ſuorum~~: &, quicunq. fecerit opus die ſabbathi omnino morietur. Ceremoniale verò in hoc inſtituto eſt, diei circumſcriptio; cauſa circumſcriptionis; & ritus obſeruationis. Circumſcriptionem diei appellamus, quòd dies ille ſabbathi præcisè definitus eſt, quem Iudæi adhuc obſeruant pertinaciſſimè. Nam quòd in eo die potius quàm alio vllo imperata eſt Iudæis ſanctificatio, id habuit ceremoniam partim ordinis, partimque figuræ: quæ duo fundamenta ceremoniæ certis occaſionibus æquiſſimum eſt aut mutari, aut etiam abiici. Cauſam circumſcriptionis, cur dies ille ipſe inſtitutus eſt, duplicem animaduertimus; vnam propriam atque ſingularem, quia ſex diebus fecerat Iehoua cælum, & terram, mare, & quæcunque in illis ſunt, & quieuerat die ſeptimo; ac propterea benedixerat Iehoua diei ſabbathi, & ſanctificauerat eum, vt eſſet perpetua antecedentis illius operis recordatio: Alteram cõmunem, quòd eſſet quietis piorum ſpiritualis meditatio atque exercitatio, in præſens tempus; & in futurum illius ipſius quietis, quæ abſoluta demum in cælis futura eſt, ſignificatio.

Hîc verò quid mutabile ſit, quid immutabile, etſi ex antecedentibus boni facilè intelligunt, tamen imperitiorum cauſa hanc diſtinctionem rerum in hoc exemplo accuratiùs demonſtrabimus. Morale igitur quicquid eſt propriè & per ſe, id iure communi & ratione communi obligat immuta-

immutabiliter: ac proinde ex illa institutione sabbathi cognoscimus, etsi omne tempus in officiis pietatis consumendum est religiosissimè, tamen certum diem de septenis vnum ad communem Dei cultum veræque pietatis exercitamenta adhiberi oportere: Hoc priuatum & publicum officium ab hominibus omnibus postulari: qui secus fecerit, eos contra ius commune rationemque communem venire, quas res Deus exemplo & auctoritate sua inde à creatione sanctificauerit. Iudiciale autem quicquid est simpliciter, siue politicum, id duobus modis distingui necesse est. Nam in hoc genere inuenitur aliquid mutabile, & aliquid immutabile permanet. Cùm autem mutabiles in hoc genere dixerimus circumstantias esse, ex eo continuo sequitur nos hoc tempore in ea iudiciorũ parte minimè obligari, quæ in circumstantiis posita est: Exempli causa, Nos secundum conscientiam non teneri obseruatione annorũ intermissionis, aut iubilæorum, aut consimilium, quæ lex imperauerat. Præterea cùm *Leuit.25.* multæ leges iuris particularis sint, id est, particulariter ad illum populum, illud tempus, regionem illam, & cætera pertinentes; hoc etiam adiicimus, plerasque earum legum quæ iuris particularis sunt in ritibus forensium obseruationum positæ, iam mutatas esse, non modò in circumstantiis, sed etiam reipsa: cuiusmodi interdictum illud est, Ne accendatis ignem in omnibus habitaculis *Exod.35.* vestris die Sabbathi, & quæcumque prætereà instituta sunt eiusmodi, ex principio, aut obiecto, aut fine ceremoniali pendentia, vt præcedente capite

pite oſtendimus. Quæcumque autem rationis communis ſunt, & iuris communis in politico legum Moſaïcarum genere, ea aut ratione communi obligant, aut analogia; ac proinde diem illum ſabbathi, qui à Iudæis ſuperſtitiosè adhuc obſeruatur, nolumus quidem obſeruari, quia inſtitutum ceremoniale eſt; ſed tamen ſeptimum religiosè coli & obſeruari volumus, quia iuris communis & rationis eſt; quæ publicum ordinem atque politeiam ſuam æquè in rebus Eccleſiaſticis & diuinis, ac in forenſibus & humanis poſtulant. Ceremonialia verò, quæcunque ſimpliciter ad ceremoniam pertinent, ea mutationis lege à Deo iam olim lata ſunt; & quiſquis ea mutari prohibet, menti legislatoris ipſius ac veritati aduerſatur. Sed tamen hîc rurſum opus eſt ceremonialia prudenter à nobis diſtingui, ne peræquè omnia eodem loco habeantur. Sunt enim ceremonialia, hæc ordinis, & illa figuræ, vt antè diximus. Quæ autem ordinis ſunt, ſi ad communem ordinem pertinent, puta conuentus haberi, certo loco, tempore; hæc non tam ceremoniæ, quàm politeiæ ſunt: & quia inſtituta politica iuris communis ſunt immutabilia, vt antè oſtendimus, propterea hæc à nobis non tanquam ceremonialia, ſed potiùs tanquam politica Eccleſiæ, id eſt, ad iuſtum ordinem honeſtatemque
1.Cor.14. ipſius pertinentia (quæ duo Paulus præcepit diligentiſſimè) curantur religione ſumma. Sin ad ordinem iuris particularis ſpectant, quod ius particulare ad Chriſtianos reipſa minimè pertinet, ſed tantùm analogia; omnino ſtatuimus ceremonias

remonias illas rectè mutatas esse, aut pro commoditate piorum mutabiles: Quandoquidem leges huiusmodi aut principio, aut obiecto ceremoniales sunt, aut fine ipsarum implexam necessariò habent mutationis legē. In iis verò legibus ceremonialibus quæ figuratiuæ vulgò appellantur, aut quà figuratiuæ sunt, ratio est longè diuersa. Nam omnis figura ceremonialis, aut rerum præteritarum est recordatio, aut præsentium demonstratio, aut futurarum præsignificatio. Quæ ad recordationem præteritorum beneficiorū fuerunt olim à Deo institutæ & ad præsentiū significationem, semper quidem fuerunt mutabiles; sed non omnes eamdem necessitatem mutationis subiuerunt: Quæ ad ceremonias prænuncias rerum futurarum in Christo, omnino atque funditus perierūt: quia hæ sine turpissima & impia abiuratione Christi, Dei in carne his temporibus vltimis patefacti, vigere non possunt. Itaque sabbathum, quà recordatio fuit creationis, mutatum est; sed non ita necessariò, quin recordatio creationis hoc quoque tempore obseruari posset, si nihil amplius inesset sabbathi illius obseruationi. Quà præsentem quietem Christianorum omnium, in Christo pacem, iustitiam, vitamque obtinentium, repræsentat; non obseruatur, quia hæc beneficia Christi alio die nobis parta, & plenè consummata sunt, atque patefacta; nimirum primo die hebdomadis; quo die resurgens Christus ex mortuis nouam hebdomadam regni sui (vt ita dicamus) inchoauit; & substituit exemplo atque auctoritate sua illius diei obseruationem in Matth. 28

ſanctiſſimo illo Apoſtolorum cœtu & primitiuæ Eccleſiæ ſuæ. Quatenus verò ſabbathi illius ceremonia pertinuit ad rerum futurarum in Chriſto ſignificationē, omnino eſt abolitum, nec ſine grauiſſimo (vt ita dicamus) ſacrilegio redintegrari aut repeti poteſt illius obſeruatio.

Secundum exemplum eſt de homicidarum receptu in vrbes perfugij; cuius inſtitutio habetur Numer. 35. & Deut 19. In hoc autem exemplo tria illa concurrunt ſimiliter, quæ in præcedente exemplo docebamus; morale, politicum, & ceremoniale. Morale eſt & communis iuris, homicidam vlciſcendum, ſed non temerè vlciſcendum: legitimo tempore, & modo cognoſcendum: eum qui vltrò homicidium commiſerit, plectendum morte: qui nolens aut caſu fecerit, à morte vindicandum; & ſaluti innocentis aut certè non planè nocentis conſulendum. Hæc omnia moralia ſunt ex iure communi, quæ Deus à nobis obſeruari præcipit diligentiſſimè. Atque hæc ipſa quoque iuris communis axiomata ſunt certiſſima principia & ſemina politici illius iuris, quod diſtinctè à Deo poſitum eſt; vt iudicet conſeſſus inter percuſſorem & vindicem ſanguinis; & eruat homicidam è manu vindicis. Ceremonialia verò quædam cum politicis inſtitutionibus iſtis confuſa ſunt, ex quibus ius particulare appellatur, poſitum in politeia & ceremonia; cùm præcipitur conſtitui vrbes perfugij quò ſe recipiat homicida; cognoſci in illis de facto homicidæ: homicidam in vrbe perfugij habitaturum eſſe, donec moriatur ſacerdos magnus qui vnctus

est oleo sanctitatis: si antè homicida de loco decesserit, & incidens in manus vindicis afficiatur morte, reum mortis non fore vindicem, &c. Hæc omnia iuris particularis sunt, & ceremoniam figuratiuam habent venturæ in Christo gratiæ: qua ex figura seu typo vniuersa ratio particularis istius iuris profecta est. Cùm autem ceremoniæ adumbrantes venturum Christum & beneficia illius, planè interciderint; quis non videat tum ceremoniam hanc, tum quæcumque ad ceremoniam hanc ipsam pertinent, etiam in politica iudiciorum obseruatione, salutari aduentu Christi & complemento promissionum, quas adumbrabant figuræ istæ, concidisse? De his ergo iudicium idem fieri necesse est quod suprà in antecedente exemplo fecimus. Exempli tertij quoque, quod est purgationis de homicidio cuius incertus auctor, Deut. 21. non absimilis est ratio. Nam & morale in eo est, de homicidio quæri & cognosci oportere, de incomperto Ecclesiam & rempublicam purgari, idque per eos ad quos pertinet publica rerum istarum auctoritas & procuratio: & politicum ac iudiciale est, ista politico ordine fieri ad communem purgationem omnium & iuris conseruationem: & ceremoniale est; capi vitulam abiugem, in vallem asperam procedere; vitulam iugulari, manus lauari super vitulam, & publica testificatione probari conscientiam omnium, & expiationem peti à Domino: quæ omnia in ceremonia posita fuerunt, tum particulari iuri professionem piorum ad præsens testificantia, tum ceremonialia futurorum

turorum vmbracula; corpus autem eorum Christus, vt Apostoli vtamur verbis. In his ergo omnibus, quod iuris communis est permanet: quod particularis, extra ceremoniam, seruari potest, siquis velit: nec indecorum aut præter honestatem foret, rempublicam & Ecclesiam in casibus eiusmodi probare conscientiam suam, & implorare Dei misericordiam, vt expietur à malo, sed ceremoniam illam figuratiuam (vt vocant) nemo bona fide, aut probabili argumento vllo potest hac memoria nostra exigere.

Addamus huc etiam (si placet) exemplum quartum, vt antè diximus; de quo eo libentiùs dicturi sumus, quòd multorum iudiciis exagitatur hoc nostro tempore, & vocatur in dubium, prout studia sunt partium. Illud autem est pseudoprophetarum, defectorumque, & transfugarum condemnatio, quam Moses Deut. 13. imperauit. Verba Mosis de pseudopropheta seducente hæc sunt: Cùm surgens in medio tui propheta aut somnians somnium ediderit tibi signum aut prodigium, quamuis eueniat signum aut prodigium illud quod prædixerat tibi, dicendo, sequamur Deos alienos quos nō nouisti, & colamus eos: ne auscultato verbis prophetæ istius, aut isti somnianti somnium; quia tentat Iehoua Deus vester vos, ad cognoscendū an sitis amantes Dei vestri ex toto corde vestro, & ex toto animo vestro. Iehouam Deum vestrū sequimini, & ipsum timete, & mandata eius obseruate, ac voci eius auscultate, eumque colite, & adhærete ei. Propheta autem iste, aut somniator somniorum

iste,

te, plectitor morte: quia ſuaſit apoſtaſiam contra Iehouam Deum veſtrũ, qui eduxit vos è terra Ægypti, & qui redemit vos è domo ſeruorum, expulſurus te à viâ quam præſtituit tibi Iehoua Deus tuus vt ambules in ea; Ita ſuſtuleris malum illud è medio tui. Hæc lex omnino moralis ac iudicialis eſt, nec vllas in ſe habet circumſtantias, ex quibus ceremonialis appellari poſſit: ſi hoc exceperis, quòd Moſes ſtatim pronunciat in ipſo limine, *cùm ſurgens in medio tui propheta, &c.* His enim pauculis verbis, *Surgens in medio tui*, aliquid innuit poſitũ in ceremonia; nempe quod agit in particulari de illo Dei populo quem eduxerat è terra Ægypti, & redemerat è domo ſeruorũ, vt poſtea loquitur; & de eo propheta qui ſurgat in medio, & de medio populi illius; hoc eſt, qui tum ipſe ſit de eo populo quẽ Deus ſingularibus illis beneficiis erat proſecutus, tum fratres ſuos, populum illum Dei, ad apoſtaſiam ſollicitet. Ergo hoc præceptum hac vtraque ratione habet ceremoniale obiectum: cetera moralia ſunt communi iure, & ex morali politica. Morale igitur eſt, ſi quis ex populo Dei extiterit, qui ratione quauis populum Dei palam atque apertè ſollicitet, dicendo, ſequamur Deos alienos, quos non noviſti, & colamus eos, non eſſe auſcultandum illi. Iudiciale eſt, hominem illum morte plectendum eſſe, quia ſuaſit apoſtaſiam contra Iehouam Deum noſtrum, id eſt, defectionem à Deo vero cognito, & transfugium ad falſos Deos incognitos. Hoc malum capitale eſſe qui negat, pietatem, rationem, & ordinem publicum labefactat impor-

importunissimè: vt siquis in hoc tempore ad Muhamedismum, aut Gentilismum ausit populum Christianum prouocare, qui ipse Christianus fuerit in Christi via verè institutus. Sed tamen non dubium est, quin ceremonialis illa ratio quam modò perstringebamus, atrocius crimen efficeret; nimirum quòd homo iste ex eo populo esset, eumque populum sollicitaret, qui amplissima testimonia, & quidem aspectabilia, gratiæ ac præsentiæ diuinæ habebat in se: quia eduxerat eos Dominus è terra Ægypti, redemerat è domo seruorum, & collocabat in ea terra, eo populo, & cultu, qui sacramentis gratiæ præsentiæque diuinæ abundabat. Ac propterea nemini bono dubium esse potest, falli quàm plurimùm eos, qui indiscriminatim omnes homines errantes in doctrina sacra, quorum opera alij in eundem errorem impelluntur, hac seueritate Iudiciorum stringendos putant. Nam & conditione facti, & circumstantiarum omnium, maximum discrimen opus est obseruari inter eos, quos in hunc modum damnauit Moses, & eos qui hoc tempore errores aliquos contra salutarem doctrinam promouent. Factum enim, cuius nomine Pseudoprophetæ damnantur morte, est pura puta apostasia hominis perfricta fronte Deo renunciantis & alios in renunciationem eandem elata manu prouocantis, qui arcem ipsam salutis, id est, Deum veritatis petit; non autem ex hoc aut illo veritatis capite, aut compluribus etiam non ita grauibus exorbitat. Tum est hominis ex Ecclesia & in Ecclesia errores suos volunta-

luntariè obtrudentis, & labefactantis piorum Ecclesiæ membrorum fidem. Postremò hominis est in Ecclesia prisca Iudæorum hoc virus impietatis suæ profundentis, in qua Ecclesia quamplurima extabant documenta singularia, quæ hominum fidem constringerent, & perfidiam atrociorem efficerent. Quæ res vbi concurrunt in crimen alicuius pseudoprophetæ & hominis plani; alienum esse à religione & fide eum putauero, qui pseudoprophetam eiusmodi, reum impietatis istius, morte mulctandum negauerit.

Sed grauior eodem in loco à Mose quæstio videtur subiici, cùm de clandestino seductore & de publica defectione seu apostasia loquitur eodem Capite, & (quod grauius est) cùm de homine transfuga, qui à vero Deo ad Idola sese contulerit, capitalis quoque fertur sententia Deut. 17. Quæ tria exempla cùm ad eandem rationem communis iuris pertineant, primùm ordine proponemus, deinde verò communiter rationem sententiæ illius explicabimus. De priuata igitur sollicitatione ad apostasiam Lex Mosis sic habet; Si clàm te incitet frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, aut filia tua, aut vxor sinus tui, aut amicus tuus qui est sicut tuipse, dicendo; Eamus & colamus Deos alienos, quos non nouisti tu aut maiores tui, è diis populorum qui sunt circa vos, propinquorum tibi aut longinquorum abs te, ab vna extremitate terræ vsque ad extremitatem alteram illius: ne acquiescito ei, neque auscultato ei, neque parcito oculus tuus ei, neque clementia vtitor, neque celato eum;

Deut. 13.

sed

ſed omnino occidito illum; manus tua primùm eſto contra illum vt morte afficias illum, poſteà verò manus totius populi, vt obruas eum lapidibus donec moriatur: quia quæſiuit te depellere à Iehoua Deo tuo, qui eduxit te è terra Ægypti è domo ſeruorum, &c. De publica defe-
Deut. 13. ctione ibidem ſic præcepit Moſes: Si audiueris de aliqua ciuitatum tuarum, quas Iehoua Deus tuus dat tibi ad habitandum illic, dicentes; Egreſſi homines nequiſſimi de medio tui depulerunt habitatores ciuitatis ſuæ, dicendo, Eamus & colamus Deos alienos quos non noueratis: vbi inquiſiueris & perueſtigaueris, ac percunctatus fueris bene; ſi ecce vera certaque fuerit res illa, ſi commiſſa fuerit abominatio iſta in medio tui; omninò percutito habitatores ciuitatis illius acie gladij: internecioni deuoueto eam, & omnes qui erunt in ea, iumentaque eius acie gladij, &c.
Deut. 17. Poſtremò de particulari defectione lex in hunc modũ lata eſt: Si inueniatur in medio tui, in aliqua è portis tuis quas Iehoua Deus tuus dat tibi, vllus vlláve qui fecerit quod malum videtur in oculis Iehouæ Dei tui tranſgrediendo fedus eius, & abiens coluerit Deos alienos, incuruando ſe habens honorem illis, aut Soli, aut Lunæ, aut vlli exercitus cælorum, quod non præcepi; renunciatúmque fuerit tibi atque audiueris: cùm inquiſiueris bene, ſi ecce vera certáque res illa erit, ſi commiſſa fuerit abominatio iſta in Iſraele; omninò produces virum illum aut mulierem illam, qui commiſerint rem peſſimam hanc, ad portas tuas, virum, inquam, illum aut mulierem illam;

vt obruas eos lapidibus, ac moriantur. In his tribus legibus agitur de ſeducentibus & ſeductis pariter, & vtrique ſententia Dei vltimo ſupplicio addicuntur.

Ac de pſeudoprophetis quidem ſeducentibus palàm, actum eſt in eo exemplo quod antè præmiſimus: ſed de eo qui in apoſtaſiam impellit clanculùm, ſeuerius fortaſſe iudicium Dei Mitioni alicui videbitur, ambienti laudem exiſtimationémque clementiæ. Verumtamen ſi quis in hoc exemplo primùm quidem factum ipſum, deinde verò circumſtantias omnes accuratè inſpexerit; animaduerſurus eſt partem iuris communis, partemque iuris ſingularis in hac lege Moſis exiſtere. Iuris communis eſt auctorem apoſtaſiæ non eſſe audiendum, nec illi parendum, nec celandum; ſed afficiendum iuſto ſupplicio: qui quidem ſciens prudens vniuersè Deo & populo eius renuncians, & ad cultum dæmonum transfugiens, alios in idem genus criminis ſollicitauerit. In facto igitur cæteriſque circumſtantiis clandeſtinus iſte auctor apoſtaſiæ eadem ratione eſt, qua ille publicus, de quo antè Moſes præceperat: tantùm in ratione loci diſcrimen eſt, quòd ille publicè; hîc clàm animos in apoſtaſiam tentat perducere. Hæc verò circumſtantia non minuit grauitatem facti, ſed plerumque amplificat; & in hac cauſa certè omnino facit. Nam qui in publicum prodit hoc conſilio, plerumque nec ita veterator eſt, nec tantum efficit atque is qui clàm irrepit in domos, & animos piorum ſpecie familiaritatis & amicitiæ adſpergit

git veneno ſuo. Denique (vt abſoluamus paucis) qui publicè tentat, plus commouet, ſed minùs permouet: qui autem clanculùm, etſi pauciores commouet, plus tamen permouet ac efficaciùs; quemadmodum plus eſt in dolo & arte plerumque poſitum, quàm in conatu manifeſto. Quapropter ſapientiſſimè Domino viſum eſt clandeſtinæ auctorem apoſtaſiæ, qui ſe ſuumque virus πανούργως inſinuauerit, tam reum eſſe mortis quàm qui fretus ſola fermè audacia prodere in publicum perdita conſilia apoſtaſiæ voluerit: quemadmodum tam reus eſt homicidij qui veneno fratrem, quàm qui ſica tollit; ac plerumque etiam atrocius crimen efficitur iſto criminis perpetrandi modo. Nec refert vtrùm hic multos, nec ne ſollicitauerit: quemadmodum in fure nihil intereſt, vtrum decies mille, an centum abſtulerit: quia ſatis eſt hominem impij iſtius artificij compertum eſſe; idque legitimè, id eſt, non vnum ſolùm ſed etiam alterum ſollicitauiſſe, quorum teſtimonio conuinci poſſit. Nam propterea in hoc ipſo argumento canit Dominus de hac re, dicendo, Ex ſermone duorum teſtium aut trium teſtium morte afficitor is qui moriturus eſt; ne afficitor morte ex ſermone teſtis vnius.

Deut.17.

Iam verò ad alterum genus legum veniamus. De ſeducentibus vidimus, qui quidem à vero & viuente Deo prudentes ſcientes volunt pios abducere in apoſtaſiam vniuerſalem (vt vocant) transfugiumque miſerrimum. Sed quid fiet ſeductis miſeris alieno facto? De his ſimiliter proſpexit

ſpexit Dominus in lege Moſis duobus locis quos antè adduximus: & ſiue ſingularis aliqua perſona ſeducatur, ſiue etiam ciuitas vniuerſa, excidium ſeductorum imperauit. Seductos autem dico non in hunc aut illum errorem ſimpliciter à ſalutari ſcientia; ſed qui à vero Deo ad deos falſos transfugiunt, id eſt, toti pietati & religioni renunciant. Durum fortaſſe præceptum illud Dei à multis exiſtimabitur: ſed tamen Dei præceptum fuit, qui eſt iuſtiſſimus. In hoc autem præcepto, ad recognoſcendam iuſtitiam eius (nam mixti generis eſt) morale, à iudiciali & ceremoniali accuratè diſtingui neceſſe eſt. Morale eſt; quiſquis ſciens prudens vero Deo & cultui eius renunciat vniuersè, & ad falſos Deos tranſfugit, non eſſe audiendum, ac ne ferendum quidem in populo Dei. Iudiciale eſt, morte plectendum eſſe ſiue hominem, ſiue hominum cœtum, quem ciuitatem appellamus. Fundamentum verò iudicialis huius inſtituti ceremoniale eſt. Quod morale eſt, permanet immutabile. Iudiciale quandoquidem fundamento ceremoniali nititur, non iuris communis ſimpliciter, ſed particularis eſt: quæcunque verò leges particularis ſunt iuris, omnes fuiſſe mutabiles antè docuimus. Non igitur hæc ſententia mortis ſic accipienda eſt, vt ſi in ſeductos homines quoslibet in omne tempus eſſet imperata: cùm ceremonia, (quæ fundamentum eſt illius) rationem (vt nouerunt omnes) habeat temporariam atque mutabilem. Quid ergo, dixerit quiſpiam, eſt ceremoniæ? nempe in perſonis, tempore, loco eſt

ceremonia, quæ factum aggrauet: Personis, quia Iudæi erant vel Israëlitæ, quos Deus beneficiis singularibus sibi vindicauerat, & assertos in libertatem sanctificauerat ex omnibus populis, ex
ut populus ipsius essent: tempore, quia recens erat beneficiorum Dei recordatio, & multiplex præsens significatio sacramentorum omnium quæ Deus lege indixerat, atque etiam aspectabile symbolum præsentiæ illius: loco, quia regio illa Cenahanæa erat tamquam domicilium Dei, quò Israelitas gratiosè velut hospites intromiserat Deus, vt toti in eo domicilio, siue hospitio penderent ab auctoritate hospitis illius Dei; ad quem ius pertinet non solùm vbique, verùm etiam singulariter in domo sua ferendi leges arbitratu suo. Nam ab huius legibus quicunque discedunt, vbiuis locorum sint, rei sunt coram ipso: Sed ij maximè impietatis rei dicendi sunt, qui in domo ipsius coram ipso, à quo gratiosè excepti atq. ornati sunt, legibus ipsius obnituntur. Quid? nónne furtum, & homicidium, & adulterium domesticum grauius est eo quod extra domum perpetratum est? nónne illud ipsum domesticum crimen grauius est, si in dominum ipsum, quàm si in conseruum committitur? hæc igitur particularis fuit illa ratio, qua atrociora Israëlitarum scelera effecta sunt, & atrocioribus suppliciis vindicata. Nam hæ circumstantiæ nulla ratione hoc tempore in Ecclesia Dei seruari possunt, vt de hominibus seductis eodem modo iudicetur.

Thes. 37. *Atque in hunc modum pleraque se habent leges*
Mosis

Mosis iudiciariæ, quæ tum ius politicum naturæ commune ex ratione illa communi & immutabili, & singulare gentis ex particulari iure & ratione singulari (vt antè diximus) *participant, tum ceremoniale ab instituto gratiæ. Has autem leges quæ ita mixtæ sunt, nec rectè intelligimus, nisi* τὸ ἠθικὸν ἀπὸ τοῦ τυπικοῦ *distinguamus, nec quisquam strictam earum obseruationem hoc tempore cum ratione potest exigere* in Ecclesia Dei: quo tempore acclamari potiùs illud Pauli in aures piorum omnium necesse est; in libertate, qua Christus nos liberauit, persistite, & ne regredientes implicamini seruitutis iugo. Item, quicunque volunt speciosi apparere in carne, ij cogunt vos circumcidi, aut aliis ceremoniis vti, tantùm ne ob crucem Christi persecutionem patiantur. Nam ne ipsi quidem qui circumciduntur, legem seruant; sed volunt vos circumcidi, vt de vestra carne glorientur. A nobis verò absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mundus nobis crucifixus est, & nos mundo. Nam in Christo Iesu neque circumcisio quiquam valet, neque præputium, neque alia vlla ceremonia à patribus aut lege accepta; sed noua creatio. *Gal. 5.* *Gal. 6.*

Cur autem non teneamur illis obseruationibus, rationem exponentes, paucis hoc modo concludimus: *nam pars earum (vt ita dicamus) mortalis est atque mutabilis, pars mortua, & pars mortifera. Qui autem figit mutabiles aut mortuas pro absolutè necessariis, libertatem; qui mortiferas, vitam mentibus Christianis, quantum quidem in ipso est, è medio tollit.* Duplex igitur causa est, cur illa *Thes. 38.*

antecedentia non obstringant nostras conscientias ad sui obseruationem: altera est natura ipsa rerum illarum antecedentium: Altera, euentus ex obseruatione illarum consecuturus. Quod enim ad naturam rerum illarum attinet, tribus modis obseruatur: aliæ in vsu sunt, aut esse possunt; sed mortales (vt ita dicamus) atque mutabiles: quemadmodum exempli causa, si hominem quem lex addicit lapidationi, laqueo, igne, gladio plectendum iudex pronunciauerit. quid enim vetat, quo minùs etiam lapidationem strangulationémve imperet? Aliæ sunt mortuæ, id est, non solùm vsu, sed etiam iure ipso abolitæ; quemadmodum de ciuitatibus receptus homicidarum causa institutis, de eo qui captiuam vxorem duxerit, Deut. 21. De eo qui vxorem falso impudicitiæ insimulauerit, Deut. 22. &c. iudicium arbitramur fieri oportere. Aliæ denique mortiferæ, puta quæcunq. propriè ad Christum velut corpus vmbrarum illarum, respexerunt, & ad complementum salutare redemptionis nostræ figurandum: cuiusmodi fuit in legibus politicis præceptum de cadauere suspensi sepeliendo eodem die, ne pollueretur terra quam Iehoua
Deut. 21. Deus noster in possessionem Iudæis tradiderat. Nam illa præcepta quæ in hunc modum ad Christum respexerunt, propriéque typi ac destinati fuerunt illius, obseruari fuit mortiferum, ex quo tempore Christus exhibuit complementum eorum Ecclesiæ suæ. Quemadmodum autem ipsa legum natura hoc docet; ita etiam euentus obseruationis illarum, si quis forte vrgeat, ex natura

tura recognoſcendus eſt. Nam qui figit mutabiles aut mortuas leges, perinde atque ſi abſolutè eſſent inter Chriſtianos neceſſariæ, is libertatem Chriſtianam tollit, cùm ex re libera facit neceſſariam, & laqueo graui ac periculoſo impedit conſcientias. Adde etiam (quod amplius eſt) interdum veritatem ab eo tolli, qui res mortuas prædicat eſſe neceſſarias: quemadmodum ſi quis legem de votiuo Naziræatu neceſſariam hoc tempore eſſe contenderet, aut etiam liberam, ex quo eſt mortua. *Num.6.* Qui verò mortiferas leges ferre non dubitat, cuiuſmodi eas eſſe docuimus quæ veritatem ſuam & complementum in Christo habuerunt, is mortiferum (vt ita dicamus) poculum propinando, vitam mentibus Chriſtianis adimit, quantum quidem in ipſo eſt; niſi Deus pater miſerationum eam gratioſè datam gratioſiſſimè conſeruaret.

Hîc verò dixerit quiſpiam: Atqui, ſi leges illæ mortuæ aut mortiferæ ſunt, ex quo Chriſtus exhibuit complementum gratiæ; ne ipſi quidem Apoſtoli ab hoc crimine excuſari poſſunt: qui leges ceremoniales illius generis tum obſeruauerunt ipſi, tum ab aliis obſeruari voluerunt, quas tamen mortiferas hoc loco appellamus. Huius enim rei habentur exempla Actorum 15. cùm abſtineri etiam à ſuffocatis rebus & ſanguine iubent: Actorum 16. cùm Paulus Timotheum circumcîdit contra quàm docet Galatas: Itemque Actorum 21. cùm Paulus de ſententia Iacobi totiuſque ſeniorum conſeſſus obſeruauit purificationem, atque in templum ingreſſus eſt

denuncians expletionem dierum sanctificationis, vsque dum oblata foret pro vnoquoque eorum oblatio. His tribus exemplis videtur euerti quod antè diximus, Non posse integra libertate, veritate, & vita piorum ceremonias illas obseruari.

Sed tamē si quis rem penitius introspexerit, eādem vtrumque animaduersurus est; tum verum esse quod antè diximus, tum Apostolos fecisse officium in eis exemplis quæ aduersus doctrinam illam proferuntur. Nam in his exemplis & consimilibus duo obseruanda sunt: primùm eorum distinctio, quia non sunt vnius & eiusdem generis: secundò autem ius singulorum secundum genera. Duo enim exempla in hoc numero (vt ita dicamus) mortua sunt, vnum mortiferum: quapropter ea inter se confundi minimè conuenit, cùm iure sint diuersissima. Mortua sunt hæc duo: primum, quod est de sanguine & suffocato cauendo; & tertium, quod est de purificatione Pauli, & oblatione votiua. Mortiferum est secundum, puta circumcisionis patribus datæ obseruatio. Rursum quæ mortua esse diximus, ea inter se ratione differunt. Nam sanguinis & suffocati interdictum naturalem habuit significationem; ritus purificationis & oblationis significauit professionem piorum voluntariam, neque ad Christum figurandum pertinuit vllo modo, aut vllo iure aptari potest. Quapropter siquis hoc tempore vellet à suffocato & sanguine abstinere (quæ ceremonia est mortalis siue mutabilis) non impediretur; modo ne id fiat

causa

causa conscientiæ. Nam cùm interdictum illud officia humanitatis inter omnes exercendæ significauerit, & commendauerit studium de vita hominum conseruanda, quod officium à natura est; & signum liberè & res significata necessariò obseruatur, si modò ab signo absit superstitio: res media est planè atque indifferens. quapropter rectè Apostoli consuluerunt Ecclesiæ Dei, vt pij omnes à violanda priore legis tabula (quod idololatria vel pollutione simulachrorum synecdochicè fuit designatum) & à violanda posteriore (quod item synecdochicè nomine scortationis præceptum est) & à violanda fratrum conscientia in rebus adiaphoris abstinerent, quod nomine suffocati & sanguinis fuit declaratum. Ritum verò illum votiuæ professionis, cuius exemplum est Actorum 21. non solum mutabilem, sed etiam mortuum mutatumque dicimus: quia ritus fuit voluntariæ cuiusdam ceremoniæ, qua homines vltrò se in sanctimonia exercebant, eamque profitebantur de se ipsi; non autem de Christo quidquam figurabant. Nam qui ritum illum Naziræorum votiuum Numerorum 6. ac voluntarium cum ritu illo necessario atque imperato confundunt, cuiusmodi fuit Schimsonis ritus; ij iudicio meo conturbant res quàm remotissimas: cùm votiuus Naziræatus à piis adhiberetur ad exercitamentum professionemque sui ipsorum, qua expleta gratias agebant oblatione Domino; Imperatus verò ad præfigurationem Christi pertineret. *Act. 15.*

Grauissimum verò exemplum illud est, quod

de Timotheo circumciſo per Paulum adducitur: cùm ipſe Paulus quàm maxima voce con-
Galat. 5. tenderit, Si circumcidamini, Chriſtum nihil vobis profuturum. Mortifera eſt igitur circumciſionis obſeruatio, ex quo impleuit Chriſtus illius veritatem. Atqui eam adhibuit Paulus poſt illud tempus, quàm veritatem illius Chriſtus impleuerat: aut ergo rem mortiferam Paulus adhibuerit, aut antecedens falſum dicamus neceſſe eſt. Reſponſio eſt, disiunctiuam non eſſe ἄμεσον, ideóque infirmam argumentationem. Dicimus enim circumciſionem priſco tempore fuiſſe legitimam atque ſalutarem: hoc tempore fore mortiferam, ſi quis vtatur ea: Sed medio quodam tempore fuiſſe mortuam, nec dum mortiferam; nimirùm quo tempore legales illas ceremonias (vt verbis vtamur Auguſtini) efferri cum honore quodam
Epiſt. 19. oportuit. Optimè enim ad Hieronymum ſcribens Auguſtinus tria tempora in ceremoniis demonſtrauit diſtinguenda; vnum ante Chriſti paſſionem, in quo legales ceremoniæ nec erant mortiferæ nec mortuæ, ſed ad vitam piorum ordinatæ: Alterum poſt tempus Euangelij in publicum diuulgati, quo tempore legales illæ ceremoniæ aut mortuæ, aut etiam mortiferæ cenſendæ ſunt, præſertim quæ ad complementum veritatemque in Chriſto præfigurandam pertinebant: Tertum denique intermedium tempus, quod pertinuit à paſſione Chriſti ad promulgationem vſque Euangelij: In hoc enim tempore fuerũt quædam mortuæ legales ceremoniæ, quia neque vim vllam habebant ipſæ, neque ad ob-
ſerua-

ſeruationem ipſarum tenebatur quiſquam; ſed tamen non cõtinuò fuerunt mortiferæ, quia pro ratione hominum ad tempus ſapientia diuina diſſimulatæ ſunt. Nam quicunque ex Iudæis tranſibant ad Chriſtum, poterant licitè obſeruare legales illas ceremonias, dum ſpem in eis non collocarent, easque ſibi neceſſarias eſſe ad ſalutem arbitrarentur; tanquam ſi abſque legalibus fides Chriſti iuſtificare hominem non poſſet. qui autem ex gentibus ad Chriſtum adducebantur, hi nulla ratione ceremonias illas tenebantur obſeruare; ſed vti libertate quam Chriſtus ſanguine ſuo electis ſuis comparauit, idque ad ædificationem, ac non ad deſtructionem: prout res omnes medias ſiue indifferentes à piis prudentibusque viris neceſſe eſt occupari. Nam hac ratione Timotheum circumcidit Paulus, vt ædificaret; Titum verò minimè, ne plus hoc ſuo facto deſtrueret. Fuit enim primo tempore circumciſio vitale ſacramentum; ſecundo tempore corpus emoriens & cadauer recens mortuum; tertio denique tempore, in quo verſamur, cadauer redolens atque mortiferum: Quia quod illo principio mortuum erat ſimpliciter, progreſſu temporis, quo amplius cœpit inualeſcere doctrina Euangelij, mortiferum effectum eſt. Ac tum quidem efferebatur honorificè, vt corpus mortuum; aut velut moriens, commodè curabatur: nunc verò conditum ſepultumque in omnem memoriam permanet; ne, ſi refodiatur, exhalet mala in Eccleſia Chriſti mortifera. Iam enim (Auguſtinus inquit) cùm veniſſet fides quæ priùs illis

Gal. 2.

illis obſeruationibus prænunciata, poſt mortem & reſurrectionem Domini reuelata eſt, amiſerant tanquam vitam officij ſui: Veruntamen ſicut defuncta corpora, neceſſariorum officiis deducenda erant quodammodo ad ſepulturam, nec ſimulatè, ſed religiosè; non autem deſerenda continuò, vel inimicorum obtrectationibus tamquam canum morſibus proiicienda. Proinde nunc quiſquis Chriſtianorum, quamuis ſit ex Iudæis, ſimiliter ea celebrare voluerit; tamquam ſepultos cineres eruens, non erit pius deductor vel baiulus corporis, ſed impius ſepulturæ violator. Atque in eamdem ſententiam optimè Fauſto Manichæo & aliis fuit iam olim ab eo reſponſum conuenientiſſimè.

L. 19. cōtra Fauſt. Manich. cap 17.

Quæ cùm ita ſint, vtrumque optimè ſtatuimus, & bene tunc à ſanctis Apoſtolis prouiſum eſſe, & nunc bene à nobis ſtatui; qui figit mutabiles aut mortuas leges, pro abſolutè neceſſariis, libertatem Chriſtianis; qui mortiferas, vitam adimere. Hanc verò libertatem & vitam in veritate cuſtodiat idem qui peperit & donauit, Chriſtus Dominus & ſeruator noſter, æterna ſpiritus ſui communicatione. Amen.

INDEX CAPITVM.

FINIS.